

**АДВОКАТСЬКЕ БЮРО «ЮРІЯ ОНІЩИКА»**

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУР  
ВИРІШЕННЯ МИТНИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ**

**Монографія**

**За редакцією доктора юридичних наук,  
професора Ю. В. Оніщика**

**Київ-2024**

УДК 342.951:336.24.07  
О 58

Рекомендовано до друку Вченою радою  
Київського національного університету технологій та дизайну  
(протокол № 3 від 30 листопада 2022 р.)

**Рецензенти:**

**Криницький Ігор Євгенович** – директор Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Заслужений діяч науки і техніки України, доктор юридичних наук, професор, старший науковий співробітник, член-кореспондент Національної академії правових наук, Заслужений діяч науки і техніки України;

**Латковська Тамара Анатоліївна** – завідувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Чернівецького юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор;

**Хохуляк В'ячеслав Віссаріонович** – суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного суду України, доктор юридичних наук, доцент.

Правове регулювання процедур вирішення митних спорів в Україні: Монографія. / Ю.В. Оніщик, К.Е. Абдукадірова; за редакцією доктора юридичних наук, професора Ю. В. Оніщика. – Київ: Вид-во Юридика, 2024. – 165 с.

Монографію присвячено сутності та особливостям правового регулювання процедур вирішення митних спорів в Україні, а також формуванню напрямів удосконалення у цій сфері.

Монографія може бути цікавою для адвокатів, митних органів, суддів, фізичних та юридичних осіб, що переміщують предмети через митний кордон України, науковців, здобувачів вищої освіти, а також для всіх, хто цікавиться питаннями правового регулювання процедур вирішення митних спорів.

ISBN 978-617-8182-32-8

УДК 342.951:336.24.07  
© Оніщик Ю.В., 2024  
©

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП</b> .....	4
<b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУР ВИРІШЕННЯ МИТНИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ (Оніщик Ю.В.)</b> .....	5
1.1. Митні правовідносини як передумова виникнення митних спорів .....	5
1.2. Митний спір як вид правового спору .....	20
<b>РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИРІШЕННЯ МИТНИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ (Абдукадірова К.Е.)</b> .....	45
2.1. Сутність та правова природа процедурного регулювання вирішення митних спорів .....	45
2.2. Процедури вирішення митних спорів в адміністративному порядку .....	59
2.3. Процедури вирішення митних спорів в судовому порядку .....	84
<b>РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУР ВИРІШЕННЯ МИТНИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ (Оніщик Ю.В., Абдукадірова К.Е.)</b> .....	108
3.1. Альтернативні процедури вирішення митних спорів .....	108
3.2. Напрями вдосконалення правового регулювання процедур вирішення митних спорів в Україні.....	129
<b>ВИСНОВКИ</b> .....	142
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ</b> .....	147

## ВСТУП

Митне регулювання характеризується високим рівнем імперативності. Суспільні відносини, що виникають у процесі або з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, орієнтовані на державу і їм властивий публічний характер. Тому превалюючими у сфері митної справи є публічні інтереси. Зіткнення публічних та приватних інтересів суб'єктів митних правовідносин є основною митного конфлікту. Це, у свою чергу, спричиняє виникнення митного спору, що об'єктивно зумовлено правовою природою митних правовідносин.

Реалізація норм законодавства України супроводжується значною кількістю митних спорів. Такі суперечки розв'язуються за відповідними процедурами. Ознакою держави, яка може йменуватися демократичною, соціальною і правовою, вважається запровадження чітких та ефективних правил вирішення митних спорів. Водночас, як свідчить практика, правила, що регламентують ці процедури, потребують постійного вдосконалення. Норми чинного законодавства не дозволяють сформулювати повне уявлення про процедурний аспект вирішення митних спорів.

Крім цього, важливим фактором є те, що в умовах демократичного суспільства митні спори стають різноманітними та складними. Практика застосування чинних нормативно-правових актів, що визначають особливості розгляду митних спорів, свідчить про певні проблеми у цьому процесі. Необхідний всебічний аналіз чинного законодавства України, який дозволить визначити напрями подальшого удосконалення правового регулювання процедур вирішення митних спорів.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання чіткої регламентації процедурного аспекту вирішення митних спорів, адже саме від процедур залежить ефективність застосування засобів вирішення митних спорів.

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУР ВИРІШЕННЯ МИТНИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

#### 1.1. Митні правовідносини як передумова виникнення митних спорів

Митне регулювання встановлює порядок та правила, при дотриманні яких особи реалізують право на переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Згідно ст. 7 Митного кодексу України (далі – МК України) встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності митних органів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної митної політики, становлять митну справу. Безпосереднє керівництво здійсненням митної справи покладається на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику<sup>1</sup>. Законодавець влучно вказує на той факт, що митна справа націлена на реалізацію державних митних інтересів, з чого випливає, що виключно держава в особі її органів володіє абсолютним правом на здійснення такої справи<sup>2</sup>.

Митна справа є важливим проявом суверенітету держави та вагомим інструментом щодо забезпечення державних інтересів за напрямками захисту

---

<sup>1</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>2</sup> Найденко О.Є., Єніна А.О., Костяна О.В. Основні аспекти становлення та розвитку митної справи України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 23. С. 509.

національного ринку, забезпечення безпеки суспільства, забезпечення надходжень до бюджету<sup>3</sup>. Митна справа у всіх країнах є виключною монополією держави. Це означає виключне право держави на розробку засад митної політики і механізму її здійснення. Головний зміст державної монополії митної справи полягає в забезпеченні цілісного централізованого регулювання зовнішньоторговельного обміну. Монополія митної справи вирішує по суті два завдання: якнайширше використання зовнішньоекономічних зв'язків для розвитку економіки країни і захисту її від несприятливого впливу зовнішньоекономічних чинників<sup>4</sup>.

У митно-правовій літературі митною справою прийнято називати специфічну, комплексну і різноманітну діяльність держави, що виявляється у функціонуванні її органів, які безперервно, послідовно, владно і в рамках законодавства впливають на зовнішньополітичну і зовнішньоекономічну діяльність шляхом визначення порядку і умов переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, справляння митних платежів, митного оформлення, митного контролю та інших заходів з метою її регулювання відповідно до державних інтересів. Митна справа є самостійним видом діяльності виконавчої влади, основними ознаками якої є її владний виконавчо-розпорядчий характер та комплексна контролююча спрямованість щодо переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України<sup>5</sup>.

Характерними особливостями такого феномену як митна справа є його комплексний характер, неоднорідність складових елементів. Це обґрунтовується природою і призначенням митної справи, в функції якої входить вирішення різнопланових завдань, задоволення різних інтересів і потреб держави, суспільства і людей, які іноді майже протилежні<sup>6</sup>. Основою категорії «митна справа» є правове регулювання суспільних відносин, пов'язаних з переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

---

<sup>3</sup> Сандровський К.К. Таможенное право в Украине: учеб. пособие. Киев: Вентури, 2000. С. 4.

<sup>4</sup> Шишка Р.Б., Сергієнко В.В. Митне право України: Навч. посібник. – Харків: Еспада, 2002. С. 18.

<sup>5</sup> Настюк В.Я., Шульга М.Г. Митне право України: Навч. посібник. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2001. С. 3-4.

<sup>6</sup> Жорін Ф.Л. Правові основи митної справи в Україні (конспект курсу лекцій з програмних тем): Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2001. С. 42.

У теорії права правовідносини виражаються у конкретному зв'язку між правомочними й зобов'язаними суб'єктами – носіями суб'єктивних юридичних прав, обов'язків, повноважень і відповідальності – та забезпечуються державою<sup>7</sup>. Отже, правовідносини – це врегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких є носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, що охороняються і гарантуються державою.

Характерними особливостями правовідносин є: 1) юридичний зв'язок між особами, що виникає на основі норм права, тобто правовідношення – це не всяке фактичне відношення, а тільки те, яке врегульоване нормами права; 2) юридичний зв'язок, здійснюваний через суб'єктивні права і юридичні обов'язки, існує постільки, поскільки її учасники є носіями таких прав і обов'язків, тобто в правовідношенні завжди є сторона уповноважена і правозобов'язана (контрагенти правовідношення); 3) юридичний зв'язок, який має індивідуальний характер, тобто суб'єктом правовідношення завжди є персонально певна особа – конкретна людина або конкретна організація, якою і належать суб'єктивні права і юридичні обов'язки в даному правовідношенні; 4) юридичний зв'язок, який має вольовий характер, тобто виникнення, зміна і припинення правовідношення може бути обумовлено: а) волею правотворчих органів держави, що міститься в юридичних нормах; б) волею осіб, що безпосередньо реалізують відповідні норми права; в) волею посадовців, органів держави, що застосовують норми права; 5) юридичний зв'язок, який охороняється державою від порушень; б) залежно від розподілу прав і обов'язків правовідношення: односторонні; двосторонні<sup>8</sup>.

Митні правовідносини є одним із різновидів правовідносин. У наукових працях відмічається, що у митній сфері найбільш рельєфно знаходить своє відображення специфіка методу правового регулювання митних правовідносин як відносин, що виникають під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України<sup>9</sup>. Серед науковців відсутній єдиний підхід про галузеву

<sup>7</sup> Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум; Нац. ун-т внутр. справ, 2001. С. 345.

<sup>8</sup> Хатнюк Н.С. Система податкових правовідносин: проблеми теорії та практики правового забезпечення: монографія / за заг. ред. д.ю.н., професора, заслуженого юриста України В.І. Литвиненка. Київ: «Видавництво Людмила», 2018. С. 36-37.

<sup>9</sup> Панов І.О. Митні правовідносини як вид правових відносин. *Право і безпека*. 2009. № 2. С. 11.

належність митних правовідносин. Так, Р.Б. Шишка та В.В. Сергієнко відносять митні правовідносини до адміністративно-правових<sup>10</sup>. Цієї ж позиції дотримується І.А. Муравйова, яка стверджує, що митні правовідносини є різновидністю адміністративних правовідносин, спільність яких зумовлена предметом і методом правового регулювання<sup>11</sup>. На її думку митні правовідносини – це правовідносини, що виникають, розвиваються та припиняються на підставі реальних або потенційних юридичних фактів з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, суб'єкти яких мають відповідні суб'єктивні права та кореспондуючі їм юридичні обов'язки, що закріплені в нормах адміністративного права<sup>12</sup>. У свою чергу В.Т. Комзюк звертає увагу на те, що митне регулювання являє собою велику сукупність правових норм, які мають внутрішні взаємозв'язки, проте вони є складовими інших галузей права<sup>13</sup>.

З'ясовуючи правову природу, сутність, ознаки та види митних правовідносин Ю.В. Оніщик доходить до висновку, що митні правовідносини – це врегульовані нормами різної галузевої належності суспільні відносини, засновані на принципах владності і підпорядкування, що виникають у процесі або з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України<sup>14</sup>. На його думку специфічними ознаками митних правовідносин є: 1) комплексний характер – митні правовідносини можуть бути врегульовані адміністративно-правовими (організація діяльності митних органів, адміністративна відповідальність за порушення митних правил), фінансово-правовими (справляння митних платежів, контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України), цивільно-правовими (підприємницька діяльність, пов'язана із наданням послуг з декларування товарів, транспортних засобів комерційного

<sup>10</sup> Митне право України: навч. посіб. / Р.Б. Шишка, В.В. Сергієнко. Х.: Еспада, 2002. С. 36.

<sup>11</sup> Муравйова І.А. Адміністративно-правовий статус суб'єктів митних правовідносин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом». Київ, 2020. С. 15.

<sup>12</sup> Муравйова І.А. Адміністративно-правовий статус суб'єктів митних правовідносин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом». Київ, 2020. С. 16-17.

<sup>13</sup> Комзюк В.Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2003. С. 39.

<sup>14</sup> Оніщик Ю.В. Митні правовідносини: поняття, ознаки, види. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2012. № 1 (56). С. 145.



призначення, які переміщуються через митний кордон України) та міжнародно-правовими нормами (національне митне законодавство ґрунтується на положеннях міжнародних договорів у митній сфері); 2) фактор переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України – відносини, які не пов'язані з таким переміщенням, не є митними; 3) публічно-правовий характер – митні правовідносини є різновидом, насамперед, публічних, і їм властиві риси останніх, що обумовлено характером повноважень митних органів, а також тим, що у їх діяльності переважають публічні, а не приватні інтереси; 4) нерівність суб'єктів митних правовідносин – юридична нерівність як риса митно-правового регулювання базується на нееквівалентній природі митних відносин, що відображаються у змісті та структурі прав та обов'язків суб'єктів митних відносин, коли відповідні суб'єкти за чинним законодавством мають юридично владні повноваження щодо інших<sup>15</sup>.

Ми поділяємо позиції тих вчених, які вважають, що митні правовідносини регулюються за допомогою норм різної галузевої належності, а не лише норм законодавства України з питань митної справи. Це в значній мірі ускладнює застосування правових норм в межах єдиного юридичного поля, що породжує юридичні колізії<sup>16</sup>.

Урегульовуючи за допомогою правових норм суспільні відносини, що виникають у процесі або з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, держава визначає коло суб'єктів митних правовідносин. МК України не містить окремого переліку суб'єктів митних правовідносин. Згідно ст. 4 МК України суб'єктами митних правовідносин є: авторизований економічний оператор; громадяни – фізичні особи: громадяни України, іноземці, особи без громадянства; декларант – особа, яка самостійно здійснює декларування або від імені якої здійснюється декларування; експрес-перевізник;

<sup>15</sup> Оніщик Ю.В. Митні правовідносини: поняття, ознаки, види. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2012. № 1 (56). С. 144.

<sup>16</sup> Оніщик Ю.В. Інститут митних платежів: особливості правового регулювання. *Митна справа*. 2012. № 5 (83). С. 62; Оніщик Ю.В. Правове регулювання митних відносин в Україні та в країнах Європейського Союзу: фінансово-правовий аспект: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. С. 146; Оніщик Ю.В. Правова конструкція «митні платежі»: проблеми сучасної інтерпретації. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2016. № 3-4. С. 24.

нерезиденти; митні органи; перевізник; підприємство – будь-яка юридична особа, а також громадянин-підприємець; платник податків – особа, на яку відповідно до цього Кодексу, Податкового кодексу України та інших законів України покладено обов'язок зі сплати митних платежів; повірений; посадові особи підприємств; посадові особи представництв іноземних держав та міжнародних організацій; правовласник; резиденти; уповноважена особа (представник)<sup>17</sup>. До суб'єктів митних правовідносин слід також віднести митного брокера та агента з митного оформлення, особливості діяльності яких визначено у ст. ст. 416-419 МК України.

У зв'язку з цим суб'єктів митних правовідносин доцільно класифікувати на дві групи: 1) суб'єкти, що наділені владними повноваженнями; 2) суб'єкти, що не наділені владними повноваженнями<sup>18</sup>. Обов'язковими суб'єктами митних правовідносин є митні органи – суб'єкти, що наділені владними повноваженнями у сфері митної справи. До суб'єктів, що не наділені владними повноваженнями, необхідно віднести: фізичних осіб, юридичних осіб, декларантів, нерезидентів, експрес-перевізників, перевізників; підприємства; платників податків; повірених; посадових осіб підприємств; правовласників; резидентів; уповноважених осіб (представників), митних брокерів та агентів з митного оформлення.

Ю.В. Оніщик відмічає, що митні органи реалізують свою компетенцію через владні повноваження, тоді як правоздатність інших суб'єктів за своїм змістом залежна від компетенції владної сторони митних правовідносин. Отже, переважна більшість митних правовідносин має імперативний характер. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності зобов'язані виконувати владні приписи, що містяться в нормативно-правових актах, встановлених органами державної влади<sup>19</sup>. Саме владний характер приписів митних органів виражається в тому, що вони приймають рішення, які є обов'язковими для іншої сторони правовідносин (зобов'язаної сторони). При цьому такі рішення вони приймають на підставі

---

<sup>17</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>18</sup> Оніщик Ю.В. Правове регулювання митних відносин в Україні та в країнах Європейського Союзу: фінансово-правовий аспект: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. С. 58.

<sup>19</sup> Оніщик Ю.В. Митні правовідносини: поняття, ознаки, види. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2012. № 1 (56). С. 144–145.

повноважень, які визначені для цих органів державою. У свою чергу, інша сторона в цій ситуації не наділена владними повноваженнями взагалі або наділена, однак обсяг цих повноважень незначний.

Владні повноваження митних органів пов'язані із задоволенням публічного інтересу держави. Задоволення публічного інтересу слугує виконанню завдань і функцій держави як основних напрямів та видів діяльності всієї системи державних органів<sup>20</sup>. З метою правової охорони суспільних відносин, що виникають у процесі або з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, держава запроваджує межу між дозволеним і недозволеним, вимагає від суб'єктів митних правовідносин утримання від дій або їх вчинення, здатних порушити встановлені нею загальнообов'язкові правила заборонного типу. Це передбачає необхідність державного примусу у сфері митної справи.

Примус є невід'ємним складником функціонування державної влади<sup>21</sup>. Я.В. Гайворонська визначає примус як фізичний, психічний чи інший вплив уповноважених на те органів держави, посадових осіб, представників громадськості на свідомість і поведінку суб'єктів шляхом застосування до них за встановленим процесуальним порядком примусових заходів, зазначених у санкціях (диспозиціях) правових норм і зв'язаних з настанням для них негативних наслідків особистого, майнового чи організаційного порядку з метою боротьби з правопорушеннями, охорони громадської безпеки і правопорядку<sup>22</sup>. На думку О.М. Шевчука державний примус – це метод впливу держави на свідомість і поведінку, на особу і майно суб'єктів правових відносин, який застосовується державними органами відповідно до їхньої компетенції незалежно від волі та бажання юридично зобов'язаних суб'єктів з метою забезпечення належної

---

<sup>20</sup> Наливайко Л.Р. Поняття та основні ознаки функцій держави. *Правова держава*. 2005. Вип. 16. С. 184.

<sup>21</sup> Коломоець Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: моногр. Запоріжжя: «Поліграф», 2004. С. 107.

<sup>22</sup> Гайворонська Я.В. Адміністративно-правовий примус у системі фінансового моніторингу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2016. С. 74.

реалізації права, попередження правопорушень, покарання та виправлення правопорушників, поновлення порушених прав<sup>23</sup>.

Примус у митній сфері являє собою систему заходів, які застосовуються митними органами щодо осіб при порушенні ними норм законодавства України з питань митної справи. Митні органи уповноваженні застосовувати примусові заходи за порушення митних правил, примусові заходи щодо справляння митних платежів, примусові заходи щодо переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю визначених законодавством предметів, примусові заходи щодо заподіяння матеріальних збитків і моральної шкоди як діями працівників митних органів, так й іншими особами тощо. Отже, суспільні відносини, що виникають у процесі або з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, охороняються державним примусом, який застосовується митними органами до порушників норм законодавства України з питань митної справи для дотримання правопорядку і дисципліни у митній сфері. З цього слідує, що публічний примус є важливою ознакою митного регулювання та гарантією реалізації публічного інтересу держави у сфері митної справи.

У свою чергу приватні інтереси відбивають потреби громадян та організацій і є головним фактором їхньої діяльності<sup>24</sup>. Під приватним інтересом розуміється: 1) належить окремій особі (особам); не державний, не суспільний; 2) стосується окремої особи (осіб); особистий<sup>25</sup>. Загальними ознаками приватних та публічних інтересів є: 1) у їхньому формуванні бере участь особа; 2) їхнє задоволення відбувається завдяки задоволенню інтересів особи. Відмінності у приватних та публічних інтересах полягають у такому: 1) приватний інтерес властивий окремим особам, а тому має на меті досягнення блага, що належить виключно індивіду. Публічний інтерес належить не окремим особам, а спільноті; 2) публічні

---

<sup>23</sup> Шевчук О.М. Засоби державного примусу у правовій системі України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2003. С. 6.

<sup>24</sup> Клімова С.М. Організаційно-правові основи управління публічними фінансами в Україні: дис. ... докт. юрид. наук. Харків, 2018. С. 110.

<sup>25</sup> Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2009. С. 1110.

інтереси можуть бути реалізовані лише спільно. Найчастіше ці прагнення не можуть бути задоволені в індивідуальному порядку; 3) публічні інтереси мають загальнолюдський характер, доступний та властивий усім людям, незалежно від їхнього соціального статусу. Вони стосуються невизначеного кола осіб, оскільки охоплюють і майбутнє покоління. Приватні інтереси більш індивідуалізовані, вони мають відбиток уподобань, звичок та прагнень особистості. Публічні інтереси є фундаментом для створення та функціонування державних та публічних інститутів. Приватні інтереси відображають потреби громадян та цілі діяльності організацій; 4) реалізація публічних інтересів є умовою реалізації приватних інтересів<sup>26</sup>. У митній сфері публічні інтереси вступають в протиріччя з приватними інтересами, оскільки реалізація одних пов'язана із обмеженням або заборону (неможливістю) реалізації інших (застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, інші заходи, спрямовані на реалізацію державної митної політики).

Приватний інтерес підвладних суб'єктів митних правовідносин полягає у зменшенні обмежень або заборон щодо товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон, розміру митних платежів, отримання пільг, захисту майнових прав тощо. У зв'язку з тим, що норми законодавства України з питань митної справи створює сама держава, яка захищає свій публічний інтерес, останній превалює над приватним інтересом підвладного суб'єкта митних правовідносин. Фізичні та юридичні особи не мають права на власний розсуд розпоряджатися частиною майна, що у вигляді певної грошової суми підлягає внесенню до Державного бюджету України. Отже, права та обов'язки підвладних суб'єктів митних правовідносин детерміновані публічними інтересами<sup>27</sup>.

Публічний характер митних відносин передбачає подвійну конфліктність. По-перше, це конфлікт протилежних інтересів – інтересу держави (публічного) та інтересу підвладного суб'єкта митних правовідносин (приватного). Конфлікт

---

<sup>26</sup> Кармаліта М.В. Приватний і публічний інтерес у системі податкових правовідносин: монографія. Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2019. С. 53-54.

<sup>27</sup> Хатнюк Н.С. Система податкових правовідносин: проблеми теорії та практики правового забезпечення: монографія / за заг. ред. д.ю.н., професора, заслуженого юриста України В.І. Литвиненка. Київ: «Видавництво Людмила», 2018. С. 45-46.

протилежних інтересів пов'язаний із тим, що фізичні та юридичні особи намагаються мінімізувати суми митних платежів або взагалі уникнути їх сплати, зменшити об'єкт оподаткування і т.д. Натомість держава захищає своє право власності й зацікавлена в постійних податкових надходженнях в установлені законом строки. По-друге, існує протиріччя між обсягами податкових надходжень і обсягами видатків, що не задовольняють потреби осіб, які переміщують товари і транспортні засоби через митний кордон України. Держава «забирає», а в кінцевому рахунку «не забезпечує» належне фінансування суспільних потреб. Отже, у самій сутності митних правовідносин закладено конфлікт між публічним інтересом держави та приватним інтересом фізичних та юридичних осіб<sup>28</sup>. При цьому на державу покладається політико-правове завдання щодо узгодження державних, суспільних та індивідуальних інтересів, знаходження соціального компромісу та врегулювання конфліктних ситуацій, що виникають в результаті неспівпадіння таких інтересів<sup>29</sup>.

Таким чином, виникає протистояння приватного і публічного інтересу у сфері митної справи. Така ситуація зумовлена прагненням кожного учасника митних правовідносин реалізувати та задовольнити власний інтерес (держава – публічний, підвладний суб'єкт – приватний), причому такі інтереси або частково збігаються, або зовсім не збігаються<sup>30</sup>. Тому публічні та приватні інтереси у сфері митної справи є конфліктними виходячи з сутності митних правовідносин та їх публічності.

Зіткнення протилежних інтересів суб'єктів митних правовідносин є основною конфлікту інтересів між митними органами та фізичними чи юридичними особами, які переміщують товари і транспортні засоби через митний кордон України<sup>31</sup>. Конфлікти мають як об'єктивні, так і суб'єктивні підстави

---

<sup>28</sup> Чернадчук В.Д. Стан та перспективи розвитку бюджетних правовідносин в Україні: монографія. Суми: Університетська книга, 2008. С. 51-52.

<sup>29</sup> Семчик О.О. Функції держави у сфері фінансової діяльності в умовах сьогодення. *Держава і право*. 2009. Випуск 46. С. 409.

<sup>30</sup> Роздайбіда А.А. Забезпечення балансу інтересів при вирішенні податкових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2015. С. 3.

<sup>31</sup> Абдукадірова К.Е. Конфлікт у сфері митних правовідносин як передумова виникнення митного спору. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2020. Випуск 47. Том 1. С. 50.

існування. Перші пов'язані із складністю митних правовідносин та фактичною наявністю коштів. Другі стосуються неоднозначного розуміння суб'єктами норм законодавства України з питань митної справи<sup>32</sup>.

У літературі дефініція «конфлікт» трактується по-різному. Причина цього, по-перше, у тому, що цей термін вивчає багато наук і кожна дає своє розуміння природи конфлікту; по-друге, різні визначення охоплюють неоднозначні соціальні процеси, що зумовлює вузьке та широке розуміння конфлікту<sup>33</sup>. Сьогодні налічується близько 70 різних визначень конфлікту. Узагальнення усіх визначень конфлікту дозволяє дослідникам цієї проблеми визначити сутність цього явища з позицій зіткнення і протиборства суспільних суб'єктів (індивідів, соціальних, етнонаціональних, релігійних та інших спільнот, а також держав чи їх блоків) з метою реалізації своїх суперечливих намірів, досягнення своїх цілей та забезпечення власних інтересів<sup>34</sup>.

Одним із різновидів конфлікту є юридичний конфлікт. С.В. Бобровник визначає юридичний конфлікт як стан двостороннього зв'язку суб'єктів, заснований на правовому протиріччі, що характеризується порушенням або перешкодою в реалізації ними інтересів та слугує причиною розвитку або кризи суспільних відносин<sup>35</sup>. Великий енциклопедичний юридичний словник тлумачить юридичний конфлікт як протиборство двох чи кількох суб'єктів, зумовлене протилежністю чи несумісністю їх інтересів, потреб або цінностей. До характерних ознак юридичного конфлікту віднесено: зв'язність конфлікту правовими відносинами; наявність правових ознак суб'єктів чи об'єкта конфлікту; можливість вирішення правовими засобами; галузева визначеність конфлікту; наявність юридичних наслідків; можливість застосування примусових

---

<sup>32</sup> Усенко Є.А. Податковий конфлікт та податковий спір: співвідношення понять. *Право і суспільство*. 2010. № 3. С. 165–167.

<sup>33</sup> Тихомирова Є.Б. Конфліктологія як теорія переговорів. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. С. 64.

<sup>34</sup> Гасанова А.К. Адміністративно-правові засади вирішення конфліктів в діяльності органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2011. С. 15; Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 25.

<sup>35</sup> Бобровник С.В. Компроміс і конфлікт у праві: теоретико-методологічне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2013. С. 6.

заходів під час вирішення конфлікту; вирішення конфлікту у межах спеціальної юридичної процедури<sup>36</sup>.

В залежності від галузі права, в якій правовий конфлікт має місце, він має свою специфіку. Особливу групу утворюють конфлікти у сфері митних правовідносин. Конфлікт у сфері митного регулювання є невід'ємною складовою митних правовідносин, йому властиві всі ознаки й елементи останніх<sup>37</sup>.

Конфлікт у сфері митних правовідносин в силу свого багатогалузевого регулювання, є узагальненою конструкцією, яка проявляється в різних аспектах тієї чи іншої галузі права. При цьому основною кваліфікуючою ознакою конфлікту у сфері митної справи є те, що митним є тільки той конфлікт, який впливає з суспільних відносин, що виникають у процесі або з приводу переміщення предметів через митний кордон України. У митній літературі під митним конфліктом розуміється суперечність між суб'єктами митних правовідносин, яка виникає у процесі переміщення предметів через митний кордон України, здійснення митного контролю та митного оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, адміністрування митних платежів, притягнення до відповідальності за вчинення правопорушень у сфері митної справи, захисту прав та законних інтересів підвладних осіб, що характеризується посиленням протилежних тенденцій учасників і підлягає правовому врегулюванню<sup>38</sup>.

Елементами змісту митного конфлікту є: сторони, предмет та підстави. Предметом митного конфлікту є суб'єктивні права учасників митних відносин. Підстави митного конфлікту – це сукупність юридичних фактів, що свідчать про переконання однієї зі сторін митного конфлікту про порушення її прав. Специфіка суб'єктного складу митного конфлікту обумовлюється природою митних відносин, певним протистоянням владної та зобов'язаної сторони.

---

<sup>36</sup> Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка. К.: ТОВ «Вид-во «Юрид. думка», 2007. С. 400.

<sup>37</sup> Абдукадірова К.Е. Конфлікт у сфері митних правовідносин як передумова виникнення митного спору. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2020. Випуск 47. Том 1. С. 51.

<sup>38</sup> Оніщик Ю.В., Толстолуцька М.М. Правова ідентифікація дефініції «митний спір». *Правові новели*. 2019. № 9. С. 116.



Обов'язково стороною митного конфлікту є суб'єкт владних повноважень. Таким суб'єктом є митний орган, який безпосередньо здійснює митну справу. Інша сторона (фізичні та юридичні особи, які переміщують предмети через митний кордон) реалізує правоздатність, яка за своїм змістом залежна від компетенції владної сторони митних правовідносин<sup>39</sup>.

Зауважимо, що наявність протилежних інтересів суб'єктів митних відносин не означає виникнення між ними митного конфлікту. Митний конфлікт буде мати місце при вчиненні суб'єктами митних відносин рішень, дій чи бездіяльності. Конфлікт у сфері митних правовідносин виникає у разі вчинення підвладним суб'єктом правопорушення в галузі митної справи або порушення суб'єктом владних повноважень (митним органом) прав, свобод та законних інтересів фізичних чи юридичних осіб, які переміщують предмети через митний кордон України<sup>40</sup>.

Характеризуючи конфлікт у сфері митних правовідносин постає питання щодо співвідношення таких дефініцій як «митний конфлікт» та «митний спір».

Л.Р. Юхтенко звертає увагу на дотичний характер обох категорій «правовий конфлікт» і «правовий спір», оскільки останній можна розглядати різновидом правового конфлікту, його видовою підмножиною. Однак такий підхід не є вичерпним, особливо зважаючи на врахування практики діяльності адміністративних судів щодо розгляду і вирішення публічно-правових спорів. Так, існують випадки, коли особа (фізична чи юридична) звертається до адміністративного суду із позовною заявою, предмет якої стосується оскарження рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень. Однак на момент подання позову суб'єкт владних повноважень міг і не знати про існування позивача, не мати з ним контактів. Тож у такому випадку існує правовий спір, відтворений у правовій формі позовної заяви, а конфлікт як такий, що є «протиборством сторін», до моменту подання позовної заяви відсутній. Наведений приклад свідчить про

---

<sup>39</sup> Там само. С. 115.

<sup>40</sup> Абдукадірова К.Е. Конфлікт у сфері митних правовідносин як передумова виникнення митного спору. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2020. Випуск 47. Том 1. С. 51.

можливість розгляду питання про збіг правового спору і правового конфлікту при поданні позовної заяви. Проте проблема співвідношення цих категорій перебуває, більшою мірою, у площині теоретичних напрацювань<sup>41</sup>.

Цікавою є думка про подвійний характер податкового конфлікту. Дійсно, з одного боку, він виступає поштовхом для виникнення податкового спору і необхідністю його вирішення, фактично є різновидом юридичного факту, який породжує правовідносини з урегулювання спору в галузі оподаткування. З іншого – виникнувши, податковий конфлікт не завершується з появою податкового спору. Останній розвивається та вирішується в межах конфлікту між владною та зобов'язаною сторонами податкових відносин<sup>42</sup>.

Ю.В. Оніщик та М.М. Толстолуцька стверджують, що митний конфлікт є передумовою виникнення митного спору<sup>43</sup>. Незважаючи на те, що терміни «конфлікт» і «спір» мають спільні риси, слід зазначити, що вони не повністю збігаються за змістом. Мета спору – пошук істини та досягнення згоди або у крайньому випадку зменшення розбіжностей у позиціях його учасників. У спорі завжди сторони апелюють до третьої особи, на яку покладають повноваження вирішення конфлікту. Тобто спір виступає формою прояву та способом вирішення існуючих конфліктів<sup>44</sup>.

О.Й. Бучинський зауважує, що «конфлікт» і «спір» не є тотожними чи синонімічними поняттями з огляду на їх сутність і значення. Проте помилковим буде і повне розмежування цих категорій, адже вони мають пряму залежність і взаємний зв'язок. Враховуючи загальні правила конфліктології як вчення про конфлікт, його генезу, протікання, наслідки тощо, варто зауважити, що спір – це одна із стадій розвитку конфліктних відносин. Проте за змістом поняття «спір» є вужчим ніж поняття «конфлікт». Підставою будь-якого спору обов'язково буде

---

<sup>41</sup> Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 27-28.

<sup>42</sup> Латковська Т.А. Правова природа податкових конфліктів. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2013. № 1. С. 146.

<sup>43</sup> Оніщик Ю.В., Толстолуцька М.М. Правова ідентифікація дефініції «митний спір». *Правові новели*. 2019. № 9. С. 115-116.

<sup>44</sup> Податкові конфлікти: особливості вирішення: навч. посіб. / за заг. ред. Л.В. Трофімової. К.: КНТ, 2010. С. 23.

конфлікт, але не завжди конфлікт пов'язується з вирішенням спору, тому що вичерпаність конфлікту незалежно від того, яким чином це зроблено, унеможливорює виникнення спору. Так, слід розрізняти за змістом поняття «конфлікту» і «спору» як причини і наслідку. Тобто існування конфлікту може стати підставою виникнення спору, але ніяк не навпаки<sup>45</sup>.

Отже, поняття митного конфлікту та митного спору хоча і є схожими, однак при цьому вони не є тотожними. У такому випадку, конфлікт є більш широкою категорією, і власне є передумовою для виникнення митного спору. А відтак, якщо митний конфлікт було переведено у процесуально-правову площину та є необхідність залучення адміністративного органу чи суду, то він «переростає» у митний спір<sup>46</sup>.

На нашу думку, митним конфліктом є конфлікт, який виникає з митних правовідносин. Він має всі ознаки публічно-правового конфлікту з урахуванням специфіки, пов'язаної із правовим регулюванням законодавства України з питань митної справи. Конфлікт у сфері митних правовідносин є передумовою виникнення митного спору. Однак не будь-який митний конфлікт стає митним спором. Митний спір виникає з моменту звернення особи до митного органу або адміністративного суду<sup>47</sup>.

Конфлікт у сфері митних правовідносин – це суперечність між митними органами та фізичними чи юридичними особами, яка виникає у процесі або з приводу переміщення предметів через митний кордон. До характерних ознак конфлікту у сфері митних правовідносин необхідно віднести такі: митним є конфлікт, який виникає з митних правовідносин; обов'язковими суб'єктами митного конфлікту є митні органи та фізичні чи юридичні особи, які переміщують предмети через митний кордон; предметом митного конфлікту є суб'єктивні права учасників митних правовідносин; підставами митного конфлікту є юридичні факти, з наявністю яких митне законодавство пов'язує можливість

---

<sup>45</sup> Бучинський О.Й. З'ясування сутності поняття «податковий спір». *Правова позиція*. 2019. № 1 (22). С. 106.

<sup>46</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 60.

<sup>47</sup> Абдукадірова К.Е. Конфлікт у сфері митних правовідносин як передумова виникнення митного спору. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2020. Випуск 47. Том 1. С. 52.

виникнення, зміни або припинення прав, свобод, законних інтересів учасників митних правовідносин<sup>48</sup>.

Таким чином, митний правовідносинам властивий конфліктний характер, що вказує на можливість виникнення митних спорів. Складність, різноманітність та протиріччя правового регулювання митних відносин безпосередньо впливають на стан правопорядку у сфері митної справи.

## 1.2. Митний спір як вид правового спору

Відсутність ясності і однозначності у розумінні змісту норм законодавства України з питань митної справи суб'єктами митних правовідносин провокують виникнення численних конфліктів. Як наслідок різноманітні конфлікти у митній сфері є передумовою виникнення митних спорів та одним із найважливіших факторів, що негативно відображаються на стабільності правопорядку як основи розвитку суспільства та держави<sup>49</sup>.

На думку В.В. Веннікової етимологічний аспект спору існує в двох значеннях: а) сперечання, змагання, суперечка; б) домагання, вимагання чого-небудь в судовому порядку. Друге значення є похідним від першого. У першому міститься етимологічна сутність поняття спору. Ключовими для визначення спору є такі ознаки, як розбіжність думок, доведення їх до відома протилежної сторони (усно чи письмово) з метою встановлення пріоритетності власної думки всупереч іншим<sup>50</sup>. Отже, етимологічно категорія «спір» пов'язується з існуванням певних

---

<sup>48</sup> Там само. С. 52.

<sup>49</sup> Абдукадірова К.Е. Митний спір як вид правового спору. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 6 (35). С. 62.

<sup>50</sup> Веннікова В.В. Загальна характеристика поняття правового спору та його особливості у праві соціального забезпечення. *Правова доктрина основа формування правової системи держави: матеріали Міжнар. наук. практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України»* (Харків, 20–21 листоп. 2013 р.). Харків, 2013. С. 764.

протиріч, зіткненням протилежно направлених інтересів, змагання задля доведення своєї позиції<sup>51</sup>.

Поняття «спір» можна розглядати з соціологічного, економічного, логічного, філософського та правового погляду. Ю.В. Божко звертає увагу на те, що необхідно розрізняти категорії «спір» та «правовий спір», оскільки з позиції права спір має значення лише тоді, коли в його основі лежать суб'єктивні права, юридичні обов'язки, законні інтереси, свободи, тобто те, що регулює право. В іншому випадку спір не має значення для права, і право на нього ніяким чином не реагує<sup>52</sup>. Спір представляє собою певну стадію у розвитку конфлікту, спрямовану на його вирішення. Юридичний зміст правового спору як матеріальноправового охоронного правовідношення утворюють відповідні права конфліктуючих сторін заявляти вимоги та заперечення на захист своїх суб'єктивних прав та законних інтересів у цьому правовідношенні<sup>53</sup>.

На думку С.В. Ківалова правовий спір є формою об'єктивації юридичного конфлікту. Моментом такої об'єктивації є офіційне звернення до юрисдикційного органу<sup>54</sup>. О.В. Бачеріков правовий спір трактує як вид юридичної справи, в якій задоволення уповноваженим органом вимог однієї сторони виключає задоволення вимог іншої<sup>55</sup>.

Залежно від поділу системи права на приватне право та публічне право виділяють правові спори у сфері публічного права та у сфері приватного права<sup>56</sup>. С.В. Ківалов зазначає, що встановлення чи має спір публічно-правовий або приватноправовий характер, можливе лише з урахуванням суті правовідносин, які породжують правовий спір. Для розмежування публічно-правових та приватноправових спорів можна користуватися системою, яка складається із

---

<sup>51</sup> Бучинський О.Й. Застосування практики Європейського суду з прав людини під час вирішення податкових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2019. С. 24.

<sup>52</sup> Божко Ю.В. Правові аспекти розгляду податкових спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2014. С. 15.

<sup>53</sup> Там само. С. 18.

<sup>54</sup> Ківалов С.В. Виборчий спір як різновид публічно-правового спору. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2011. Т. 10. С. 8.

<sup>55</sup> Бачеріков О.В. Адміністративне судочинство у справах, пов'язаних із виборчим процесом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. О., 2011. С. 15.

<sup>56</sup> Толстолуцька М.М. Митний спір як предмет адміністративного судочинства. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 2. С. 21.

декількох критеріїв: наявність суб'єкта владних повноважень як сторони правовідносин, з яких виникає спір; публічно-управлінська діяльність суб'єкта владних повноважень у наведених відносинах, яка є предметом спору; наявність «публічного інтересу» територіальної громади або держави і вирішення спору<sup>57</sup>. У цьому контексті В.А. Сьоміна відмічає, що забезпечення публічного інтересу – це забезпечення інтересу держави та її уповноважених органів, а забезпечення приватного інтересу – це права та інтереси особи. Характерною рисою відносин, які складають предмет публічно-правового регулювання є те, що одним із учасників таких відносин виступає держава, її представник або інший носій владних повноважень, які діють з метою задоволення публічних інтересів<sup>58</sup>.

У юридичній науці під публічно-правовим спором розуміється: протиріччя щодо реалізації прав, свобод, інтересів, повноважень у публічно-правових відносинах, а також щодо виконання публічно-владних (у тому числі управлінських) функцій і пов'язаних із ними прав, свобод, інтересів поза конкретними правовідносинами<sup>59</sup>; юридичний конфлікт, що виникає у сфері реалізації публічної влади, одним з учасників яких є суб'єкт, що наділений публічно-владними повноваженнями<sup>60</sup>; спір фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності<sup>61</sup>; спір із приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів публічно-правових відносин, в якому одна зі сторін є об'єктом публічно-правового впливу, а інша має публічно-владні повноваження і є носієм правового обов'язку або в якому обидві сторони наділені публічно-владними повноваженнями<sup>62</sup>; вид правових спорів, що виникає

---

<sup>57</sup> Ківалов С.В. Вибірчий спір як різновид публічно-правового спору. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2011. Т. 10. С. 10–11.

<sup>58</sup> Сьоміна В.А. Адміністративно-правовий спір: сутність та зміст. *Право і управління*. 2011. № 1. С. 445.

<sup>59</sup> Осадчий А.Ю. Юрисдикція судів із розгляду публічно-правових спорів. *Юридичний вісник*. 2013. № 3. С. 101.

<sup>60</sup> Хлібороб Н.С. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Л., 2012. С. 14.

<sup>61</sup> Бакуліна С.В. Особливості судового розгляду та вирішення публічно-правових земельних спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Т., 2018. С. 87.

<sup>62</sup> Квак В.В. Поняття «публічно-правовий спір» та «адміністративно-правовий спір» в законодавчій термінології. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 7. С. 127.

між учасниками публічно-правових відносин у зв'язку з порушенням, застосуванням чи тлумаченням норм публічних галузей права<sup>63</sup> тощо.

Характерними ознаками публічно-правового спору є: 1) виникнення спору з публічно-правових відносин; 2) в основі спору лежить юридичний конфлікт між сторонами названих правовідносин; 3) особливий суб'єктний склад: хоча б одним із учасників такого спору, як правило, є орган чи посадова особа, наділена публічно-владними повноваженнями, покладеними на нього в силу законодавства, та уповноважений приймати рішення (вчиняти дії), які стосуються прав та обов'язків іншого суб'єкта – учасника правовідносин; 4) предметом спору є протиправні рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень; 5) предметом судового захисту в такому спорі є суб'єктивні права (публічні та приватні), свободи та, за певних умов, охоронювані законом інтереси сторони спору – приватної особи; 6) підставою виникнення спору є порушення суб'єктом владних повноважень прав, свобод чи охоронюваних законом інтересів іншого (інших) учасників правовідносин, а також невиконання ним обов'язків, встановлених законодавством, або втручання у компетенцію іншого суб'єкта – носія публічної влади; 7) таке порушення (втручання) має бути вчинене саме у процесі реалізації названим суб'єктом своїх публічно-владних повноважень<sup>64</sup>.

Відповідно до ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) публічно-правовий спір – це спір, у якому: хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму

---

<sup>63</sup> Педько Ю.С. Публічно-правовий спір – предмет юрисдикції адміністративних судів України. *Актуальні проблеми застосування Цивільного процесуального Кодексу та Кодексу адміністративного судочинства України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 січня 2007 р. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2007. С. 250.

<sup>64</sup> Тимошенко К.О. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикції як предмет юрисдикції адміністративних судів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2012. С. 14.

і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи<sup>65</sup>.

Критеріями розмежування публічно-правових і приватно-правових спорів є: 1) зміст правовідносин, з яких виник спір (публічно-правовими є правові спори, що виникають з правових відносин, пов'язаних з реалізацією публічної влади, а змістом цих правовідносин є взаємні права і обов'язки суб'єктів, що впливають зі здійснення суб'єктом його владних повноважень); 2) предмет та підстави спору (правові спори, в яких оскаржуються рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень, а також адміністративні договори); 3) суб'єкти правового спору (правові спори, де однією із сторін є орган публічної влади, його посадова чи службова особа як суб'єкт владних повноважень, наділений компетенцією вирішувати питання про права і свободи, інтереси та обов'язки іншого учасника таких правовідносин, а його діяльність спрямована на виконання управлінських функцій – підзаконна, що має забезпечити виконання покладених державою завдань)<sup>66</sup>.

Отже, публічно-правовим спором є спір у сфері публічно-правових відносин, одним із учасників якого є суб'єкт владних повноважень. Зважаючи на те, що за своїм змістом митні правовідносини засновані на принципах владності і підпорядкування, і їм властивий публічно-правовий характер, можна констатувати, що митний спір є видом публічно-правового спору<sup>67</sup>.

Реалізація норм законодавства України супроводжується значною кількістю митних спорів, обумовлених різними причинами. Причинами виникнення митних спорів є реально існуючі обставини, які можуть викликати розбіжності між сторонами митних правовідносин<sup>68</sup>.

---

<sup>65</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.10.2022).

<sup>66</sup> Хлібороб Н.Є. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Л., 2012. С. 10; Правова доктрина України у 5 т. Х.: Право, 2013. Т. 2: Публічно-правова доктрина України / Ю.П. Битяк, Ю.Г. Барабаш, М.П. Кучерявенко та ін.; за заг.ред. Ю.П. Битяка. С. 334.

<sup>67</sup> Абдукадірова К.Е. Митний спір як вид правового спору. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 6 (35). С. 63.

<sup>68</sup> Абдукадірова К.Е. Причини і підстави виникнення митних спорів. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 14-15 лютого 2020 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2020. С. 67.



За підставою виникнення митних спорів всі причини таких спорів можуть бути класифіковані на дві основні групи причин: об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних причин виникнення митних спорів належать причини соціально-економічного характеру, юридичного характеру, організаційного характеру, фінансово-економічного характеру. Суб'єктивними причинами виникнення митних спорів є порушення законодавства України з питань митної справи суб'єктами митних правовідносин, низький рівень правової свідомості суб'єктів митних правовідносин, правова необізнаність суб'єктів митних правовідносин. Здебільшого митні спори виникають через об'єктивні причини<sup>69</sup>.

Однією з основних причин виникнення митних спорів є недосконалість законодавчого регулювання. Будь-яке законодавство має відповідати таким вимогам: тексти нормативно-правових актів мають бути зрозумілими кожному; вони не повинні суперечити один одному; вони мають максимально врегульовувати суспільні відносини, що передбачає відсутність прогалин у правовому регулюванні; такі норми не можуть наділяти органи влади широкими дискреційними повноваженнями<sup>70</sup>. Основними недоліками законодавчого регулювання є прогалини і колізії. Прогалини та колізії створюють можливості неоднозначного тлумачення законодавчих положень, яке, як правило, здійснюється суб'єктами митних правовідносин на власну користь. Наявність Митного кодексу України не гарантує відсутність прогалин і колізій правових норм. Навпаки, комплексний характер митних правовідносин значною мірою ускладнює застосування правових норм у межах єдиного юридичного поля, а хаотичне та раптове внесення змін до законодавства України з питань митної справи лише поглиблює проблему<sup>71</sup>.

Причини митних спорів – це лише чинники, які сприяють їх виникненню. Для того, щоб митний спір виник, потрібні конкретні підстави, тобто юридичні

---

<sup>69</sup> Там само. С. 67-68.

<sup>70</sup> Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): [монографія]. Х.: Право, 2008. С. 180-188.

<sup>71</sup> Абдукадірова К.Е. Причини і підстави виникнення митних спорів. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 14-15 лютого 2020 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2020. С. 68.

факти. Для виникнення митного спору необхідні такі юридичні факти: порушення законодавства з питань державної митної справи одним із суб'єктів митних правовідносин; звернення зацікавленої сторони до відповідного митного або юрисдикційного органу, тобто має бути наявним волевиявний момент – активні дії сторони, яка вважає своє право порушеним, її волевиявлення передати існуючі розбіжності на розгляд третьої сторони – певного митного або юрисдикційного органу; прийняття митним або юрисдикційним органом звернення до розгляду. Саме прийняття звернення до розгляду, порушення провадження у справі і є моментом виникнення митного спору, оскільки за наявності перших двох юридичних фактів митний спір може і не виникнути, якщо зацікавленій особі буде відмовлено у прийнятті звернення<sup>72</sup>.

У науковій літературі існує декілька підходів щодо визначення сутності поняття «митний спір». Так, В.В. Рева визначає митний спір як правовідносини, які характеризуються наявністю конфліктних питань між митними органами (їх посадовими особами), які здійснюють діяльність в сфері митної справи, та фізичними чи юридичними особами з приводу взаємних прав і обов'язків при оскарженні рішень, дій (бездіяльності) митних органів та їх посадових осіб, у сфері митної справи, що вирішуються в адміністративному або судовому порядку<sup>73</sup>.

На думку М.В. Калантай митний спір – це адміністративно-правовий спір, що виникає з митного правовідношення, зазвичай стосується порушення суб'єктивного митного права приватної особи, а його обов'язковим учасником є уповноважений здійснювати митну справу орган державної виконавчої влади або його посадова особа<sup>74</sup>. При цьому М.В. Калантай наголошує, що митні спори тісно пов'язані з адміністративно-правовими, більш того, є їх різновидом<sup>75</sup>. На наш погляд, митні спори не є різновидом адміністративно-правового спору,

---

<sup>72</sup> Там само. С. 68.

<sup>73</sup> Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 49.

<sup>74</sup> Калантай М.В. Адміністративно-правове регулювання митних спорів: дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. С. 54.

<sup>75</sup> Там само. С. 56.

оскільки вони виникають між сторонами, поведінка яких регулюється нормами різної галузевої належності, а адміністративні спори виникають між сторонами, поведінка яких регулюється виключно адміністративно-правовими нормами.

Нам імпонує підхід Ю.В. Оніщика та М.М. Толстолуцької, які визначають митний спір як публічно-правовий спір, який викликаний наявністю митного конфлікту стосовно взаємних прав та обов'язків між владними та підвладними суб'єктами митних відносин щодо застосування чи порушення норм законодавства України з питань митної справи, що вирішується в адміністративному та/або судовому порядку. До специфічних особливостей митних спорів вони відносять такі: митним є спір, який впливає з митних правовідносин; обов'язковими суб'єктами митного спору виступають митні органи та їх посадові особи та фізична чи юридична особа, яка переміщує предмети через митний кордон; наявність між суб'єктами митних правовідносин митного конфлікту; предметом митного спору є суб'єктивні права та обов'язки учасників митних правовідносин<sup>76</sup>.

З огляду на викладене, на нашу думку, митний спір – це публічно-правовий спір, що виникає між учасниками митних відносин у зв'язку з порушенням, застосуванням чи тлумаченням норм законодавства України з питань митної справи<sup>77</sup>.

Чинне законодавство не містить поняття «митний спір». У Загальному класифікаторі спеціалізацій суддів та категорій справ<sup>78</sup> та Класифікаторі категорій адміністративних справ та Методичних роз'ясненнях щодо його застосування<sup>79</sup> замість дефініції «митний спір» вживаються такі категорії справ: митної справи (крім охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності); зовнішньоекономічної діяльності; спеціальних заходів щодо демпінгового та іншого імпорту, у тому

<sup>76</sup> Оніщик Ю.В., Толстолуцька М.М. Правова ідентифікація дефініції «митний спір». *Правові новели*. 2019. № 9. С. 117.

<sup>77</sup> Абдукадірова К.Е. Митний спір як вид правового спору. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 6 (35). С. 64.

<sup>78</sup> Загальний класифікатор спеціалізацій суддів та категорій справ: наказ Державної судової адміністрації України від 21 грудня 2018 року № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0622750-18#Text> (дата звернення 12.08.2022).

<sup>79</sup> Про Класифікатор категорій адміністративних справ та Методичні роз'яснення щодо його застосування: рішення Ради суддів адміністративних судів України від 31 жовтня 2013 року № 114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0114413-13#Text> (дата звернення 12.08.2022).

числі щодо визначення коду товару за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності, визначення митної вартості товару; справи з приводу адміністрування податків, зборів, платежів, а також контролю за дотриманням вимог податкового законодавства, зокрема щодо податку на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції), акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), мита.

З цього приводу М.В. Калантай зазначає, що «спори у сфері митної справи» – невдале словосполучення. Більш точним вона вважає словосполучення «спори, що виникають із митних правовідносин», адже, навіть якщо погодитися із ужитим у Класифікаторах терміном, аналогічним є включення «спорів щодо митної справи» лише до «спорів з приводу реалізації державної політики у сфері економіки». Остання, на її думку, не поглинає інший важливий законодавчий термін «державна митна політика» (ст. 5 МК України)<sup>80</sup>. Дослідниця також звертає увагу на те, що подана в дужках фраза-уточнення «спори у сфері митної справи (крім охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності)» є зайвою, бо, здійснюючи митну справу, митні органи не охороняють прав на об'єкти інтелектуальної власності, а «сприяють» захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України, про що свідчить назва розділу XIV МК України<sup>81</sup>. На наш погляд, доцільно у законодавстві вживати поняття «митні спори», яке буде охоплювати всі види спорів щодо переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

При цьому, слід зазначити, що у митній сфері справи можуть виникати спори, які не можна віднести до митних<sup>82</sup>. Зокрема, до митних спорів не відносяться спори, які виникають з приводу зберігання на складі митниці товару, переміщеного на митну територію України (взаємовідносини утримувача митного складу з особами, які розміщують товари на цьому складі, визначаються

---

<sup>80</sup> Калантай М.В. Адміністративно-правове регулювання митних спорів: дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. С. 65.

<sup>81</sup> Там само. С. 64-65.

<sup>82</sup> Оніщик Ю.В., Толстолуцька М.М. Правова ідентифікація дефініції «митний спір». *Правові новели*. 2019. № 9. С. 116.

відповідним договором, відповідно такі спори виникають із господарських, а не митних правовідносин); спори, пов'язані з проходженням державної служби в органах, які здійснюють митну справу (спори щодо проходження державної служби, наприклад, працівниками митних органів, виникають із службових, а не з митних правовідносин); спори, які виникають у митній сфері між приватними особами (наприклад, між магазином безмитної торгівлі та покупцем або між митним брокером та особою, якій цей брокер надає послуги з декларування – відсутній суб'єкт владних повноважень та виникають із приватно-правових відносин)<sup>83</sup>. З цього приводу слушно відмічають Ю.В. Оніщик та М.М. Толстолуцька, що митним є тільки той спір, який впливає з суспільних відносин, що виникають у процесі або з приводу переміщення предметів через митний кордон України<sup>84</sup>.

Зауважимо, що згідно ч. 1 ст. 458 МК України порушення митних правил є адміністративним правопорушенням<sup>85</sup>. З цього приводу М.В. Калантай зазначає, що це один із тих каналів, які й нині «пов'язують» митне право з адміністративним. Питання, чи притягнення до юридичної відповідальності є спором, залишається відкритим. Проте навіть у випадку ствердної відповіді спір щодо притягнення особи до адміністративної відповідальності за порушення митних правил буде класичним адміністративно-правовим спором<sup>86</sup>.

Для характеристики митного спору як цілісного явища слід розглянути його структуру, що дозволить сформулювати більш повне уявлення про митний спір як правову категорію. Ключовим елементом митного спору є його предмет – те, на що спрямована пізнавальна, творча, практична діяльність кого-, чого-небудь<sup>87</sup>. Предметом митного спору є права та обов'язки учасників митних відносин. Саме ці права та обов'язки пояснюють сенс спору, вказують на те, у зв'язку із чим,

<sup>83</sup> Калантай М.В. Щодо визначення терміна «митні спори». *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 2 (12). С. 5; Толстолуцька М.М. Провадження у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2020. С. 44.

<sup>84</sup> Оніщик Ю.В., Толстолуцька М.М. Правова ідентифікація дефініції «митний спір». *Правові новели*. 2019. № 9. С. 115.

<sup>85</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>86</sup> Калантай М.В. Щодо визначення терміна «митні спори». *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 2 (12). С. 5-6.

<sup>87</sup> Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/predmet> (дата звернення 25.10.2022).

навколо чого виник конфлікт, що він, так би мовити, «не порожній», а предметний<sup>88</sup>.

Конфліктними ситуаціями, що становлять сутність предмету митного спору, зокрема, є:

1) незгода підвладного суб'єкта митних правовідносин із рішенням митного органу, його посадової особи. Управлінське рішення – це зроблений суб'єктом державного управління усвідомлений вибір цілеспрямованої дії з перетворення соціальної дійсності, виражений в державно-управлінському акті, що видається органом публічної влади або посадовцем відповідно до його компетенції і в межах наданих повноважень<sup>89</sup>. Управлінське рішення з одного, формального, боку – це офіційний документ, що має встановлену форму і відповідні реквізити, а з іншого, змістовного, – це волевиявлення, офіційна позиція органу публічної влади з приводу тих чи інших аспектів зовнішньо- або внутрішньоорганізаційних аспектів його діяльності. Коли йдеться про оскарження правомірності, законності рішення митного органу, то мається на увазі оспорювання саме його змістовної складової, тобто позиції, що зайняв цей орган, його посадова особа, під час вирішення, врегулювання того чи іншого питання у сфері митного регулювання, зокрема конфліктної ситуації із підвладним суб'єктом митних правовідносин. Однак оскарженню підлягають лише ті рішення митних органів, їх посадових осіб, що тягнуть за собою юридично значущі наслідки для підвладного суб'єкта митних правовідносин, тобто стосуються його прав і обов'язків<sup>90</sup>.

Предметом оскарження, як правило, є такі індивідуальні рішення митних органів: щодо визначення та коригування митної вартості, щодо класифікації товарів для митних цілей, щодо країни походження товарів, про відмову у митному оформленні, про відмову у наданні податкових пільг, податкове повідомлення-рішення, щодо повернення платникам податків митних та інших

---

<sup>88</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 123.

<sup>89</sup> Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. С. 624.

<sup>90</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 125.

платежів, помилково та/або надмірно сплачених до бюджету тощо. За даними Узагальнення практики застосування адміністративними судами положень Митного кодексу України від 13 березня 2012 року у більшості випадків предметом оскарження виступали такі індивідуальні рішення митних органів: 1) щодо коригування митної вартості; 2) щодо визначення коду товару за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності; 3) щодо повернення платникам податків митних та інших платежів, помилково та/або надмірно сплачених до бюджету, контроль за справлянням яких здійснюється митними органами<sup>91</sup>.

Серед наведених вище індивідуальних рішень митних органів найбільш поширеним предметом митного спору є рішення митного органу про коригування митної вартості. Сутність спірних відносин полягає в тому, що при вирішенні питання митного оформлення імпортованих товарів, митний орган, не погодившись із задекларованою суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності вартістю, визначає її самостійно за відповідним методом. Як наслідок, у декларанта виникає обов'язок щодо сплати додаткових сум податку на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції) і ввізного мита<sup>92</sup>. У літературі відмічається, що причиною спорів, як правило, виступає «контроверза у визначенні суб'єктами господарювання та митними органами складових бази оподаткування: коду товару за УКТЗЕД, країни походження товарів, що суттєво впливають на формування рівня митної вартості<sup>93</sup>.

Залежно від змістового наповнення можна виокремити два варіанти рішення про коригування митної вартості: а) умовне; б) безумовне. Перше рішення приймається тоді, коли митні органи мають сумніви щодо правильності визначення митної вартості товару. Ці сумніви зазвичай викликані неточністю й

---

<sup>91</sup> Про Довідку щодо узагальнення практики застосування адміністративними судами положень Митного кодексу України в редакції від 13 березня 2012 року: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 13 березня 2017 року № 2. URL: [http://www.vasu.gov.ua/plenum/post\\_plenum/postanova\\_plenumu\\_2\\_13-03-2017/](http://www.vasu.gov.ua/plenum/post_plenum/postanova_plenumu_2_13-03-2017/) (дата звернення 07.07.2022).

<sup>92</sup> Калантай М.В. Адміністративно-правове регулювання митних спорів: дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. С. 129.

<sup>93</sup> Квеліашвілі І. Проблеми контролю визначення митної вартості у національному законодавстві: судження. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 3 (67). С. 44.

неповнотою документів, які підтверджують розрахунки декларанта. Однак вони можуть бути подолані у випадку, коли декларант надасть необхідну інформацію. Тому йому пропонується надати додаткові документи: виписки з бухгалтерської документації, митні декларації країни відправника, рахунки про сплату комісійних, каталоги, прайс-листи виробника тощо. Інформація, яка в них міститься, може переконати митні органи визнати правильність обрахунку митної вартості декларантом. У разі винесення умовного рішення про коригування отримуємо ситуацію, коли митний орган створює митний конфлікт і сам таки вказує шлях його вирішення<sup>94</sup>.

Необхідно зазначити, що при здійсненні контролю за правильністю визначення митної вартості товарів спостерігається тенденція до її збільшення, оскільки на законодавчому рівні відсутня достатня прозорість кожної конкретної дії, і, як наслідок, призводить до зловживання правом витребування додаткових документів, непрозорого застосування другорядних методів визначення митної вартості тощо. Відповідно до ст. 54 МК України, митні органи під час проведення митного контролю і митного оформлення здійснюють контроль правильності визначення митної вартості шляхом перевірки розрахунку, здійсненого декларантом і за результатами здійснення контролю або визнає заявлену декларантом або уповноваженою ним особою митну вартість, або ж приймає письмове рішення про її коригування відповідно<sup>95</sup>. При цьому, стаття 53 МК України містить вичерпний перелік документів, що подаються декларантом для підтвердження заявленої митної вартості. В той же час, у разі якщо документи, з точки зору митних органів, містять розбіжності, які мають вплив на правильність визначення митної вартості, наявні ознаки підробки або не містять всіх відомостей, що підтверджують числові значення складових митної вартості товарів, чи відомостей щодо ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари, останні мають право витребувати додаткові документи, які декларант

---

<sup>94</sup> Калантай М.В. Адміністративно-правове регулювання митних спорів: дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. С. 131-132.

<sup>95</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).



зобов'язаний надати протягом 10 календарних днів. В подібних випадках, можуть витребуватися документи як і ті, що не передбачені митним законодавством, так і порушуватися підстави їх витребування. Крім того, непоодинокими є випадки, коли письмові вимоги щодо витребування додаткових документів взагалі можуть не містити таких підстав, а ті чи інші розбіжності можуть і не мати суттєвого впливу на визначення митної вартості. Як наслідок, подібні дії митних органів призводять до затягування процедури митного оформлення, і втрати коштів декларантом<sup>96</sup>.

Подібна ситуація при коригуванні вартості товарів відбувається і у разі застосування другорядних методів визначення митної вартості, таких як за ціною договору щодо ідентичних товарів, або подібних (аналогічних) товарів ст. 59-60 МК України), методів на основі віднімання/додавання вартості (ст. 62-63 МК України) та резервного методу (ст. 64 МК України). Але, на сьогодні жодні підзаконні нормативно-правові акти, методичні рекомендації (чи будь-як інші документи відомчого характеру) наразі не визначають алгоритм (послідовність) дій митниці при здійсненні контролю за правильністю визначення митної вартості шляхом застосування другорядних методів визначення митної вартості. Тобто, практика застосування митними органами другорядних методів визначення митної вартості не носить системного, а також достатньо прозорого характеру. Як наслідок, за таких обставин декларанти не володіють чіткою інформацією в результаті чого було зроблено висновок про невідповідність заявленої митної вартості. Це, в свою чергу, негативно впливає і на ефективність процедури оскарження рішень про коригування митної вартості<sup>97</sup>.

Показовим прикладом застосування другорядних методів визначення митної вартості є Постанова Верховного Суду від 13 липня 2021 року у справі № 200/6521/20-а<sup>98</sup>.

---

<sup>96</sup> Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 88-89.

<sup>97</sup> Там само. С. 90.

<sup>98</sup> Постанова Верховного Суду від 13 липня 2021 року у справі № 200/6521/20-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98306315> (дата звернення 20.08.2022).

До суду звернувся металургійний комбінат із позовною заявою до митного органу, у якій просив визнати протиправними та скасувати рішення про коригування митної вартості товарів і картку відмови в прийнятті митної декларації, митному оформленні випуску чи пропуску товарів.

Відповідач доводив, що в нього виникли підстави для сумніву в правильності зазначення митної вартості товару «фероніобій марки FeNb 65 (112)» (419 342,20 євро за 12 820 кг товару), який експортувався в Україну. Митному органу здалася сумнівною необґрунтовано низька митна вартість спірного товару порівняно зі світовими цінами, які формуються на умовах прямих продажів, з огляду на факт пов'язаності між собою покупця і продавця. Відповідач зазначив, що на його вимогу декларант не надав додаткові документи, які б підтверджували, що продавець реалізує цей же товар (або аналогічний) іншим непов'язаним покупцям за такою самою ціною. Тому відповідач використав другорядний (резервний) метод визначення митної вартості товару, розмір якої становив 495 339,16 євро за 12 820 кг.

Відповідно до пояснень позивача та наявних у матеріалах справи доказів впливає, що декларант позивача надав митниці додаткові документи для підтвердження митної вартості, заявленої декларантом на товар, зокрема протокол тендерного комітету, прайс-лист, що підтверджує вартість у країні-експортері ідентичних товарів, та електронне листування з представником постачальника щодо надання знижки (8,5 %). Розмір знижки вказаний також у протоколі тендерного комітету на постачання фероніобію.

Суд першої інстанції відмовив позивачеві в задоволенні його вимог, апеляційний суд скасував це рішення і позов задовольнив. Відповідач у касаційній скарзі просив скасувати рішення апеляційного суду.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду зазначив, що під час касаційного перегляду знайдено підтвердження висновків суду апеляційної інстанції про те, що у прийнятих відповідачем рішеннях немає обґрунтування причин, через які заявлену декларантом митну вартість не може бути визнано.

Верховний Суд вказав, що основним методом визначення митної вартості товарів є метод за ціною договору.

Підстава для незастосування основного методу визначення митної вартості товару передбачена в ч. 2 ст. 58 МК України, відповідно до якої метод визначення митної вартості товарів за ціною договору (контракту) щодо товарів, які імпортуються, не застосовується, якщо використані декларантом або уповноваженою ним особою відомості не підтверджені документально або не визначені кількісно і достовірні та/або відсутня хоча б одна із складових митної вартості, яка є обов'язковою при її обчисленні. У цьому випадку у відповідача були наявні всі необхідні документи, які підтверджували митну вартість товару, кількісні та якісні його характеристики, а тому митний орган не мав права застосовувати інший, окрім першого, метод для визначення митної вартості товару<sup>99</sup>.

Другою із найбільш поширених категорією митних спорів є митні спори з приводу коду товару відповідно до УКТЗЕД. З одного боку, митні органи здійснюють постійний контроль за правильністю класифікації товарів згідно з УКТЗЕД і недопущенням втрат обов'язкових митних платежів до державного бюджету. З іншого – декларанти прагнуть уникати надмірних заходів нетарифного регулювання ЗЕД, сплачувати менші суми митних платежів за рахунок використання нижчої ставки мита на товар, опис якого якнайбільше відповідає його характеристикам, фізичним і хімічним властивостям, ступеню обробки тощо, тобто оспорювання цифрового коду товару за УКТЗЕД саме по собі не виступає самоціллю<sup>100</sup>.

Незважаючи на те, що декларанти можуть не погоджуватись з відповідними рішеннями митних органів, вони переважно змушені їх виконувати та сплачувати митні платежі, щоб відповідні товари були введені в вільний обіг. Однак, необхідно зазначити, що в подальшому такі рішення успішно оскаржуються, в

---

<sup>99</sup> КАС ВС розглянув справу щодо визначення митної вартості товару. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/kas-vs-rozglyanuv-spravu-shchodo-viznachennya-mitnoyi-varnosti-tovaru.html> (дата звернення 20.08.2022).

<sup>100</sup> Калантай М.В. Адміністративно-правове регулювання митних спорів: дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. С. 135.

результаті чого виникає питання про повернення декларантам надміру сплачених митних платежів<sup>101</sup>;

2) оскарження правомірності, законності нормативно-правових актів з питань митної справи як актів нормативного характеру.

Рішення митних органів мають індивідуальний правозастосовний характер, так як стосуються прав і обов'язків конкретних осіб. Правозастосовний акт – це спосіб зовнішнього прояву формально-обов'язкового правила поведінки індивідуального характеру, яке підтверджує, встановлює, змінює або скасовує юридичні права і обов'язки персоніфікованих суб'єктів у конкретній життєвій ситуації. Тобто, акт застосування права – це правовий акт компетентного органу або посадової особи, прийнятий на основі юридичних фактів і норм права, який визначає права, обов'язки або міру юридичної відповідальності конкретних осіб. Діяльність правозастосовних органів завершується оформленням відповідного акту, який фіксує прийняте рішення і надає йому офіційного значення і вольового характеру. Щодо конкретних осіб, акт застосування права є категоричним, обов'язковим до виконання велінням. Тобто, митні органи, що приймають рішення, не встановлюють нових правових норм, що визначають права та (або) обов'язки учасників митних правовідносин. Втім, вони, з метою підтримки відповідного правового порядку, дисципліни у сфері митного регулювання, можуть впливати на характер і обсяг суб'єктивних можливостей та обов'язків окремих конкретних підвладних суб'єктів митних правовідносин, залежно від конкретної ситуації, діючи при цьому винятково у межах і на підставах визначених законодавством. Тому, коли оспорується індивідуальне рішення митного органу, оскаржується не сам факт існування обов'язку як такого, як об'єктивного правового явища, а правовірність його покладання зазначеним органом на цілком конкретного підвданого суб'єкта митних правовідносин. Інша справа оскарження нормативно-правових актів, які за своєю суттю також є управлінським рішенням органу влади з питань митної справи, однак вони мають

---

<sup>101</sup> Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 91.

безособовий, загальний характер, тобто стосуються широкого кола суб'єктів, і розраховані на тривалий термін дії<sup>102</sup>.

Відповідно до ст. 4 КАС України нормативно-правовий акт – це акт управління (рішення) суб'єкта владних повноважень, який встановлює, змінює, припиняє (скасовує) загальні правила регулювання однотипних відносин, і який розрахований на довгострокове та неодноразове застосування<sup>103</sup>. Однак, у митній сфері йдеться про оскарження тільки підзаконних нормативно-правових актів – документів, які видаються компетентними органами або посадовими особами на підставі закону, відповідно до нього, для конкретизації та виконання законодавчих приписів та містять норми права<sup>104</sup>. У ст. 264 КАС України передбачено оскарження законності (крім конституційності) постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, постанов Верховної Ради Автономної Республіки Крим; законності та відповідності правовим актам вищої юридичної сили нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів владних повноважень<sup>105</sup>.

Отже, на відміну від акту індивідуальної дії, оскарження нормативно-правового акту, перевіряється не правомірність вимог та обов'язків, що пред'являються, покладаються рішенням митного органу на конкретного підвладного суб'єкта митних правовідносин, а законність нормативно-правового акту (загалом, чи його окремих положень). Тобто ставиться питання про наявність помилки не у правозастосовній діяльності органів влади (їх посадових осіб), а нормотворчій, через що було прийнято нормативно-правовий акт, який порушує права та законні інтереси скаржника. Суб'єктом оскарження нормативно-

---

<sup>102</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 128-129.

<sup>103</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>104</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 130.

<sup>105</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

правового акту може бути, як особа, відносно якої вже були застосовані положення цього акту, так і особа, до якої вони можуть бути застосовані, через її перебування у правовідносинах, яких стосується означений нормативно-правовий акт. У законодавстві правило про те, що оскаржити нормативно-правовий акт може лише той суб'єкт, який є учасником відповідних правовідносин, що тією чи іншою мірою регламентуються цим актом, яскраво проявляється зв'язок об'єктивних та суб'єктивних прав і обов'язків. Йдеться про те, що сам собою нормативно-правовий акт, як джерело об'єктивного права, не є джерелом безпосередньої загрози правам та законним інтересам підвладних суб'єктів митних правовідносин. Натомість ним є правозастосовна діяльність митних органів, що реалізуючи, втілюючи положення такого акту, визначають обсяг суб'єктивних прав і обов'язків підвладних суб'єктів митних правовідносин. Тому справедливим є запитання про те, чому ж тоді оскаржується нормативно-правовий акт, а не правозастосовні рішення митних органів? Відповідаючи на це запитання, необхідно зважати на те, що порушення, реальне чи потенційне, прав та (або) законних інтересів підвладних суб'єктів митних правовідносин відбулося чи може відбутися не через неналежне виконання митним органом приписів нормативно-правового акту, а у зв'язку з наявністю відповідних недоліків в останньому<sup>106</sup>.

Показовим прикладом у цьому випадку може слугувати справа щодо скасування постанови Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 року № 724 «Про використання у системі управління ризиками орієнтовних показників митної вартості товарів». Із позиції ТОВ «Таламус ЛТД» цей нормативний акт суперечив МК України, Генеральній угоді з тарифів і торгівлі 1994 року і був прийнятий із перевищенням владних повноважень. На думку позивача, застосування митними органами запроваджених постановою «єдиних орієнтовних показників митної вартості товарів» може призвести до необхідності сплачувати підприємством завищених (надмірних) митних платежів, оскільки останній є

---

<sup>106</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 131-132.

суб'єктом господарської діяльності реального сектору економіки України, що використовує у своїй виробничій діяльності сировину, яка не виробляється в Україні та яку отримує по імпорту, відповідно до укладених зовнішньоекономічних угод<sup>107</sup>. Позивач уважав, що підприємство, придбаваючи товар за зовнішньоекономічним договором для власного виробництва, змушене буде оплачувати митні платежі за імпортований товар не за основним методом – за ціною договору, а по орієнтовних показниках, встановлених Кабінетом Міністрів України у системі управління ризиками, яка застосовується митними органами в кожному випадку під час проведення митного контролю імпортованих товарів<sup>108</sup>;

3) оскарження консультацій з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань митної справи.

Згідно ст. 21 МК України консультації з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань митної справи надаються митницями за місцем розташування підприємств (за місцем проживання або тимчасового перебування громадян) або центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, в усній, письмовій або, за бажанням заінтересованої особи, електронній формі у строк, що не перевищує 30 календарних днів, наступних за днем отримання відповідного звернення. Консультації в письмовій формі надаються у вигляді рішень митних органів. Консультація з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань митної справи має індивідуальний характер і може використовуватися виключно особою, якій надано таку консультацію. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, періодично проводить узагальнення консультацій з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань митної справи, які стосуються значної кількості осіб або значних сум митних

---

<sup>107</sup> Ухвала Вищого адміністративного суду України від 12 лютого 2013 року в справі К/9991/51556/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/29399379> (дата звернення 14.04.2022).

<sup>108</sup> Калантай М.В. Адміністративно-правове регулювання митних спорів: дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. С. 137-138.

платежів, та затверджує своїми наказами узагальнені консультації, які підлягають оприлюдненню на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику. Не може бути притягнуто до відповідальності особу, яка діяла відповідно до консультації з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань митної справи, наданої в письмовій або електронній формі, а також до узагальненої консультації, зокрема, на підставі того, що у подальшому такі консультації були змінені або скасовані. Консультація з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань митної справи може бути оскаржена до органу вищого рівня в порядку, визначеному главою 4 цього Кодексу, або до суду як правовий акт індивідуальної дії, якщо вона, на думку заінтересованої особи, суперечить нормам відповідного акта законодавства. Визнання судом такої консультації недійсною є підставою для надання нової консультації з урахуванням висновків суду<sup>109</sup>.

Якщо через допущені, з тих чи інших причин, помилки у консультації з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань митної справи, підвладний суб'єкт митних правовідносин не зміг у повному обсязі реалізувати свої права, або змушений був виконати обов'язки у обсязі більшому, аніж того вимагає закон, очевидним є факт порушення прав і законних інтересів такого суб'єкта з боку митного органу. Тому особа, якій така консультація була надана, повинна мати право оскаржити її, незалежно від того, виявила вона наявні у ній недоліки після, в процесі чи до того, як скористувалася нею. Право оскарження таких консультацій є важливим не лише як засіб захисту прав і законних інтересів підвладних суб'єктів митних правовідносин, але й з погляду реагування на випадки неналежного виконання посадовими особами митних органів своїх професійних обов'язків<sup>110</sup>;

#### 4) оскарження дій (бездіяльності) митних органів, їх посадових осіб.

---

<sup>109</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>110</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 134-135.



У процесі управлінської діяльності, рішення та дії суб'єктів її здійснення нерозривно пов'язані між собою і є невіддільними один від одного, адже кожному акту поведінки (дії чи бездіяльності) суб'єкта, передує його рішення з цього приводу, з іншого боку – рішення фіксує позицію суб'єкта управління щодо наміру вчинення певних дій або щодо результату їх виконання. Однак, низка таких рішень приймається й існує лише на рівні свідомості суб'єкта владних повноважень, тобто виступає як мотив його дій чи бездіяльності, і не оформлюється як офіційний документ. З погляду права, такі рішення оскаржити неможливо, так як вони не спричиняють реальних юридичних наслідків для інших осіб, однак поведінка (дії чи бездіяльність), через які виявляються на практиці такі рішення, мають цілком конкретні наслідки, результати, що у той чи інший спосіб позначаються на правах і обов'язках підвладних суб'єктів митних правовідносин. Тому, оскаржуючи дії чи бездіяльність митного органу (його посадової особи), підвладний суб'єкт митних правовідносин ставить під сумнів не правомірність, законність висновків першого, що виражаються у відповідному рішенні, а законність вчинення (тобто правомірність самого процесу) чи відмови від вчинення певних дій вказаним органом, через що, на думку скаржника, він був позбавлений можливості (чи обмежений у ній) реалізувати у належний спосіб свої права та виконати відповідні обов'язки<sup>111</sup>.

Бездіяльність митних органів оскаржується в разі невиконання посадовцями покладених на них функцій і завдань, як-от: (1) неприйняття рішення про відмову в митному оформленні (оскаржується в порядку, встановленому главою 4 МК України, а саме ч. 3 ст. 256); (2) ненадання митним органом можливості самостійного фіксування в електронній системі митного оформлення факту і часу подачі митному органу митної декларації та інших документів (оскаржується відповідно до глави 4 МК України, а саме ч. 4 ст. 264); (3) ненадання можливості одержання від митного органу повідомлення про дату і час отримання цим органом електронної митної декларації або документа, який відповідно до

---

<sup>111</sup> Там само. С. 136.

законодавства її замінює (оскаржується згідно з главою 4 МК України, а саме ч. 4 ст. 264) тощо<sup>112</sup>.

Одним із елементів митного спору є його підстави. Слово «підстава» тлумачиться як: основа якогось предмета, споруди; те головне, на чому базується, ґрунтується що-небудь; те, чим пояснюються, виправдовуються вчинки, поведінка кого-небудь<sup>113</sup>. Юридична підстава – це сукупність передбачених правом обставин, умов, фактів і передумов, що забезпечують настання юридичних наслідків. Вона має нормативне закріплення, визначений зміст, вичерпний характер, враховує особливості певного випадку та породжує юридичні наслідки. У сфері регулювання суспільних відносин забезпечує настання наслідків, пов'язаних з використанням наданого права, дотриманням заборони чи виконанням покладеного обов'язку, є підставою для прийняття регулятивного правозастосовного акту. Юридична підстава є однією із спеціальних юридичних гарантій законності, важливою умовою досягнення мети прав, регулювання правомірними засобами<sup>114</sup>. Підставами у сфері права виступають юридичні факти. Юридичний факт є певним аспектом, проявом об'єктивної дійсності із появою, існуванням, зміною чи припиненням якого чинне законодавство пов'язує настання конкретних юридично значущих наслідків. Юридичний факт – це те, завдяки чому спричиняється, активізується функціонування засобів правового регулювання. У зв'язку з цим, підставами виникнення митного спору є конкретні життєві обставини, за наявності яких нерегульовані розбіжності між підвладним суб'єктом митних правовідносин та митним органом, з приводу тих чи інших питань у сфері митної справи,

---

<sup>112</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022); Калантай М.В. Адміністративно-правове регулювання митних спорів: дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. С. 139.

<sup>113</sup> Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. С. 996; Тлумачний словник української мови / А.О. Івченко. Харків: «Фоліо», 2002. С. 332.

<sup>114</sup> Юридична енциклопедія: В 6 т. / редкол. Ю.С. Шемшученко (відп ред.) та ін.. Київ.: «Укр. Енцикл», т. 4: Н-П, 2003. 736 с.

вирішуються компетентним юрисдикційним органом у встановленому законом порядку<sup>115</sup>.

Відповідно до Глави 4 МК України рішення, дії або бездіяльність митних органів або їх посадових осіб можуть бути оскаржені в адміністративному або судовому порядку<sup>116</sup>. З огляду на це підставами виникнення митного спору є: 1) у випадку вирішення митного спору, у адміністративному порядку фактичний склад зазначеної підстави складають такі обставини: – по-перше, подання особою скарги до митного органу вищестоящого відносно до того, із якими виник митний конфлікт; – по-друге, реєстрація скарги в адміністративному органі; 2) у випадку вирішення митного спору у судовому порядку, фактичний склад підстави його виникнення формують такі обставини: – по-перше, подання позовної заяви; – по-друге, відкриття провадження у справі.

Отже, підставами виникнення митного спору, незалежно від того, вирішується він у адміністративному чи судовому порядку, виступають юридичні факти у формі дій, що вчиняються скаржником, позивачем та юрисдикційним органом. Звертаючись до адміністративного чи судового органу, скаржник, у такий спосіб, вчиняє юридичний акт, яким доводить до відома юрисдикційного органу про наявність митного конфлікту, стороною якого він є, і висловлює свій намір скористатися передбаченими законодавством юридичними інструментами його розв'язання та захисту своїх прав і законних інтересів, що є предметом конфлікту. Юрисдикційний орган, натомість, приймаючи зазначену скаргу, підтверджує право скаржника на таке звернення, однак, водночас проводить відповідну роботу із з'ясування того, чи у належний спосіб скаржник, заявник, реалізував зазначене право. За відсутності підстав, які унеможливають вирішення скарги, заяви, юрисдикційний орган розпочинає її розгляд,

---

<sup>115</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 144-145.

<sup>116</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

провадження щодо неї, і в такий спосіб переводить митний конфлікт у площину правового спору<sup>117</sup>.

Специфікою суб'єктного складу митного спору є наявність у ньому, з одного боку, фізичної чи юридичної особи, які здійснюють дії щодо переміщення предметів через митний кордон України і яким дійсно або ймовірно належать спірні права, а з іншого – суб'єкт владних повноважень, митний орган, який безпосередньо здійснює митну справу. Суб'єкти митного спору наділяються певним правовим статусом, який включає права і обов'язки, і має правосуб'єктність. Митні органи при цьому наділені владними повноваженнями для здійснення виконавчо-розпорядчих і контрольних функцій, тому в матеріальному сенсі митні правовідносини засновані на юридичній нерівності сторін. Однак в процесуальному сенсі сторони рівні перед законом<sup>118</sup>.

Таким чином, за своєю правовою природою митний спір є видом публічно-правового спору. Митний спір – це публічно-правовий спір, що виникає між учасниками митних відносин у зв'язку з порушенням, застосуванням чи тлумаченням норм законодавства України з питань митної справи. Митний спір виникає з митних відносин. Предметом митного спору є суб'єктивні права учасників митних відносин. Підстави митного спору – це сукупність юридичних фактів, що свідчать про переконання однієї зі сторін про порушення її прав та існування обґрунтованих вимог щодо їх захисту. Суб'єктами митного спору є митні органи та їх посадові особи та фізична чи юридична особа, яка переміщує предмети через митний кордон України. Митний спір характеризується особливим правовим регулюванням та порядком розгляду і вирішення спорів у сфері митних відносин.

---

<sup>117</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 156-157.

<sup>118</sup> Абдукадірова К.Е. Митний спір як вид правового спору. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 6 (35). С. 64.

## РОЗДІЛ 2

### ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИРІШЕННЯ МИТНИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

#### 2.1. Сутність та правова природа процедурного регулювання вирішення митних спорів

Вирішення митних спорів не може здійснюватися поза межами відповідних процедур, тобто вони мають забезпечуватись спеціальними правовими процесуальними нормами. Природа процедур вирішення митних спорів опосередковується змістом митних правовідносин, які передбачають регулювання балансу інтересів юридично нерівних суб'єктів. Отож, без процедурного забезпечення говорити про реалізацію приписів матеріальних правових норм під час вирішення митних спорів складно, оскільки неможливо передбачити, як саме розвиватимуться відносини, які дії будуть вчиняти їхні учасники і чи будуть такі дії законними. Вищенаведене зумовлює необхідність звернення до проблематики процедурного регулювання вирішення митних спорів<sup>119</sup>.

Митні спори є охоронними відносинами, що виникають унаслідок спірних регулятивних правовідносин. Способом вираження таких охоронних відносин є правова форма вирішення спору, яка вибирається залежно від підстав виникнення спору, змісту спірних правовідносин. Зовнішньою формою вираження спору є правова процедура його вирішення – сукупність юридично значимих дій, які необхідно здійснити для того, щоб спірне регулятивне правовідношення оформилося як охоронне правовідношення, що забезпечує вирішення спірного митного конфлікту<sup>120</sup>.

---

<sup>119</sup> Бліхар М.В. Правова природа інвестиційних відносин: фінансово-правове регулювання: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2018. С. 268.

<sup>120</sup> Булгаков О.С. Юрисдикція адміністративного суду щодо вирішення справ у сфері публічної служби: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2018. С. 87.

Етимологія слова «процедура» походить від латинського «procedo», що означає «проходжу, або просуваюсь»<sup>121</sup>. У лексичному плані термін «процедура» розуміється, як ряд яких-небудь дій<sup>122</sup>; хід виконання чого-небудь<sup>123</sup>; порядок, наступність, послідовність у вчиненні відповідних дій для досягнення певного результату<sup>124</sup>.

К.В. Николина розуміє сутність юридичної процедури як різновид соціальної процедури, що регламентується відповідними процедурними нормами права, має офіційний правовий характер, складається із певної послідовності дій суб'єктів юридичної процедури, в результаті чого досягається певний результат у вигляді зміни правової дійсності<sup>125</sup>. Н.В. Галіцина визначає процедуру як самостійне цілісне утворення, що регламентується юридичними нормами, яким визначається порядок здійснення суб'єктами конкретних суспільних відносин соціально та юридично значущих дій та забезпечується нормативно впорядковане регулювання суспільних відносин<sup>126</sup>. М.В. Теличко трактує правову процедуру як регламентований юридичною нормою порядок дій або регулювання відповідних суспільних відносин у сфері правозастосування<sup>127</sup>.

Правовій процедурі властиві такі ознаки<sup>128</sup>: 1) орієнтована на досягнення конкретного правового результату; 2) складається з актів поведінки, які постійно змінюють одне одного, і так, як і діяльність, внутрішньо структурована правовими відносинами; 3) володіє моделлю (програмою) свого розвитку, попередньо встановленою на нормативному або індивідуальному рівні;

<sup>121</sup> Словник іншомовних слів / [уклад. Морозов С.М., Шкарапута Л.М.]. К.: Наукова думка, 2000. С. 470; Юридичні терміни: тлумачний словник / за ред. В.Г. Гончаренка. К.: Либідь, 2003. С. 234.

<sup>122</sup> Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. Т.В. Бусел]. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. С. 997.

<sup>123</sup> Новий тлумачний словник української мови: у 4х томах. Т. 3. К.: Аконіт, 2003. С. 828.

<sup>124</sup> Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5: П-С. 2003. С. 185-186.

<sup>125</sup> Николина К.В. Належна юридична процедура: теоретичні аспекти визначення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. № 94. С. 45.

<sup>126</sup> Галіцина Н.В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 163–177. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10gnviar.pdf> (дата звернення 24.04.2022 р.).

<sup>127</sup> Теличко М.В. Адміністративні процедури та їх роль в інституті державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2014. № 35. С. 37.

<sup>128</sup> Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5: П-С. 2003. С. 72; Николина К.В. Належна юридична процедура: теоретичні аспекти визначення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. № 94. С. 45.

4) ієрархічно побудована; 5) постійно знаходиться в динаміці, розвитку; 6) має службовий характер: є засобом реалізації основного для нього відношення; 7) юридична процедура є особливим різновидом правовідносин, що мають процедурний характер; 8) має цілісний характер, оскільки складається із певної послідовності дій суб'єктів юридичної процедури; 9) виникає на підставі норм права, та має офіційний правовий характер; 10) порядок здійснення юридичної процедури регламентується відповідними процедурними нормами права; 11) має власну націленість, що полягає у зміні правової дійсності; 12) має інтелектуальний та волевий характер, оскільки залежить від свідомості і волевиявлення суб'єкта юридичної процедури; 13) визначає послідовність діяльності суб'єктів юридичної процедури; 14) результатом здійснення юридичної процедури є реалізація прав, свобод, законних інтересів суб'єкта права або виконання юридичних обов'язків; 15) виявляється в юридичній діяльності; 16) являє собою сукупність послідовних актів поведінки, кожний з яких викликає відповідні локальні наслідки, що впливає на зміст та результативність всієї юридичної процедури.

Ефективність правового регулювання у сфері митної справи залежить від належних та дієвих способів забезпечення прав суб'єктів митних правовідносин. Відповідно до законодавства України з питань митної справи рішення, дії або бездіяльність митних органів можуть бути оскаржені в адміністративному або судовому порядку<sup>129</sup>. Адміністративний порядок вирішення митного спору полягає у можливості оскарження рішень, дій чи бездіяльності митних органів до митного органу вищого рівня шляхом подання відповідної скарги. Вибір такої процедури, як адміністративне оскарження, є правом підвладних суб'єктів митних відносин, а не їх обов'язком. Митним законодавством зобов'язаним особам надається право відразу оскаржити рішення, дії або бездіяльність митних органів до суду. Отже, адміністративний порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності митних органів не є обов'язковою процедурою, тому подання

---

<sup>129</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

скарги до митного органу вищого рівня не виключає права на одночасне або наступне подання позовної заяви до суду. Судовий порядок вирішення митних спорів здійснюється судами адміністративної юрисдикції<sup>130</sup>.

Звідси слідує, що згідно чинного законодавства способи вирішення митних спорів доцільно систематизувати у дві групи за критерієм змісту правовідносин щодо здійснення процедур врегулювання: 1) вирішення митних спорів у адміністративному порядку; 2) вирішення митних спорів у судовому порядку.

Про неоднозначність оцінок співвідношення судового й адміністративного способів вирішення митних спорів свідчать результати опитування близько 344 суб'єктів ЗЕД, проведеного протягом березня–травня 2019 року Радою бізнес-омбудсмена<sup>131</sup>. Так, 96,5 % опитаних принаймні один раз брали участь у адміністративному (відомчому) оскарженні. Водночас, як показують результати опитування, передчасним є висновок, що ця процедура користується серед українських підприємців довірою. Зокрема, 300 опитаних (або 90,1 % із тих, хто визначився із відповіддю на це питання) вважають, що не можна (радіше не можна) розраховувати на неупереджений, повний і справедливий розгляд скарги, поданої в порядку чинного адміністративного оскарження. Попри скептичне ставлення бізнесу до цього інституту, він залишається досить популярною серед підприємців альтернативою звернення до суду: 73,3 % учасників опитування спочатку подаватимуть скаргу в адміністративному порядку, і лише 26,7 % – відразу звернуться до суду. Поєднання цих двох тенденцій (низька довіра до механізму адміністративного оскарження і, водночас, стійкий намір усе ж користуватися ним) свідчить про величезний запит бізнесу на його вдосконалення<sup>132</sup>.

Співзвучними наведеним даним є підсумки узагальнення цьогорічного опитування, проведеного з-поміж компаній – членів Американської торговельної

---

<sup>130</sup> Оніщик Ю.В., Толстолуцька М.М. Правова ідентифікація дефініції «митний спір». *Правові новели*. 2019. № 9. С. 115.

<sup>131</sup> Системний звіт «Адміністративне оскарження: поточний стан та рекомендації» (липень 2019, Рада бізнес-омбудсмена) / уклад.: Я. Грегірчак, В. Забудський та ін. Київ, 2019. С. 7-8. URL: [https://boi.org.ua/media/uploads/system\\_aug2019/2\\_2019\\_sytem\\_ua.pdf](https://boi.org.ua/media/uploads/system_aug2019/2_2019_sytem_ua.pdf) (дата звернення 21.04.2022).

<sup>132</sup> Калантай М.В. Адміністративно-правове регулювання митних спорів: дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. С. 100-101.



палати в Україні: 60 % респондентів погодилися, що адміністративне оскарження рішень митних органів (до органу вищого рівня) є ефективною альтернативою зверненню в суд. Існуюча ж нині система адміністративного оскарження, на думку більшості респондентів, є недосконалою. Про це заявили 80 % опитаних представників компаній<sup>133</sup>.

Процедури вирішення митних спорів доцільно назвати адміністративними, оскільки їм властивий публічно-правовий характер, одним із обов'язкових учасників є суб'єкт владних повноважень – митний орган, ці відносини врегульовані адміністративно-процедурними нормами.

Під час вирішення митних спорів уповноважені суб'єкти та учасники адміністративної процедури здійснюють послідовну, цілеспрямовану діяльність, спрямовану на подолання спірної ситуації, нівелювання негативних наслідків існування суперечок між сторонами у найбільш оперативний і прийнятний для сторін спосіб<sup>134</sup>.

У адміністративно-правовій літературі відсутній єдиний підхід до розуміння адміністративної процедури.

На думку В.П. Тимощука адміністративна процедура – це встановлений законодавством порядок розгляду та вирішення адміністративними органами індивідуальних адміністративних справ<sup>135</sup>. С.С. Овчарук під адміністративною процедурою розуміє процесуальний порядок розгляду органами виконавчої влади адміністративних справ<sup>136</sup>. О.С. Лагода визначає адміністративну процедуру як встановлений законом порядок розгляду та вирішення індивідуальних справ органами виконавчої влади й місцевого самоврядування, який закінчується прийняттям адміністративного акта або укладанням адміністративного

<sup>133</sup> Керівні принципи для митної справи в Україні: Американська торговельна палата в Україні. Київ, 2020. С. 10. URL: [https://chamber.ua/wp-content/uploads/2020/01/guidelines\\_for\\_customs\\_policy\\_in\\_ukraine\\_ua.pdf](https://chamber.ua/wp-content/uploads/2020/01/guidelines_for_customs_policy_in_ukraine_ua.pdf) (дата звернення 21.04.2022); Калантай М.В. Адміністративно-правове регулювання митних спорів: дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. С. 101.

<sup>134</sup> Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 86.

<sup>135</sup> Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядник В.П. Тимошук. К.: Факт, 2003. С. 24.

<sup>136</sup> Овчарук С.С. Теоретичні аспекти визначення поняття і змісту інституту адміністративних процедур у адміністративно-правовій науці України. *Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2012. № 173. Ч. 1: Право. С. 184.

договору<sup>137</sup>. З цього приводу Л.Р. Юхтенко звертає увагу на те, що із наведених визначень можна дійти до висновку, що адміністративна процедура можлива тільки за участю органів виконавчої влади й місцевого самоврядування, при вирішенні питань індивідуального характеру<sup>138</sup>. Автори навчального посібника «Адміністративне право України» адміністративні процедури трактують як встановлений законодавством порядок розгляду й розв'язання органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ із метою забезпечення прав і свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства й держави<sup>139</sup>.

У цьому контексті слушно відмічає В.Р. Біла, що зазначені підходи до визначення адміністративної процедури призводять до парадоксальних висновків: адміністративні процедури здійснюються органами публічної адміністрації під час розгляду справ про адміністративні правопорушення та не здійснюються судами загальної юрисдикції, які розглядають справи про адміністративне правопорушення, хоча керуються тими самими нормами Кодексу України про адміністративне правопорушення<sup>140</sup>. На її думку адміністративної процедури являють собою нормативну модель адміністративно-процесуальних відносин<sup>141</sup>. Подібного підходу дотримується О.В. Кузьменко, яка визначає адміністративну процедуру як встановлений адміністративно-процесуальними нормами порядок діяльності уповноважених суб'єктів щодо розгляду і вирішення індивідуально-конкретних справ<sup>142</sup>. Водночас, зауважимо, що В.Р. Біла та О.В. Кузьменко

---

<sup>137</sup> Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. І., 2007. С. 4.

<sup>138</sup> Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 81.

<sup>139</sup> Адміністративне право України: навч. посібник: у 2 т. / [В.В. Галуцько, В.І. Олефір, М.П. Пихтін та ін.] / за заг. ред. В.В. Галуцька. Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. Т. 1: Загальне адміністративне право. С. 276.

<sup>140</sup> Біла В.Р. Адміністративна процедура як нормативна модель процесуальних правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Випуск 30. Том 2. С. 12.

<sup>141</sup> Там само. С. 14.

<sup>142</sup> Адміністративно-процесуальне право України: підруч. / О.В. Кузьменко, Т.О. Гуржій; за ред. О.В. Кузьменко. К.: Атіка, 2007. С. 142.

розуміють адміністративну процедуру у вузькому значенні – як послідовності вчинення процесуальних дій<sup>143</sup>.

Загалом слід відмітити, що адміністративні процедури визначають порядком діяльності<sup>144</sup>, порядком розгляду й розв’язання<sup>145</sup> та вирішення індивідуальних справ<sup>146</sup>. Невід’ємним атрибутом адміністративних процедур є те, що вони встановлені законодавством<sup>147</sup>, визначені нормами адміністративно-процесуального права<sup>148</sup> або врегульовані адміністративно-процедурними нормами<sup>149</sup>.

Слід зазначити, що дискусії щодо сутності адміністративної процедури, пов’язані з існуванням різного розуміння сутності адміністративного процесу, адміністративного провадження та їх співвідношення з адміністративною процедурою.

Так, Н.В. Галіцина визначає адміністративні процедури з позицій встановлених законодавством правил, порядку та умов (зразку), за якими вчиняються процесуальні дії у сфері публічного управління. Такі дії стосуються розгляду, розв’язання і вирішення конкретної адміністративної справи<sup>150</sup>. У свою чергу Т.Ф. Весельська розглядає адміністративну процедуру з позицій ініційованого належним суб’єктом адміністративного провадження, спрямованого

<sup>143</sup> Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 82.

<sup>144</sup> Галіцина Н.В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 163–177. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10gnviar.pdf> (дата звернення 24.04.2022); Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України: навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 134-135.

<sup>145</sup> Адміністративне право України: навч. посібник: у 2 т. / [В.В. Галуцько, В.І. Олефір, М.П. Пихтін та ін.] / за заг. ред. В.В. Галуцька. Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. Т. 1: Загальне адміністративне право. С. 276.

<sup>146</sup> Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. І., 2007. С. 9.

<sup>147</sup> Адміністративне право України: навч. посібник: у 2 т. / [В.В. Галуцько, В.І. Олефір, М.П. Пихтін та ін.] / за заг. ред. В.В. Галуцька. Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. Т. 1: Загальне адміністративне право. С. 276.

<sup>148</sup> Галіцина Н.В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 163–177. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10gnviar.pdf> (дата звернення 24.04.2022); Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України: навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 134-135; Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. І., 2007. С. 9.

<sup>149</sup> Миколенко О.І. Місце адміністративного процедурного права в системі юридичних знань та системі права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. З., 2011. С. 29.

<sup>150</sup> Галіцина Н.В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 174. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10gnviar.pdf> (дата звернення 24.04.2022).

на реалізацію конкретного права чи забезпечення конкретного обов'язку. Адміністративне провадження – це порядок підготовки і прийняття рішень та вчинення дій суб'єктами владних повноважень (органами публічної адміністрації), який визначений законодавством. Тому має місце безперечний зв'язок між адміністративною процедурою та адміністративним провадженням. Адміністративне провадження має загальнорегламентуючий, а адміністративна процедура – індивідуально-регламентуючий характер<sup>151</sup>.

У широкому розумінні характеризує поняття «адміністративна процедура» О.І. Миколенко. На його думку процедурними нормами регламентовано будь-яку послідовно здійснювану діяльність – розгляд юридичної справи, документообіг, порядок реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків тощо<sup>152</sup>. Серед ознак адміністративної процедури вчений виокремлює такі: завжди послідовний характер вчинюваних дій, які здійснюються безпосередньо одна за одною чи кількома етапами та структуровані доцільними суспільними відносинами; такі дії здійснюються, згідно існуючих (встановлених) правил поведінки; є цілеспрямованими та об'єднані спільною метою; являє собою динамічне явище, зовнішній вираз якого відбувається у статичних поняттях; має обслуговуючий характер, який проявляється у тому, що велика кількість суспільних відносин реалізується лише завдяки існуванню певних процедур<sup>153</sup>.

На нашу думку, прийнятною є позиція О.В. Кузьменко, відповідно до якої у процедурі, на відміну від процесу, неможливо віднайти умови, що забезпечують трансформацію вихідного пункту у наслідок, оскільки «у процедурі відсутня головна детермінанта процесу – подовженість у часовому вимірі, тобто процес наділяється такими ознаками, як динаміка, безперервний рух, що виражається в послідовних переходах від одного до іншого стану, а процедура визначається як дискретність такого руху. Процедура не є явищем, наділеним часовою динамікою»<sup>154</sup>. О.В. Кузьменко звертає увагу на те, що процес слід розглядати як

---

<sup>151</sup> Весельська Т.Ф. Адміністративні процедури та їх індивідуально-регламентуючий характер. *Право України*. 2009. № 7. С. 145.

<sup>152</sup> Миколенко О.І. Теорія адміністративного процедурного права: монографія. Х.: Бурун Книга, 2010. С. 217-222.

<sup>153</sup> Там само. С. 216.

<sup>154</sup> Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу: монографія. К.: Атіка, 2005. С. 167.

діяльність суб'єктів права із здійснення правової регламентації суспільних відносин та реалізації права, а процедуру – як формалізований бік такої діяльності. Процедура детермінує порядок здійснення суб'єктами правовідносин юридично значущих дій, які у своїй сукупності складають юридичний процес<sup>155</sup>. У цьому контексті Т.О. Коломоєць відмічає, що процедура не є рухом або діяльністю і становить лише процесуальні етапи. Точніше кажучи, процедура – це розташовані на часовому відтинку віхи, від яких і до яких здійснюється розвиток явища, його прогрес або регрес<sup>156</sup>. Слід також зазначити, що необхідно також розмежовувати такі поняття як «процедура» і «провадження», які можуть співвідноситися як статика і динаміка. Тобто процедура – це встановлений порядок розгляду та розв'язання справи (модель провадження), а провадження – це вже власне розгляд та розв'язання конкретної справи<sup>157</sup>.

Розмежовуючи такі категорії як «процедура», «провадження» і «процес» зазначимо наступне.

Поняття «процес» більш об'ємне, а частина процесу, що має самостійне значення для будь-яких правовідносин, відповідає розумінню процедури. Не обов'язково процедура повинна перерости у процес. Спірні правовідносини можуть завершитися у межах першого етапу процедурного, якщо отримання бажаного результату не потребує використання усього арсеналу засобів<sup>158</sup>. Не кожна урегульована правом процедура може бути визнана процесом. Безсумнівно, такі правові явища мають багато спільного. По-перше, вони суворо регламентовані нормами права; по-друге, це юридично значимі дії; по-третє, такі дії здійснюються у суворій послідовності, тобто певною умовою є дотримання певних стадій. Таким чином, юридично значимі дії, що здійснюються у певно визначеній законодавцем послідовності, можна назвати процесом. Процес і процедура явища тісно взаємопов'язані, співвідносні, але не ідентичні. Обидва ці

---

<sup>155</sup> Кузьменко О.В. Адміністративний процес у парадигмі права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2006. С. 15.

<sup>156</sup> Адміністративне право України: підручник / [Т.О. Коломоєць, Ю.В. Пиріжкова, Н.О. Армаш та ін.]; за заг. ред. Т.О. Коломоєць. К.: Істина, 2009. С. 240.

<sup>157</sup> Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу: монографія. К.: Атіка, 2005. С. 198.

<sup>158</sup> Касьяненко Л.М. Фінансово-правовий процес. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2010. С. 47.

поняття асоціюються з діяльністю, що здійснюється у певному порядку. Процедура являє собою нормативно встановлений порядок здійснення певної діяльності. Процес реалізується через конкретні правові процедури. Відмінністю між цими двома поняттями є те, що для процедури характерна офіційність встановлення послідовності дій, що передбачає їх чітку урегульованість і відсутність непередбачених для свободи дій. Процес навпаки надає більшу свободу і передбачає можливе, найбільш ймовірне, що часто повторює розвиток подій, зміну явищ тощо, а не тільки припис дій<sup>159</sup>. Провадження – це комплекс взаємозумовлених і взаємозалежних процесуальних дій, завдяки яким: утворюються процесуальні правовідносини; установлюються обставини виникнення юридичної справи, доказуються зібрані по ній факти; оформлюється рішення у процесуальних актах; застосовуються заходи до виконання прийнятого рішення<sup>160</sup>.

З огляду на викладене, вважаємо, що дефініції «процес», «провадження» і «процедура» явища співвідносні, тісно взаємопов'язані, але не ідентичні. Юридичний процес є більш широкою правовою категорією, тобто родовою, яка у свою чергу інкорпорує інші правові категорії – провадження та процедура. У зв'язку з цим провадження та процедура є структурними складовими юридичного процесу. Провадження являє собою комплекс взаємопов'язаних процесуальних дій, а процедура – порядок здійснення юридичної діяльності. Будь-яке провадження в юридичному процесі потрібно розглядати у двох аспектах – як процесуально-правовий інститут і як структурну частину відповідного виду процесу<sup>161</sup>.

У адміністративно-правовій літературі існує значна кількість класифікацій адміністративних процедур.

Так, за ініціатором порушення адміністративної процедури можуть бути класифіковані на заявні та втручальні. Заявна процедура здійснюється за зверненням фізичних та юридичних осіб до органів державної влади та органів

---

<sup>159</sup> Там само. С. 54.

<sup>160</sup> Скакун О.Ф. Теорія права і держави [Текст]: підручник. Київ: Правова єдність: Алерта, 2014. С. 567.

<sup>161</sup> Касьяненко Л.М. Фінансово-правовий процес. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2010. С. 48.

місцевого самоврядування, особливість якої полягає в тому, що суб'єктом ініціативи вступає приватна особа, а втручальна процедура – за ініціативою адміністративного органу, за наявності потреби в захисті державних та суспільних інтересів, забезпечення прав і свобод громадян, припинення адміністративних правопорушень тощо<sup>162</sup>.

За критерієм складності адміністративні процедури можна виокремити просту і складну. Проста адміністративна процедура полягає у вчиненні суб'єктом публічного адміністрування дій, спрямованих на реалізацію прав та виконання обов'язків приватними особами, що не передбачає залучення до процедури інших учасників, додаткового вивчення та дослідження обставин справи. Складна адміністративна процедура характеризується наявністю правил щодо залучення експертів, заслуховування свідків та іншого додаткового вивчення обставин адміністративної справи. І лише після цього може бути прийнято рішення, спрямоване на вирішення поставленого перед владарюючим суб'єктом питання<sup>163</sup>.

За порядком здійснення адміністративні процедури можна поділити на звичайні та спрощені (формальні та неформальні). Звичайна (формальна) процедура відбувається в чітко визначених законом формах, дотримання яких є необхідною умовою законності прийнятого рішення органом публічної адміністрації, а застосування спрощеної (неформальної) процедури передбачає можливість коригування в бік виключення або зменшення процедурних вимог до реалізації певних стадій<sup>164</sup>.

Н.В. Галіцина виділяє ще такі критерії класифікації адміністративних процедур: 1) функціональне призначення; 2) наявність чи відсутність спору у відносинах між адміністративним органом та приватною особою; 3) суб'єктна

---

<sup>162</sup> Галіцина Н.В. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 3. С. 56.

<sup>163</sup> Адміністративна процедура: конспект лекцій / І.В. Бойко, О.Т. Зима, О.М. Соловйова; за заг. ред. І.В. Бойко. Харків: Право, 2017. С. 9-10.

<sup>164</sup> Галіцина Н.В. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 3. С. 57-58.

ознака; 4) ступінь правообмежень; 5) порядок здійснення; 6) предмет діяльності публічної адміністрації<sup>165</sup>.

Враховуючи тематику нашого дисертаційного дослідження адміністративні процедури можна класифікувати наступним чином. Так, адміністративні процедури можна поділити на безспірну (неповну) та спірну (повну), тобто в залежності, чи існує спір між учасниками процедури чи ні. Повна адміністративна процедура – це порядок вирішення адміністративних справ, які не передбачають «юрисдикційного» розгляду спору. Спірна адміністративна процедура – це порядок розгляду та вирішення адміністративним органом спору, тобто те, що у вітчизняному праві називається адміністративним оскарженням<sup>166</sup>. Крім цього, адміністративні процедури можна класифікувати на юрисдикційні та неюрисдикційні, спірні і безспірні, судові та позасудові<sup>167</sup>.

Проведений аналіз показує, що варіантів класифікації адміністративних процедур може бути багато. Однак, слід враховувати, що не завжди можна одразу визначити спірність адміністративної справи. Будь-яка адміністративна процедура за вище переліченими видами може перейти з безспірної стадії у спірну, і при цьому процедура не набуватиме ознак судового адміністративного процесу (адміністративного судочинства). І навпаки, якщо сторони, справа яких вже знаходиться в суді, дійдуть згоди щодо розгляду можливості примирення, то в цьому випадку процедура стає частиною процесу<sup>168</sup>.

У зв'язку з цим та враховуючи тематику нашого дослідження процедури вирішення митних спорів доцільно поділяти на неюрисдикційні (доюрисдикційні) та юрисдикційні<sup>169</sup>.

Особливостями неюрисдикційних (доюрисдикційних) процедур вирішення митних спорів є: 1) вони реалізуються у разі виникнення суперечностей між

<sup>165</sup> Там само. С. 54.

<sup>166</sup> Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядник В.П. Тимошук. К.: Факт, 2003. С. 24.

<sup>167</sup> Школик А.М. Порівняльне адміністративне право: навчальний посібник. Л.: ЗУКЦ, 2007. С. 123-124.

<sup>168</sup> Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 93.

<sup>169</sup> Усенко Є.А. Правове регулювання процедур вирішення податкових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2010. С. 42; Кучерявенко М.П. Налоговые процедуры: правовая природа и классификация: монография. Киев: Правова єдність, 2009. С. 113.



учасниками митних відносин; спору між підвладним суб'єктом митних правовідносин і митними органами; 2) спір вирішують без залучення судових органів, у режимі узгодження позицій митних органів і підвладного суб'єкта митних правовідносин; 3) конфлікт, який виник в режимі доюрисдикційних процедур, вирішується за рахунок дій учасників цього спору; 4) вирішення цього конфлікту передбачає багаторівневість; 5) реалізація правових норм на стадії доюрисдикційних процедур відбувається в режимі дотримання приписів норм, що визначають регулятивну процедуру; 6) доюрисдикційні процедури не передбачають використання на цій стадії примусу<sup>170</sup>. До неюрисдикційних (доюрисдикційних) процедур вирішення митних спорів слід віднести процедури вирішення митних спорів в адміністративному порядку (процедури розгляду скарг підвладних суб'єктів митних правовідносин, які надходять до митних органів).

За допомогою юрисдикційних процедур здійснюється реалізація охоронного правового зв'язку в митних правовідносинах. Здебільшого це пов'язано з безпосереднім застосуванням заходів примусу, що і зумовлює участь уповноваженого державного органу в цій сфері здійснення матеріальних регулятивних правовідносин на засадах владного втручання, управління поведінкою учасників відносин за допомогою владних рішень<sup>171</sup>. Суд, постановляючи рішення за результатами розгляду митного спору, визначає поведінку учасників митних правовідносин відповідно до поведінки, встановленої матеріальною регулятивною нормою, закінчуючи процес регулювання правовідношення. Необхідно відмітити багатоаспектність дій суда в цьому випадку. Він не лише оцінює поведінку учасників митного спору та наслідки цього, але і робить висновок щодо цього, тобто підсумовує, яким чином поведінка кожного із суб'єктів відповідала припису правової норми, наскільки вона відхилялась від нього та до яких наслідків призвела. Більш того, рішення суду

---

<sup>170</sup> Кучерявенко М.П. Налоговые процедуры: правовая природа и классификация: монография. Киев: Правова єдність, 2009. С. 113-114.

<sup>171</sup> Кучерявенко Н.П. Курс налогового права. В 6 т. Харьков: Легас. Т. II: Введение в теорию налогового права. 2004. С. 55.

поряд з оцінкою подій, які вже пройшли передбачає закріплення меж дій учасників спору, що витікають із ситуації, яка склалася в майбутньому. Тобто, визначається як повинні будувати свою поведінку учасники спору після того, як рішення суду набуде чинності<sup>172</sup>. До юрисдикційних процедур вирішення митних спорів необхідно віднести процедури вирішення митних спорів в судовому порядку (процедури розгляду позовних заяв підвладних суб'єктів митних правовідносин, які надходять до адміністративного суду).

Досліджуючи сутність та правову природу процедур вирішення митних спорів доцільно виокремити елементний склад таких процедур, до яких, на нашу думку, слід віднести такі елементи: 1) суб'єкти процедури (митні органи, підвладні суб'єкти митних правовідносин, адміністративний суд); 2) підстави початку процедури – втручання митного органу у права підвладного суб'єкта митних правовідносин (прийняттям рішенням, вчиненням дії чи бездіяльністю); 3) початок процедури (ініціювання процедури за зверненням митного органу або/та підвладного суб'єкта митних правовідносин); 4) права і обов'язки суб'єктів адміністративної процедури; 5) проведення процедури (аналіз фактичних обставин у справі); 6) кінцевий результат процедури – урегульований спір (прийняте рішення, укладений договір)<sup>173</sup>.

Підсумовуючи викладене, констатуємо, що процедури вирішення митних спорів – це встановлений порядок діяльності уповноважених суб'єктів щодо розгляду і вирішення індивідуально-конкретних справ у сфері митних відносин. Завданням цих процедур є упорядкування дій її учасників, а метою створення умов для ефективної реалізації прав, свобод і законних інтересів підвладних суб'єктів митних правовідносин та досягнення певного результату, дотримуючись необхідного балансу між приватними та публічними інтересами. Правова модель митного спору з погляду форми в теоретичному плані може реалізовуватися в

---

<sup>172</sup> Усенко Є.А. Процесуальне регулювання вирішення податкових спорів. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «Юридические науки»*. 2010. Том 23 (62). № 1. С. 213–214.

<sup>173</sup> Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 99.

двох основних процедурах: вирішення митного спору в адміністративному порядку та вирішення митного спору в судовому порядку.

## 2.2. Процедури вирішення митних спорів в адміністративному порядку

Виникнення митних спорів об'єктивно зумовлено правовою природою митних правовідносин. Протистояння підвладних осіб та митних органів, яке призводить до митного конфлікту, вимагає вирішення митного спору. Одним із способів розв'язання митних спорів є їх вирішення в адміністративному порядку. Ефективність застосування цього засобу вирішення митних спорів залежить від ряду об'єктивних і суб'єктивних чинників, важливим із яких є чітке розуміння процедурної регламентації вирішення митних спорів в адміністративного порядку<sup>174</sup>.

Порядок оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів та порядок розгляду звернень митними органами визначено у главі 4 МК України. Вирішення митних спорів в адміністративному порядку є додатковою гарантією захисту прав та законних інтересів підвладних суб'єктів митних відносин<sup>175</sup>. Перевагами цієї форми вирішення митних спорів є: відносна простота, що дозволяє практично будь-якій особі самостійно подати скаргу, без необхідності використання сторонньої юридичної допомоги<sup>176</sup>; розгляд скарги здійснюється безоплатно; оперативний розгляд скарги; оскарження навіть з негативним для особи результатом дозволяє їй краще зрозуміти позицію митного органу і при зверненні до суду вона отримує можливість більш детально підготуватися до

<sup>174</sup> Абдукадірова К.Е. Процедури вирішення митних спорів у адміністративному порядку. *KELM*. 2021. № 3 (39). Vol. 1. S. 185.

<sup>175</sup> Циганов О.Г. Адміністративне оскарження як важливий засіб забезпечення законності при наданні адміністративних послуг у сфері правоохоронної діяльності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 1. С. 208.

<sup>176</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 262.

захисту своєї позиції<sup>177</sup>; вільна форма надання скарги; обов'язковість її розгляду митними органами; мінімальними підставами повернення скарги без розгляду<sup>178</sup>. Однак адміністративний порядок вирішення митних спорів має певні недоліки, до яких, насамперед, доцільно віднести такі: юрисдикційний орган, який вирішує спір, належить до тієї ж владної вертикалі, що й митний орган, який виступає стороною спору, і має щодо останнього організаційно-управлінські повноваження, і це дає суттєві підстави сумніватися у тому, що така форма забезпечує неупереджене та об'єктивне вирішення спору; недостатність професійної підготовки посадових осіб, які мають вирішувати спори; досить загальний підхід до правового врегулювання порядку реалізації цієї форми, що зумовлює наявність у ньому певних прогалин та інших недоліків<sup>179</sup>. Тому ефективність вирішення митних спорів в адміністративному порядку залежить від рівня правової культури та правосвідомості суб'єктів митних правовідносин<sup>180</sup>.

На думку Д.В. Лученка оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень є: важливим інститутом демократичної держави, а його ефективність у державно-правовій практиці – один із показників рівня демократичності; вагомим інститутом оскарження у функціонуванні демократичної держави, який слід розглядати крізь його значення у реалізації демократичних функцій і форм демократії; проявом контрольної функції демократії, бо наявність права на оскарження дозволяє сприймати особу, громадські об'єднання як суб'єкта публічного управління, який має змогу впливати на управлінський процес, до того ж оскарження як прояв контрольної функції демократії має значення для реалізації основних її форм, народовладдя, дотримання демократичних принципів у діяльності апарату публічної влади, гарантування основоположних прав і свобод людини і громадянина, прав

<sup>177</sup> Оніщик Ю.В. Правовий статус організації – платника податків: Монографія. Київ: Вид-во «Криниця-2007», 2012. С. 138.

<sup>178</sup> Караченцев І.В. Процедури адміністративного узгодження позицій платників та податкових органів при вирішенні податкових спорів. *Форум права*. 2011. № 2. С. 366. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP\\_index.htm\\_2011\\_2\\_56](http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_2_56) (дата звернення 27.04.2022).

<sup>179</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 262.

<sup>180</sup> Булгаков О.С. Юрисдикція адміністративного суду щодо вирішення справ у сфері публічної служби: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2018. С. 92.

юридичних осіб<sup>181</sup>. Зауважимо, що у деяких зарубіжних країнах адміністративний порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності є обов'язковою стадією, яка має передувати стадії звернення до суду за захистом порушених прав та інтересів<sup>182</sup>.

У ч. 2 ст. 24 МК України встановлено, що предметом вирішення митних спорів у адміністративному порядку є рішення, дії або бездіяльність митних органів. Рішення митного органу – акт митного органу (посадової особи або осіб митного органу), що стосується застосування законодавства України з питань митної справи у конкретному випадку та що має юридичні наслідки для заінтересованої особи чи заінтересованих осіб. Дії митних органів – вчинки посадових осіб та інших працівників митних органів, пов'язані з виконанням обов'язків, покладених на них відповідно до цього Кодексу та інших актів законодавства України. Бездіяльність митних органів – невиконання посадовими особами та іншими працівниками митних органів обов'язків, покладених на них відповідно до МК України та інших актів законодавства України, або неприйняття ними рішень з питань, віднесених до їхніх повноважень, протягом строку, визначеного законодавством. При цьому, слід зауважити, що положення глави 4 МК України застосовуються у всіх випадках оскарження підприємствами або громадянами рішень, дій або бездіяльності митних органів, крім випадків, якщо законом встановлено інший порядок оскарження таких рішень, дій або бездіяльності. Оскарження постанов у справах про порушення митних правил здійснюється в порядку, встановленому главою 72 МК України, а оскарження податкових повідомлень-рішень митних органів здійснюється у порядку, встановленому Податковим кодексом України (далі – ПК України)<sup>183</sup>.

Для оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів підвладний суб'єкт митних правовідносин повинен подати скаргу – звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями

---

<sup>181</sup> Лученко Д.В. Про оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень як інститут демократичної держави. *Вісник Академії митної служби України. Серія: «Право»*. 2013. № 1 (10). С. 46. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/460/1/9.pdf> (дата звернення 27.04.2022).

<sup>182</sup> Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядник В.П. Тимошук. К.: Факт, 2003. С. 71-72

<sup>183</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

(бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб<sup>184</sup>.

У літературі відмічається, що саме під час розгляду скарги відбувається перше реальне спілкування з особою, яка раніше не скористалася правом бути вислуханою, або адміністративний орган не забезпечив реалізації цього права, оскільки вимагалось негайне ухвалення рішення. Особа одержує можливість викласти додаткові аргументи, що не були враховані під час ухвалення рішення, і в цьому разі адміністративний орган може його змінити<sup>185</sup>.

М.В. Лошицький адміністративну скаргу розглядає у двох аспектах: по-перше, як інформацію щодо відомостей про порушення суб'єктами владних повноважень вимог законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів; по-друге, як метод захисту прав та законних інтересів громадян<sup>186</sup>. М.І. Поворознюк відмічає, що адміністративна скарга є важливим елементом механізму адміністративного оскарження, що забезпечує практичну реалізацію конституційного права громадянина на оскарження і виступає правовим засобом захисту його порушеного права та зумовлює початок адміністративного провадження з вирішення публічно-правового спору між громадянином і органом публічної влади<sup>187</sup>.

На думку Д.В. Лученко адміністративна скарга, поряд із адміністративним позовом, становить різновид процесуальної форми захисту прав фізичних і юридичних осіб у адміністративно-правових відносинах та один із засобів оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень. Визначаючи ознаки адміністративної скарги, Д.В. Лученко виокремлює ознаки, які є спільними для всіх процесуальних форм захисту прав, свобод і законних

---

<sup>184</sup> Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>185</sup> Тимошук В.П., Шишкін В.І. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права: навч. посіб. Київ: Старий світ, 2006. С. 195-196.

<sup>186</sup> Лошицький М.В. Адміністративне оскарження як спосіб захисту прав громадян у діяльності органів публічної адміністрації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 31. Т. 2. С. 147.

<sup>187</sup> Поворознюк М.І. Адміністративний позов у системі засобів захисту прав громадян у сфері публічно-правових відносин. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 3. С. 140.

інтересів: спрямованість на вирішення адміністративно-правового спору, подання у зв'язку із захистом прав і законних інтересів скажника, вимоглива правова природа, а також ознаки, характерні для безпосередньо скарги як процесуальної форми: неюрисдикційний (доюрисдикційний) характер, відповідні особливості адміністративного провадження, специфіка структури<sup>188</sup>.

В.В. Рева визначає адміністративну скаргу як обґрунтоване законом звернення фізичної чи юридичної особи до суб'єкта публічної адміністрації, уповноваженого на розгляд звернень відповідної категорії з вимогою захисту та поновлення прав, свобод та законних інтересів. На його думку можна виділити наступні ознаки, що характеризують скаргу: є правовим засобом захисту суб'єктивних прав, свобод та законних інтересів кожної особи; заснована на законі; містить вимоги про усунення порушень прав, свобод та законних інтересів, висунуті до відповідного суб'єкта владних повноважень; може бути висловлена як в усній, так і письмовій формі; подача скарги – дії, направлені на недопущення порушень та поновлення порушених прав і законних інтересів<sup>189</sup>. Підставами адміністративної скарги можуть виступати не будь-які рішення, дії чи бездіяльність митних органів, а лише ті, в наслідок яких: 1) порушено права і законні інтереси фізичної чи юридичної особи як суб'єктів митних правовідносин; 2) створено перешкоди для здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності їх прав і законних інтересів; 3) незаконно покладено на суб'єктів митних правовідносин які-небудь обов'язки або незаконно притягнуто до відповідальності<sup>190</sup>.

Зауважимо, що процедури вирішення митних спорів в адміністративному порядку мають альтернативний та факультативний (необов'язковий) характер, оскільки вибір процедури адміністративного вирішення митних спорів є правом фізичних та юридичних осіб, а не їх обов'язком. Законодавством України з питань

<sup>188</sup> Лученко Д.В. Скарга як процесуальна форма правозахисту в адміністративно-правових відносинах. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2014. № 1 (16). С. 292.

<sup>189</sup> Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 86.

<sup>190</sup> Там само. С. 92.

митної справи особам надається право відразу оскаржити рішення, дії або бездіяльність митних органів до суду<sup>191</sup>.

Процедури звернення підвладних суб'єктів митних правовідносин належать до «заявних» процедур, оскільки вони починаються за ініціативою приватних осіб. Водночас згідно ч. 1 ст. 28 МК України центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, має право в порядку контролю за діяльністю підпорядкованих митних органів або їх посадових осіб скасовувати або змінювати їхні неправомірні рішення, а також вживати передбачених законом заходів за фактами неправомірних рішень, дій або бездіяльності зазначених органів або осіб<sup>192</sup>. У ч. 2 ст. 28 МК України передбачено, що керівник митниці має право в порядку контролю за діяльністю підпорядкованих структурних підрозділів та митних постів, які входять до складу митниці, скасовувати або змінювати їхні неправомірні рішення, а також вживати передбачених законом заходів за фактами неправомірних рішень, дій або бездіяльності зазначених органів<sup>193</sup>. Це дає підстави стверджувати про те, що у МК України передбачені витоки запровадження «втручальної» процедури вирішення митних спорів у адміністративному порядку. Втручальна процедура, залежно від наслідків для приватної особи, поділяється на: «позитивні» заходи, які не мають правообмежувального характеру; «негативні», які обмежують особу у правах<sup>194</sup>.

Відповідно до ст. 26 МК України скарга до митного органу вищого рівня подається в один із таких способів: 1) у паперовій формі – нарочно або поштовим відправленням з описом вкладення; 2) в електронній формі – за допомогою систем, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів, з накладенням електронного підпису. Скарга складається державною мовою та підписується особою, яка її подає, або уповноваженою нею

<sup>191</sup> Абдукадірова К.Е. Процедурне регулювання вирішення митних спорів. *Забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізаційних трансформацій*: Збірник матеріалів III конференції молодих науковців (м. Київ, 29 травня 2020 р.). Київ: АПСВТ, 2020. С. 7.

<sup>192</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>193</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>194</sup> Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 62.



особою. У разі якщо скарга підписується уповноваженою особою, до неї долучається оригінал або належним чином завірена копія документа, що засвідчує повноваження такої уповноваженої особи<sup>195</sup>.

Скарга має містити: 1) найменування митного органу, до якого подається скарга; 2) контактні дані особи, яка подає скаргу (прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) або найменування особи, адреса місця проживання/перебування, місцезнаходження, номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти тощо), а в разі подання скарги уповноваженою особою - також контактні дані такої уповноваженої особи; 3) інформацію про предмет оскарження та обставини, якими обґрунтовується порушення прав особи, яка подає скаргу; 4) вимоги особи, яка подає скаргу; 5) дату складення скарги; 6) поштову адресу або адресу електронної пошти, на яку слід надіслати рішення, прийняте за результатами розгляду скарги; 7) перелік документів, що додаються до скарги<sup>196</sup>.

Особа, яка подає скаргу, може додати до скарги документи та/або інформацію, які вона вважає за необхідне подати. У разі якщо особа під час подання скарги не може подати відповідні документи та/або інформацію, такі документи та/або інформація можуть бути подані пізніше, але в межах строку розгляду скарги, передбаченого статтею 26-3 МК України. Скарга, оформлена без дотримання вимог, повертається особі, яка її подала, на підставі мотивованого рішення митного органу вищого рівня не пізніш як через 10 днів з дня її надходження. Повернення скарги не позбавляє особу права на повторне її подання у встановленому МК України порядку. Перебіг строку подання скарги зупиняється з дня подання скарги до дня її повернення особі, яка її подала<sup>197</sup>.

У ст. 26-1 МК України встановлено, що скарга може бути подана протягом 30 днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення

---

<sup>195</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>196</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>197</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

своїх прав унаслідок рішення, дії чи бездіяльності митного органу, але не пізніше шести місяців з дня прийняття відповідного рішення, вчинення дії або бездіяльності. У разі якщо останній день строку припадає на вихідний або святковий день, останнім днем такого строку вважається перший робочий день, що настає за вихідним або святковим днем. Строк подання скарги не вважається пропущеним, якщо до його закінчення скаргу подано до установи зв'язку чи направлено засобами електронних комунікацій. У разі пропуску строку подання скарги такий строк за заявою особи може бути поновлений, якщо митний орган вищого рівня визнає причини такого пропуску поважними. Заява про поновлення пропущеного строку подання скарги та документи, що підтверджують поважність причин пропуску такого строку (за наявності), подаються разом із скаргою. Митний орган вищого рівня приймає скаргу до розгляду у разі, якщо причини пропуску строку подання скарги будуть визнані поважними. У разі пропуску особою строку подання скарги або якщо причини для поновлення строку подання скарги визнані неповажними, митний орган вищого рівня залишає скаргу без розгляду та повідомляє про це особу, яка подала скаргу, а також про підстави визнання причин такого пропуску неповажними<sup>198</sup>.

У ст. 26-2 МК України визначені права особи, яка подала скаргу, а саме:

- 1) брати участь у розгляді скарги особисто або через уповноважену особу, у тому числі в режимі відеоконференції;
- 2) подавати заяви, надавати пояснення, наводити свої доводи з питань, що виникають під час розгляду скарги, і заперечення проти заяв та доводів інших осіб;
- 3) надавати додаткові документи та/або інформацію або наполягати на їх запиті митним органом, який розглядає скаргу;
- 4) до прийняття рішення за результатами розгляду скарги відкликати її шляхом направлення письмової заяви до митного органу, який розглядає скаргу;
- 5) отримувати інформацію про розгляд скарги та одержувати рішення за результатами розгляду скарги;
- 6) висловлювати усно або письмово вимогу щодо забезпечення конфіденційності та нерозголошення певних відомостей під час

---

<sup>198</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

розгляду скарги; 7) вимагати відшкодування збитків, якщо вони завдані внаслідок порушення встановленого порядку розгляду скарг; 8) користуватися іншими правами, визначеними законодавством<sup>199</sup>.

У свою чергу під час розгляду скарги митний орган вищого рівня перевіряє правомірність та обґрунтованість оскаржуваного рішення митного органу, правомірність вчинених дій або відсутність факту бездіяльності митного органу. Митний орган вищого рівня за заявою особи, яка подала скаргу, залучає до розгляду скарги митний орган, якого стосується предмет оскарження. Скарга розглядається митним органом вищого рівня протягом 30 днів з дня її отримання. За необхідності отримання позиції щодо предмета оскарження від митного органу, якого стосується предмет оскарження, митний орган вищого рівня може направити до митного органу, якого стосується предмет оскарження, копії скарги та доданих до неї документів (у разі їх подання). У разі отримання копії скарги митний орган, якого стосується предмет оскарження, зобов'язаний надіслати до митного органу вищого рівня свою позицію та наявні в нього документи щодо предмета оскарження протягом п'яти робочих днів з дня отримання копії скарги. У разі якщо під час розгляду скарги встановлено, що в митному органі вищого рівня відсутні документи та/або інформація, що мають значення для розгляду скарги, митний орган вищого рівня має право направити особі, яка подала скаргу, запит із зазначенням документів та/або інформації, які необхідно надати. Особа, яка подала скаргу, зобов'язана надати митному органу вищого рівня на його запит документи та інформацію, необхідні для розгляду скарги, протягом 15 днів з дня отримання такого запиту. У разі направлення запиту строк розгляду скарги зупиняється до надання митному органу вищого рівня документів та/або інформації, зазначених у запиті, але не більше ніж на 20 днів з дня направлення такого запиту. У разі якщо особа, яка подала скаргу, не надала документів та/або інформації на запит митного органу вищого рівня, рішення за результатами розгляду скарги приймається з урахуванням наявних у такого органу документів

---

<sup>199</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

та/або інформації. Строк розгляду скарги може бути продовжений за рішенням митного органу вищого рівня, але не більше ніж на 20 днів. Повідомлення про продовження строку розгляду скарги надсилається особі, яка подала скаргу, у паперовій або електронній формі. У разі якщо рішення, дії або бездіяльність митного органу одночасно оскаржуються до митного органу вищого рівня та до суду і суд відкриває провадження у справі, розгляд скарги митним органом вищого рівня припиняється<sup>200</sup>.

Необхідно відмітити, що подання скарги не призводить до зупинення виконання оскаржуваного рішення. За заявою особи, яка подала скаргу, митний орган вищого рівня на час розгляду скарги має право зупинити повністю або частково виконання оскаржуваного рішення у разі, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що оскаржуване рішення не відповідає законодавству України з питань митної справи або що існує ризик заподіяння значної шкоди особі, яка подала скаргу. Якщо внаслідок виконання оскаржуваного рішення в особи, яка подала скаргу, виникає зобов'язання із сплати митних платежів, виконання такого рішення може бути зупинено, за умови надання забезпечення сплати митних платежів відповідно до розділу X МК України. Забезпечення сплати митних платежів надається на суму митних платежів, зобов'язання із сплати яких виникає внаслідок виконання оскаржуваного рішення. За результатами розгляду скарги надане забезпечення сплати митних платежів повертається (вивільняється) або використовується для сплати відповідних митних платежів у порядку та строки, визначені МК України<sup>201</sup>.

За результатами розгляду скарги митний орган вищого рівня приймає одне з таких рішень, яким: 1) повністю задовольняє скаргу; 2) частково задовольняє скаргу; 3) залишає скаргу без задоволення. У разі прийняття рішення щодо задоволення чи часткового задоволення скарги митний орган вищого рівня: 1) скасовує оскаржуване рішення повністю або частково; або 2) скасовує

---

<sup>200</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>201</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

оскаржуване рішення та самостійно приймає нове рішення; або 3) скасовує оскаржуване рішення та зобов'язує відповідний митний орган прийняти нове рішення відповідно до законодавства; або 4) вносить зміни до оскаржуваного рішення; або 5) визнає дії або факт бездіяльності відповідного митного органу неправомірними та зобов'язує цей митний орган вжити заходів, спрямованих на усунення виявлених порушень<sup>202</sup>.

Рішення за результатами розгляду скарги складається із вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин. У рішенні за результатами розгляду скарги також зазначається про право особи, яка подала скаргу, у разі її незгоди з прийнятим рішенням оскаржити його в судовому порядку. Рішення за результатами розгляду скарги приймається від імені митного органу вищого рівня та підписується керівником цього митного органу або уповноваженою ним посадовою особою цього органу. Рішення за результатами розгляду скарги протягом трьох робочих днів з дати його прийняття надсилається особі, яка подала скаргу, у паперовій або електронній формі на адресу, зазначену у скарзі. У разі прийняття рішень щодо скасування оскаржуваного рішення та зобов'язання відповідного митного органу прийняти нове рішення відповідно до законодавства чи визнання дії або факту бездіяльності відповідного митного органу неправомірними та зобов'язання цей митний орган вжити заходів, спрямованих на усунення виявлених порушень, митний орган, якого стосується предмет оскарження, зобов'язаний прийняти нове рішення або вжити заходів, спрямованих на усунення виявлених порушень, у найкоротший можливий строк, але не більше п'яти робочих днів з дати прийняття рішення за результатами розгляду скарги. Митний орган вищого рівня, який прийняв рішення за результатами розгляду скарги, залишає без розгляду повторні скарги, подані тією самою особою щодо того самого предмета оскарження, та повідомляє особу про таке прийняте рішення<sup>203</sup>.

---

<sup>202</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>203</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

Поряд з цим, оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників, визначено наказом Міністерства фінансів України від 23 листопада 2020 року № 724 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації особистого прийому громадян у Державній митній службі України та її територіальних органах». Згідно цього Порядку звернення може бути усним (викладеним громадянином на особистому прийомі або за допомогою засобів телефонного зв'язку) чи письмовим, надісланим поштою або переданим громадянином особисто чи через уповноважену ним особу, якщо ці повноваження оформлені відповідно до законодавства України (у тому числі під час особистого прийому). Письмове звернення також може бути надісланим з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку (електронне звернення). Зауважимо, що цей Порядок не застосовується: під час опрацювання звернень, що надходять до митних органів з державної установи «Урядовий контактний центр»; у разі оскарження податкових повідомлень-рішень про визначення суми грошових зобов'язань фізичних осіб – платників податків або будь-яких інших рішень митних органів у відносинах оподаткування, до яких застосовуються положення статей 55, 56 розділу II ПК України та з питань щодо повернення грошових коштів; у разі оскарження рішень митних органів, порядок оскарження яких визначено МК України. Якщо звернення громадян містять скарги на дії (бездіяльність) посадових осіб митних органів, інформацію або повідомлення про злочин, прохання сприяти в реалізації порушених прав та законних інтересів громадян, пропозиції щодо покращення роботи митних органів, такі звернення підлягають окремій реєстрації та розгляду згідно із Законом України «Про звернення громадян» та цим Порядком<sup>204</sup>.

Необхідно відмітити, що підвладні суб'єкти митних правовідносин мають право звернутися до державної установи «Урядовий контактний центр» - бюджетної установи, яка належить до сфери управління Господарсько-фінансового департаменту Секретаріату Кабінету Міністрів України. «Урядовий

---

<sup>204</sup> Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації особистого прийому громадян у Державній митній службі України та її територіальних органах: наказ Міністерства фінансів України від 23 листопада 2020 року № 724. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0086-21#Text> (дата звернення 15.07.2022).

контактний центр» здійснює приймання, реєстрацію та попередній розгляд звернень, що надходять за допомогою засобів телефонного зв'язку на «гарячу лінію», з використанням Інтернету через веб-сайт Урядового контактного центру, Єдиний веб-портал органів виконавчої влади, веб-сайт Офіційного інтернет-представництва Президента України, інші засоби телекомунікації чи у паперовій формі, передавання їх відповідно до компетенції для розгляду та вирішення по суті порушених у таких зверненнях питань органам або їх структурним підрозділам<sup>205</sup>. Цілодобова «гаряча лінія» Державної митної служби України функціонує за номером 1548 інформаційно-довідкової служби Урядового контактного центру, яка має назву «Протидія контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів»<sup>206</sup>.

Крім цього, існує ще один спосіб реагування на незаконні дії митних органів. Підвладні суб'єкти митних правовідносин мають право звернутися до Ради бізнес-омбудсмена – постійно діючого консультативно-дорадчого органу Кабінету Міністрів України. Раду бізнес-омбудсмена створено з метою сприяння прозорості діяльності органів державної влади, суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, запобігання корупційним діям та/або іншим порушенням законних інтересів суб'єктів підприємництва. Одним із основних завдань Ради бізнес-омбудсмена є прийняття та розгляд скарг від суб'єктів підприємництва на дії або бездіяльність, зокрема рішення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, а також їх посадових осіб<sup>207</sup>.

Згідно звіту Ради бізнес-омбудсмена «Актуальні проблеми бізнесу у митній сфері» за 2018 р. з травня 2015 року по липень 2018 року Рада бізнес-омбудсмена отримала 150 скарг, пов'язаних із діями або бездіяльністю митних органів. Спектр питань, з яких скаржилися Раді бізнес-омбудсмена, є досить широким. Однак у

---

<sup>205</sup> Положення про державну установу «Урядовий контактний центр»: наказ Господарсько-фінансового департаменту Секретаріату Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2020 року № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0086-21#Text> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>206</sup> Урядовий контактний центр. URL: <https://ukc.gov.ua> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>207</sup> Про утворення Ради бізнес-омбудсмена: постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року № 691. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.07.2022).

загальному обсязі проглядаються такі поширені проблеми, як затримка/відмова у митному оформленні (50 скарг); визначення митної вартості (42 скарги), а також повернення зайво сплачених митних платежів (13 скарг)». Ці скарги подаються онлайн (<https://boi.org.ua/complaint/online/>) і, крім контактних даних й доданих в електронній формі документів, містять стислу анкету із, наприклад, запитанням, чи намагалися Ви вирішити питання самостійно (шляхом адміністративного або судового оскарження)?<sup>208</sup>.

Як правило, підприємці зверталися до Ради зі скаргами на те, що посадові особи митних органів (Київської митниці – 36 скарг, Дніпропетровська та Одеська митниці – 17 і 13 скарг відповідно, Львівська – 7, по 6 скарг надійшло на Волинську й Сумську митниці, 5 і 4 скарги – на Миколаївську та Закарпатську митниці та інші митниці<sup>209</sup>) реалізують свою дискрецію у не зовсім справедливий, передбачуваний, прозорий і чесний спосіб. Це підтверджується непоодинокими рішеннями судів, які приймаються на користь бізнесу<sup>210</sup>. Звісно, можна скептично сприймати рівень довіри до інституту бізнес-омбудсмена через українські скромні показники роботи, а саме півтори сотні скарг за три роки, проте позитивним є сам факт існування альтернативного способу реагування на зловживання в митній сфері, бо, як свідчить Рекомендація Комітету міністрів країн ЄС, широке використання альтернативних засобів вирішення адміністративних спорів може дозволити вирішення цих проблем і наблизити адміністративні органи до громадськості<sup>211</sup>.

До оскарження рішень митних органів, порядок оскарження яких визначено МК України, можна віднести: рішення митного органу щодо коригування митної

<sup>208</sup> Актуальні проблеми бізнесу у митній сфері: системний звіт Ради бізнес-омбудсмена. Київ, 2018. С. 7. URL: [https://boi.org.ua/media/uploads/systemic\\_report\\_ii\\_2018/ii\\_2018\\_sytem\\_ua.pdf](https://boi.org.ua/media/uploads/systemic_report_ii_2018/ii_2018_sytem_ua.pdf) (дата звернення 16.07.2022); Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 76.

<sup>209</sup> Актуальні проблеми бізнесу у митній сфері: системний звіт Ради бізнес-омбудсмена. Київ, 2018. С. 7. URL: [https://boi.org.ua/media/uploads/systemic\\_report\\_ii\\_2018/ii\\_2018\\_sytem\\_ua.pdf](https://boi.org.ua/media/uploads/systemic_report_ii_2018/ii_2018_sytem_ua.pdf) (дата звернення 16.07.2022).

<sup>210</sup> Ситуація на митниці стимулює корупцію: інтерв'ю DW від 08.08.2018 р. заступника бізнес-омбудсмена України Я. Грегірчака. URL: <https://www.dw.com/uk/заступник-бізнес-омбудсмена-ярослав-грегирчак-ситуація-на-митниці-стимулює-корупцію/a-44996830> (дата звернення 16.07.2022).

<sup>211</sup> Recommendation Rec (2001) 9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties (Adopted by the Committee of Ministers on 5 September 2001 at the 762nd meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://rm.coe.int/16805e2b59> (дата звернення 16.07.2022); Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 76.



вартості (п. 4 ч. 3 ст. 52 МК України); рішення про відмову в митному оформленні (ч. 2 ст. 256 МК України); рішення щодо застосування окремих положень законодавства України з питань митної справи (ч. 1, 2 ст. 23 МК України); рішення на підставі застосування системи управління ризиками (Глава 52 МК України); рішення щодо класифікації товарів для митних цілей (ст. 69 МК України). У свою чергу оскарження податкових повідомлень-рішень митних органів здійснюється у порядку, встановленому ПК України. У ч. 15 ст. 354 МК України встановлено, що доводи стосовно незгоди з рішеннями митного органу щодо правильності визначення заявлених у митних деклараціях кодів товарів згідно з УКТ ЗЕД, їх митної вартості й країни походження, підстав для звільнення від оподаткування викладаються підприємством під час апеляційного оскарження податкових повідомлень-рішень про визначення суми грошового зобов'язання, винесених за результатами документальної перевірки, у порядку, передбаченому ст. 56 ПК України. Слід зазначити, що процедуру оскарження податкових повідомлень-рішень митних органів визначено також наказом Міністерства фінансів України від 21 жовтня 2015 року № 916 «Про затвердження Порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами».

З'ясовуючи процедуру оскарження податкових повідомлень-рішень митних органів доцільно охарактеризувати такі поняття як податкове зобов'язання, податкове повідомлення-рішення, грошове зобов'язання та податковий обов'язок.

Відповідно до п. п. 14.1.156 п. 14.1 ст. 14 ПК України податкове зобов'язання – це сума коштів, яку платник податків, у тому числі податковий агент, повинен сплатити до відповідного бюджету або на єдиний рахунок як податок або збір на підставі, в порядку та строки, визначені податковим законодавством (у тому числі сума коштів, визначена платником податків у податковому векселі та не сплачена в установленій законом строк), та/або сума коштів, сформована за рахунок податкових пільг, що були використані платником податків не за цільовим призначенням чи з порушенням порядку їх надання, встановленим цим Кодексом

та/або Митним кодексом України<sup>212</sup>. У ст. 36 ПК України встановлено, що під податковим обов'язком визнається обов'язок платника податку обчислити, задекларувати та/або сплатити суму податку та збору в порядку і строки, визначені цим Кодексом, законами з питань митної справи. Податковий обов'язок виникає у платника за кожним податком та збором<sup>213</sup>. Згідно п. п. 14.1.39 п. 14.1 ст. 14 ПК України грошове зобов'язання платника податків – це сума коштів, яку платник податків повинен сплатити до відповідного бюджету або на єдиний рахунок як податкове зобов'язання та/або інше зобов'язання, контроль за сплатою якого покладено на контролюючі органи, та/або штрафну (фінансову) санкцію, що справляється з платника податків у зв'язку з порушенням ним вимог податкового законодавства та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, а також санкції за порушення законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності та пеня<sup>214</sup>. Відповідно до п. п. 14.1.157 п. 14.1 ст. 14 ПК України податкове повідомлення-рішення – це письмове повідомлення контролюючого органу (рішення) про обов'язок платника податків сплатити суму грошового зобов'язання, визначену контролюючим органом у випадках, передбачених цим Кодексом та іншими законодавчими актами, контроль за виконанням яких покладено на контролюючі органи, або внести відповідні зміни до податкової звітності<sup>215</sup>.

З огляду на наведені вище законодавчі визначення, можна констатувати, що податкове зобов'язання – це правовідношення між державою в особі уповноважених органів та платником податків, яке полягає у вчиненні платником низки установлених законом обов'язків, пов'язаних зі сплатою податку<sup>216</sup>; податковий обов'язок – це міра належної поведінки платника, яка охоплює три

<sup>212</sup> Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>213</sup> Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>214</sup> Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>215</sup> Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>216</sup> Самсін І.Л. Податкове зобов'язання: вид і міра поведінки, правовідношення чи інститут права? *Форум права*. 2013. № 2. С. 492. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP\\_index.htm\\_2013\\_2\\_77.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_2_77.pdf) (дата звернення 18.07.2022).

складові – обчислити, задекларувати та/або сплатити суму податку та збору<sup>217</sup>; грошове зобов'язання – це сума коштів, яку платник податків повинен сплатити до відповідного бюджету як податкове зобов'язання та/або фінансову санкцію; податкове повідомлення-рішення – це документ, яким оформлюється грошове зобов'язання платника податків, визначене контролюючим органом відповідно до ПК України у конфліктних (у зв'язку з порушенням законодавства платником податків) або неконфліктних (не пов'язаних з порушенням платником податків законодавства)<sup>218</sup>.

Необхідно також враховувати, що відповідно до ч. 2 ст. 1 МК України відносини, пов'язані із справлянням митних платежів, регулюються цим Кодексом, Податковим кодексом України та іншими законами України з питань оподаткування<sup>219</sup>. Згідно п.п. 14.1.113 п. 14.1 ст. 14 ПК України митні платежі – це податки, що відповідно до цього Кодексу або митного законодавства справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи<sup>220</sup>. У п. 27 ч. 1 ст. 4 МК України встановлено перелік митних платежів: мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції)<sup>221</sup>. У цих відносинах підвладний суб'єкт митних відносин трактується як платник податків – особа, на яку відповідно до МК України, ПК України та інших законів України покладено обов'язок зі сплати митних платежів<sup>222</sup>.

У податково-правовій літературі оскарження податкових повідомлень-рішень контролюючих органів в адміністративному порядку розглядається як: спосіб

<sup>217</sup> Гетманцев Д.О., Макарчук Р.В., Толкачов Я.С. Юридична відповідальність за податкові правопорушення. Київ: Юрінком Інтер, 2015. С. 39, 49.

<sup>218</sup> Науково-практичний коментар до статті 58 Податкового кодексу України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/КК006398> (дата звернення 18.07.2022).

<sup>219</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>220</sup> Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>221</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>222</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

узгодження податкового зобов'язання; спосіб вирішення податкового спору; гарантія захисту прав та свобод платника податків<sup>223</sup>. Процедура адміністративного оскарження податкових повідомлень-рішень митних органів являє собою процес розв'язання конфлікту, що виник між сторонами митних правовідносин та долається самими сторонами без втручання третьої особи – суду. Сторонами при оскарженні повідомлень-рішень митних органів виступають платник податків як зобов'язана сторона та митний орган<sup>224</sup>.

Під процедурою оскарження податкових повідомлень-рішень митних органів в адміністративному порядку необхідно розуміти процесуальну діяльність поетапного розгляду скарги правозобов'язаного суб'єкта митних відносин (платника податку) в системі митних органів<sup>225</sup>. Адміністративною процедурою оскарження рішень, дій чи бездіяльності митних органів користуються виключно платники податків, що ж стосується митного органу, то в рамках відповідних процедур він повинен детермінуватися в якості суб'єкта вирішення митного спору<sup>226</sup>.

Підстави ініціювання процедури адміністративного оскарження податкових повідомлень-рішень митних органів, прийнято поділяти на фактичні та процесуальні. В якості фактичної підстави ініціювання відповідних процедур слід розглядати суб'єктивне уявлення платника податків із приводу свого податкового обов'язку, яке є відмінним від уявлення, яким керується митний орган. Що ж стосується процесуальної підстави, то під нею слід розуміти скаргу платника податків із вимогою щодо перегляду рішення, яке вважається таким, що було прийнято в порушення положень чинного податкового законодавства, тобто приймалося поза межами компетенційних повноважень митного органу. Саме за посередництвом реалізації адміністративних процедур із вирішення митного

---

<sup>223</sup> Смичок Є.М. Досудовий порядок вирішення податкових спорів. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 77.

<sup>224</sup> Усенко Є.А. Правове регулювання процедур вирішення податкових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2010. С. 78.

<sup>225</sup> Мінаєва К.В. Оскарження рішення контролюючих органів в адміністративному порядку в контексті вирішення податкових спорів. *Форум права*. 2011. № 4. С. 483; Мінаєва О.М. Особливості доюрисдикційної процедури вирішення податкових спорів. *Право та інновації*. 2016. № 3 (15). С. 55.

<sup>226</sup> Мінаєва К.В. Оскарження рішення контролюючих органів в адміністративному порядку в контексті вирішення податкових спорів. *Форум права*. 2011. № 4. С. 483.

спору наявний між платником податків та митним органом конфлікт виходить на процесуальний рівень<sup>227</sup>.

Щодо фактичних підстав початку адміністративних процедур оскарження податкових повідомлень-рішень митних органів Є.А. Усенко вказує на важливість положення про те, що застосування процедур вирішення митних спорів в адміністративному порядку не повинно пов'язуватися з обов'язковою фактичною наявністю правопорушення. На її думку не можна однозначно стверджувати, що саме правопорушення є підставою виникнення відповідного виду адміністративних процедур. У той самий час логічним є твердження, що підставою початку процедур оскарження податкових повідомлень-рішень митних органів є саме момент виникнення розбіжностей між публічно-владним (митний орган) та правозобов'язаним (платник податків) суб'єктом митних відносин. Причиною виникнення таких розбіжностей, як правило, є неправильне трактування нормативного припису або ж колізія нормативно-правових положень чинного податкового законодавства<sup>228</sup>. З цього приводу М.В. Жернаков зазначає, платнику податків для того, щоб почати процесуальну діяльність з оскарження податкових повідомлень-рішень митного органу, достатньо лише вважати, що митним органом було прийняте рішення, яке порушує приписи чинного законодавства або ж узагалі є змістовно неправильним. Коли ми говоримо про оскарження дій чи бездіяльності митних органів у податково-правовій сфері, то воно відбувається на підставі того, що правозобов'язаний суб'єкт митних відносин (платник податків) вважає такі дії чи бездіяльність митного органу такими, що виходять за межі його нормативно визначених повноважень<sup>229</sup>.

Відповідно до ст. 56 ПК України у разі якщо платник податків вважає, що контролюючий орган неправильно визначив суму грошового зобов'язання або прийняв будь-яке інше рішення, що суперечить законодавству або виходить за межі повноважень контролюючого органу, встановлених цим Кодексом або

---

<sup>227</sup> Податковий кодекс України: постатейний коментар: у 2-х ч. / В.В. Білоус, Л.К. Воронова, О.О. Головашевич та ін.; за ред. М.П. Кучерявенка. Харків, 2011. Ч. 1. С. 406.

<sup>228</sup> Кучерявенко М.П. Налоговые процедуры: правовая природа и классификация: монография. Киев: Правова єдність, 2009. С. 104.

<sup>229</sup> Жернаков М.В. Податкові спори: реформування механізмів вирішення: монографія. Х.: Право, 2015. С. 129.

іншими законами України, такий платник має право звернутися із скаргою про перегляд цього рішення до контролюючого органу вищого рівня. Скарга подається до контролюючого органу вищого рівня у письмовій формі (за потреби – з належним чином засвідченими копіями документів, розрахунками та доказами, які платник податків вважає за потрібне надати з урахуванням вимог п. 44.6 ст. 44 цього Кодексу) протягом 10 робочих днів, що настають за днем отримання платником податків податкового повідомлення-рішення або іншого рішення контролюючого органу, що оскаржується<sup>230</sup>.

Слід зазначити, що протягом шести місяців з дати закінчення строку, платник податків має право подати скаргу разом з клопотанням про поновлення пропущеного строку на подання скарги в адміністративному порядку та копіями підтверджуючих документів поважності причин його пропуску (за наявності). Контролюючий орган вищого рівня, розглядаючи клопотання платника податків, поновлює пропущений строк на подання скарги в адміністративному порядку, якщо визнає причини його пропуску поважними<sup>231</sup>.

Скарга платника податків подається в письмовій формі та має включати таку інформацію: прізвище, ім'я, по батькові, найменування (для юридичних осіб), податкову адресу платника податків, який подає скаргу; найменування контролюючого органу; реквізити оскаржуваного рішення; підстави, за якими оскаржується рішення, обставини справи, які, на думку заявника, встановлені контролюючим органом неправильно чи не встановлені взагалі; обґрунтування незгоди платника податків із рішенням контролюючого органу з посиланням на норми законодавства; вимоги та клопотання платника податків, який подає скаргу; відомості щодо повідомлення контролюючого органу, рішення якого оскаржується, про подання скарги до контролюючого органу вищого рівня; відомості про оскарження рішення контролюючого органу до суду; адресу, на яку слід надіслати рішення, прийняте за результатами розгляду скарги; перелік

---

<sup>230</sup> Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>231</sup> Про затвердження Порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами: наказ Міністерства фінансів України від 21 жовтня 2015 року № 916. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1617-15#Text> (дата звернення 15.07.2022).

документів, які додаються до скарги. Скарги на рішення та на дії контролюючих органів викладаються та подаються окремо. Платник податків може додавати до скарги розрахунки та докази, які він вважає за необхідне надати. Копії документів, які додаються до скарги, повинні бути належним чином засвідчені. У скарзі може міститися клопотання про поновлення пропущеного строку на подання скарги в адміністративному порядку. Скарга підписується особисто платником податків, який її подає, або його представником, уповноваженим на підписання скарги. Якщо скарга підписується представником платника податків, до неї долучається оригінал або належним чином завірена копія документа, який засвідчує повноваження такого представника відповідно до законодавства. Скарга подається платником податків особисто або через свого представника безпосередньо до уповноваженого контролюючого органу або поштовим відправленням з повідомленням про вручення та описом вкладення. Платник податків одночасно з поданням скарги до контролюючого органу вищого рівня зобов'язаний письмово повідомити про це контролюючий орган, який прийняв оскаржуване рішення<sup>232</sup>.

Згідно наказу Міністерства фінансів України від 21 жовтня 2015 року № 916 «Про затвердження Порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами» розгляд матеріалів скарги здійснюється у відкритому засіданні або у закритому засіданні.

Розгляд матеріалів скарги у відкритому засіданні – це розгляд матеріалів скарги контролюючим органом, який відбувається на підставі клопотання платника податків – скаржника, податкового агента або його уповноважених представників (у тому числі адвокатів), а також: уповноважених представників центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику; уповноважених представників центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну регуляторну політику; уповноваженого представника Ради бізнес-омбудсмена; представників засобів

---

<sup>232</sup> Про затвердження Порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами: наказ Міністерства фінансів України від 21 жовтня 2015 року № 916. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1617-15#Text> (дата звернення 15.07.2022).

масової інформації. Розгляд матеріалів скарг у відкритому засіданні відбувається виключно на підставі письмового клопотання платника податків про відкритий розгляд матеріалів скарги, що додається, яке повинно містити: перелік осіб, залучення яких необхідне для розгляду матеріалів скарги у відкритому засіданні; надання згоди на розголошення контролюючим органом (посадовими особами) відомостей про такого платника, що становлять конфіденційну інформацію, комерційну чи банківську таємницю та стали відомі під час виконання посадовими особами службових обов'язків; надання згоди контролюючому органу на присутність залучених осіб під час відкритого засідання<sup>233</sup>.

Розгляд матеріалів скарги у закритому засіданні – це розгляд матеріалів скарги контролюючим органом, який відбувається виключно за участю платника податків – скаржника або його уповноважених представників (у тому числі адвокатів), уповноваженого представника Ради бізнес-омбудсмена (за умови прийняття Радою бізнес-омбудсмена до розгляду скарги, поданої платником податків) та представників центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику<sup>234</sup>.

Митний орган, який розглядає скаргу платника податків, зобов'язаний прийняти вмотивоване рішення та надіслати його протягом 20 календарних днів, наступних за днем отримання скарги, на адресу платника податків поштою з повідомленням про вручення або надати йому під розписку<sup>235</sup>. Вмотивованим є рішення, яке відповідає таким ознакам: зазначені конкретні посилання на норми Податкового кодексу України та інші нормативно-правові акти, на яких воно ґрунтується, з урахуванням матеріалів скарги; по суті вимог чи заперечень платника податків контролюючий орган висловив свою позицію. Рішення надсилається на адресу, зазначену платником податків у скарзі, а у разі

---

<sup>233</sup> Про затвердження Порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами: наказ Міністерства фінансів України від 21 жовтня 2015 року № 916. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1617-15#Text> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>234</sup> Про затвердження Порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами: наказ Міністерства фінансів України від 21 жовтня 2015 року № 916. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1617-15#Text> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>235</sup> Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.07.2022).



незазначення такої адреси – на податкову адресу платника податків. Рішення оформляються на бланку контролюючого органу, який розглянув скаргу<sup>236</sup>.

Керівник (його заступник або уповноважена особа) митного органу може прийняти рішення про продовження строку розгляду скарги платника податків понад 20-денний строк, але не більше 60 календарних днів, та письмово повідомити про це платника податків. Якщо вмотивоване рішення за скаргою платника податків не надсилається платнику податків протягом 20-денного строку або протягом строку, продовженого за рішенням керівника (його заступника або уповноваженої особи) митного органу, така скарга вважається повністю задоволеною на користь платника податків з дня, наступного за останнім днем зазначених строків. Скарга вважається також повністю задоволеною на користь платника податків, якщо рішення керівника (його заступника або уповноваженої особи) митного органу про продовження строків її розгляду не було надіслано платнику податків до закінчення 20-денного строку. Скарга, подана із дотриманням строків зупиняє виконання платником податків грошових зобов'язань, визначених у податковому повідомленні-рішенні (рішенні), на строк від дня подання такої скарги до митного органу до дня закінчення процедури адміністративного оскарження<sup>237</sup>.

Процедура оскарження податкових повідомлень-рішень закінчується: днем, наступним за останнім днем строку, передбаченого для подання скарги на податкове повідомлення-рішення або будь-яке інше рішення митного органу у разі, коли така скарга не була подана у встановлений строк; днем отримання платником податків рішення митного органу про повне задоволення скарги; днем отримання платником податків рішення центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику; днем звернення платника податків до

---

<sup>236</sup> Про затвердження Порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами: наказ Міністерства фінансів України від 21 жовтня 2015 року № 916. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1617-15#Text> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>237</sup> Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.07.2022).

митного органу із заявою про розстрочення, відстрочення грошових зобов'язань, що оскаржувались<sup>238</sup>.

За результатами розгляду скарги контролюючий орган приймає одне з таких рішень: 1) повністю задовольняє скаргу платника податків та скасовує рішення контролюючого органу, яке оскаржується; 2) частково задовольняє скаргу платника податків та в окремій частині скасовує рішення контролюючого органу, яке оскаржується; 3) залишає скаргу без задоволення, а рішення контролюючого органу, яке оскаржується, без змін; 4) зменшує (збільшує) суму грошового зобов'язання<sup>239</sup>.

Наведені вище підстави закінчення адміністративних процедур оскарження податкових повідомлень-рішень митних органів О.М. Мінаєва поділяє на безумовні (повне задоволення скарги платника податків) та умовні (часткове задоволення скарги платника податків; відмова в задоволенні скарги платника податків). У випадку повного задоволення скарги платника податків буде мати місце остаточне завершення адміністративних процедур із вирішення спорів, адже платник податків отримує реалізацію свого особистого інтересу у формі захисту свого суб'єктивного права, а митний орган не матиме процесуальних механізмів будь-якого оскарження відповідного акта (рішення) вищестоящого митного органу. У даному випадку в якості матеріальної підстави закінчення відповідних процедур можна детермінувати захист платником податків свого суб'єктивного права та інтересу. Що стосується процесуальної підстави, то нею буде відповідний публічно-владний акт митного органу, яким скасовується оскаржуване рішення нижчестоящого митного органу. Коли ж ми ведемо мову про умовні підстави, то до них ми, зокрема, відносимо часткове задоволення скарги платника податків та відмову в задоволенні скарги платника податків. У першому випадку матеріальна підстава не буде реалізовуватися у повному обсязі (часткова реалізація), а в другому випадку вона буде зовсім відсутньою. Їх

---

<sup>238</sup> Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>239</sup> Про затвердження Порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами: наказ Міністерства фінансів України від 21 жовтня 2015 року № 916. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1617-15#Text> (дата звернення 15.07.2022).

умовність полягає ще й у тому, що вони закінчують тільки першу стадію адміністративного оскарження рішень, дій чи бездіяльності митного органу. У правовій системі України адміністративна процедура вирішення спору щодо оскарження податкових повідомлень-рішень митних органів має двоступеневий характер, адже у випадку незадоволення вимог оскаржувача на першому етапі в окремих випадках у нього є можливість подальшого оскарження в адміністративному порядку відповідних рішень, дій чи бездіяльності митного органу. У такому випадку суб'єктом розгляду відповідного спору буде Державна митна служба України<sup>240</sup>.

Ще одну підставу закінчення процедури адміністративного оскарження податкових повідомлень-рішень митних органів виділяє К.В. Мінаєва. На її думку, подання позовної заяви платником податків під час провадження, розпочатого за скаргою, поданою в адміністративному порядку, припиняє процедуру оскарження. Автор обґрунтовує свою позицію тим, що нормами Кодексу адміністративного судочинства України не передбачено обов'язкове адміністративне оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, у тому числі і митних органів<sup>241</sup>. З цього приводу О.М. Мінаєва зазначає, що безумовність завершення адміністративних процедур оскарження податкових повідомлень-рішень митних органів у випадку подання платником податків адміністративного позову підтверджується приписами ст. 56 ПК України, згідно якої рішення контролюючого органу, яке було оскаржено в судовому порядку, більше не підлягає адміністративному оскарженню. На її думку, було б доцільним закріпити всі вищезазначені підстави в рамках системного, окремого нормативно-правового припису ст. 56 ПК України<sup>242</sup>.

Необхідно також відмітити, що відповідно до п. 56.4 ст. 56 ПК України під час процедури адміністративного оскарження обов'язок доведення того, що будь-

---

<sup>240</sup> Мінаєва О.М. Адміністративні процедури вирішення податкових спорів. *Право та інноваційне суспільство*. 2016. № 2 (7). С. 31.

<sup>241</sup> Мінаєва К.В. Оскарження рішення контролюючих органів в адміністративному порядку в контексті вирішення податкових спорів. *Форум права*. 2011. № 4. С. 482.

<sup>242</sup> Мінаєва О.М. Адміністративні процедури вирішення податкових спорів. *Право та інноваційне суспільство*. 2016. № 2 (7). С. 32.

яке нарахування, здійснене контролюючим органом у випадках, визначених цим Кодексом, або будь-яке інше рішення контролюючого органу є правомірним, покладається на контролюючий орган<sup>243</sup>.

Проведений аналіз, дозволяє стверджувати, що процедури вирішення митного спору в адміністративному порядку мають свою специфіку, яка, незважаючи на деяку схожість у процедурних питаннях оскарження, визначається для кожного виду діяльності підставами виникнення спору; виявленням рішень і дій, які підлягають оскарженню (об'єкта оскарження); встановленням прав, свобод і законних інтересів, які порушені оскаржуваними діями і рішеннями. Урешті-решт, усі зазначені фактори разом із конкретним видом діяльності митного органу впливають на правовий режим захисту порушених прав і визначають процедуру оскарження<sup>244</sup>.

Процедури вирішення митних спорів у адміністративному порядку регламентовано нормами митного, адміністративного та податкового законодавства. До процедур вирішення митних спорів у адміністративному порядку доцільно віднести такі: процедура оскарження рішень митних органів, порядок оскарження яких визначено МК України; процедура оскарження рішень митних органів у сфері оподаткування; процедура оскарження дій або бездіяльності митних органів; процедура опрацювання звернень, що надходять до митних органів з державної установи «Урядовий контактний центр»; процедура оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів через Раду бізнес-омбудсмена. Особливими ознаками процедур вирішення митних спорів у адміністративному порядку є: вирішення митних спорів у адміністративному порядку регулюється сукупністю норм різної галузевої належності; митним спором в адміністративному порядку є той спір, який впливає з митних правовідносин; обов'язковими суб'єктами митного спору в адміністративному порядку є владний та підвладний суб'єкти митних правовідносин.

---

<sup>243</sup> Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>244</sup> Абдукадірова К.Е. Процедури вирішення митних спорів у адміністративному порядку. *KELM*. 2021. № 3 (39). Vol. 1. S. 188.

### 2.3. Процедури вирішення митних спорів в судовому порядку

Конфліктність інтересів владних та підвладних суб'єктів митних відносин зумовлює виникнення спірних правовідносин у сфері митного регулювання. Такого роду спірні правовідносини вирішуються в межах відповідних процедур. Важливою гарантією захисту прав, свобод та законних інтересів підвладних суб'єктів митних правовідносин є вирішення митних спорів у судовому порядку. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання чіткої регламентації процедурного аспекту вирішення митних спорів в судовому порядку, адже саме від процедур залежить ефективність застосування цього засобу вирішення митних спорів<sup>245</sup>.

Відповідно до ч. 1 ст. 5 КАС України кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист шляхом: 1) визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акта чи окремих його положень; 2) визнання протиправним та скасування індивідуального акта чи окремих його положень; 3) визнання дій суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язання утриматися від вчинення певних дій; 4) визнання бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною та зобов'язання вчинити певні дії; 5) встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень; 6) прийняття судом одного з рішень, зазначених у пунктах 1-4 цієї частини та стягнення з відповідача - суб'єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, заподіяної його протиправними рішеннями, дією або бездіяльністю<sup>246</sup>. У ч. 1 ст. 19 КАС України встановлено, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема спорах фізичних чи юридичних осіб із

<sup>245</sup> Оніщик Ю.В., Абдукадірова К.Е. Процедури вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 9. С. 8.

<sup>246</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності; за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, коли право звернення до суду для вирішення публічно-правового спору надано такому суб'єкту законом<sup>247</sup>. Отже, судовий розгляд і вирішення митних спорів здійснюється адміністративними судами в порядку, визначеному КАС України.

Згідно ч. 1 ст. 19 КАС України до справ, які виникають на підставі митних спорів, необхідно віднести: 1) спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження; 2) за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, коли право звернення до суду для вирішення публічно-правового спору надано такому суб'єкту законом<sup>248</sup>.

Митні спори в адміністративному судочинстві вирішуються у порядку загального позовного провадження, спрощеного позовного провадження та позовного провадження в окремих категоріях адміністративних справ. Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні (наприклад, митні спори про коригування митної вартості товару, митні спори про відмову в митному оформленні, митні спори щодо класифікації товарів для митних цілей). Спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи (наприклад, типові справи з митних спорів). У порядку позовного провадження в окремих категоріях адміністративних справ розглядаються митні спори за зверненням митних органів при здійсненні ними визначених законом

---

<sup>247</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>248</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

повноважень, особливості провадження у справах за зверненням яких передбачено ст. 283 КАС України<sup>249</sup>.

Відповідно до ч. 1 ст. 283 КАС України провадження у справах за зверненням митних органів при здійсненні ними визначених законом повноважень здійснюється на підставі заяви таких органів щодо: 1) зупинення видаткових операцій платника податків на рахунках платника податків; 2) підтвердження обґрунтованості адміністративного арешту майна платника податків; 3) надання дозволу на погашення усієї суми податкового боргу за рахунок майна платника податків, що перебуває у податковій заставі; 4) зобов'язання керівника підприємства провести інвентаризацію основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, які перебували або перебувають під митним контролем чи використовувалися цим підприємством разом із товарами, які були поміщені у відповідний митний режим; 5) стягнення коштів за податковим боргом; 6) зобов'язання платника податків, який має податковий борг, укласти договір щодо переведення права вимоги дебіторської заборгованості цього платника на податковий орган<sup>250</sup>.

М.М. Толстолуцька митний спір як предмет адміністративного судочинства визначає як адміністративну справу за позовом фізичних чи юридичних осіб або за зверненням митних органів щодо застосування чи порушення норм законодавства України з питань митної справи. Митний спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду має свої особливості: сферою його виникнення є митні правовідносини; особливим суб'єктом митного спору виступає суб'єкт владних повноважень; законодавчо визначено його предмет та підстави<sup>251</sup>.

---

<sup>249</sup> Оніщик Ю.В., Абдукадірова К.Е. Процедури вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 9. С. 8-9.

<sup>250</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>251</sup> Толстолуцька М.М. Проведення у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2020. С. 64.

Порядок вирішення адміністративних справ з митних спорів у суді першої інстанції складається з таких стадій: 1) відкриття провадження у справі; 2) підготовче провадження; 3) розгляд справи по суті.

Відкриття провадження у справі – перша та дуже важлива стадія, що забезпечує рух справи. Вона пов'язана з безпосереднім прийняттям заяви до провадження конкретного судді та визначає початок вжиття суддею процесуальних заходів, передбачених законом для розгляду та вирішення справи по суті<sup>252</sup>. В ході відкриття провадження у справі відбувається пред'явлення позову, вивчення суддею позову, прийняття одного із процесуальних рішень про: залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви, відмову у відкритті провадження, відкриття провадження в адміністративній справі.

Позовна заява підвладного суб'єкта митних відносин повинна бути подана до адміністративного суду із врахуванням вимог КАС України та митного законодавства. Специфіка митного спору зумовлює особливості відкриття провадження у справі. Позовна заява має бути оформлена за своїм змістом відповідно до предмету позову та супроводжуватися документами, необхідними для здійснення митного контролю та митного оформлення предметів, що переміщуються через митний кордон України. Якщо підстав для відмови у відкритті провадження немає, то суд відкриває провадження в адміністративній справі<sup>253</sup>.

Підготовче провадження полягає у вчиненні адміністративним судом та учасниками адміністративними справи певних процесуальних дій. Під час підготовчого провадження здійснюється відкриття провадження у справі, проведення підготовчого засідання, закриття підготовчого засідання. Підготовче провадження закінчується закриттям підготовчого засідання шляхом постановлення ухвали про: залишення позовної заяви без розгляду; закриття

---

<sup>252</sup> Гнап Д.Д. Відкриття провадження в адміністративній справі як стадія адміністративного процесу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 112.

<sup>253</sup> Толстолуцька М.М. Проведення у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2020. С. 82.



провадження у справі; закриття підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду по суті<sup>254</sup>.

На стадії підготовчого провадження КАС України передбачено такі процедури вирішення митних спорів у судовому порядку, як процедура врегулювання спору за участю судді та процедура примирення сторін.

Процедура врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті. Проведення врегулювання спору за участю судді не допускається: 1) в адміністративних справах, визначених главою 11 розділу II цього Кодексу, за винятком справ, визначених статтею 267 цього Кодексу, та типових справ; 2) у випадку вступу у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору. Про проведення процедури врегулювання спору за участю судді суд постановляє ухвалу. В ухвалі про проведення процедури врегулювання спору за участю судді суд вирішує питання про зупинення провадження у справі. Проведення врегулювання спору за участю судді здійснюється у формі спільних та (або) закритих нарад. Суддя спрямовує проведення врегулювання спору за участю судді для досягнення сторонами примирення. Процедура врегулювання спору за участю судді проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про її проведення. Строк проведення врегулювання спору за участю судді продовженню не підлягає<sup>255</sup>.

З огляду на викладене, процедуру врегулювання спору за участю судді доцільно віднести до переговорів за участі судді<sup>256</sup>. Переговори вимагають мати відповідні комунікативні та психологічні навички спілкування у судді, вони відрізняються від професійних навиків судді під час ведення судового процесу. Тим більш дуже важливо при веденні таких переговорів не перейти етичну межу

---

<sup>254</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>255</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>256</sup> Абдукадірова К.Е. Процедура врегулювання митного спору за участю судді. *Забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізаційних трансформацій*: Збірник матеріалів IV конференції молодих науковців (м. Київ, 28 травня 2021 р.). Київ: АПСВТ, 2021. С. 6.

судді. Не кожний суддя зможе провести процедуру врегулювання спору<sup>257</sup>. Нормативне тлумачення положень КАС України, якими встановлено порядок проведення врегулювання спору за участю судді, дають підстави для висновку, що у зміст цього інституту закладено такі принципи, як неупередженість, конфіденційність, добровільність, нейтральність судді-медіатора<sup>258</sup>.

Поряд з цим, зауважимо, що процедурі врегулювання спору за участю судді властиві особливі ознаки. У процедурі врегулювання спору за участю судді останній не є посередником сторін конфлікту. Він є фахівцем у галузі права, основною функцією якого є вирішення спору шляхом ухвалення судового акту. Врегулювання спору за участю судді проводиться суддею, в провадженні якого перебуває справа. Процедура врегулювання спору за участю судді проводиться в межах стислого терміну, який регламентований процесуальним законодавством. Суддя у проведенні такої процедури, відповідно до наданих йому повноважень, має право запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору. Метою врегулювання спору за участю судді є виключно спроба вирішити спір між сторонами до початку судового розгляду з метою економії часу та судових витрат сторін, обрання сторонами можливих спільних варіантів вирішення спору, які забезпечать заощадження часу та уникнення додаткових витрат на примусове виконання рішення<sup>259</sup>.

Запроваджуючи в КАС України процедуру врегулювання спору за участю судді, законодавець обмежив можливість її застосування. Так, процедура врегулювання митного спору за участю судді не застосовується у справах за зверненням митних органів при здійсненні ними визначених законом повноважень (ст. 283 КАС України)<sup>260</sup>. Водночас застосування процедури

---

<sup>257</sup> Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 155.

<sup>258</sup> Заверуха О. Судова медіація як форма захисту прав платників податків. *II Міжнародна науково-практична конференція «Судовий розгляд податкових і митних спорів: проблеми, виклики, пріоритети» (м. Київ, 4-5 липня 2019 року)*: Збірник матеріалів. Київ, 2019. С. 285.

<sup>259</sup> Головачов Я. Врегулювання спорів за участю судді: «Що?» і «Як?». URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vregulyuvannya-sporiv-za-uchastyu-suddi-shcho-i-yak.html> (дата звернення 24.07.2022).

<sup>260</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

врегулювання митного спору за участю судді є можливою в інших справах з митних спорів, за винятком типових справ. До митних спорів, у яких можливо застосувати процедуру врегулювання митного спору за участю судді, на нашу думку, можна віднести справи щодо: визначення митної вартості товарів; коригування митної вартості товарів; визначення коду товару за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності; повернення платникам податків митних платежів, помилково та/або надмірно сплачених до бюджету; розстрочення та відстрочення сплати митних платежів, що не стосуються узгодження податкових (грошових) зобов'язань; митного оформлення; митного контролю<sup>261</sup>.

Втім, варто відмітити, що сьогодні існують розбіжності щодо розуміння сутності та особливостей процедури врегулювання митного спору за участю судді. Статистика розгляду судових справ показує, що відсоток вирішених справ шляхом проведення процедури досудового врегулювання спору за участі судді дорівнює «0». Суспільство не сприймає професійних суддів як переговорників або посередників. Це очевидна тенденція, оскільки як показує досвід застосування такої процедури в Канаді, є судді, які виключно займаються досудовим врегулюванням спорів<sup>262</sup>. Тому процедура врегулювання спору за участю судді потребує оптимізації з урахуванням категорій адміністративних справ<sup>263</sup>.

Процедура примирення сторін об'єднує норми адміністративного права та адміністративного процесуального права в організаційно визначену структуру на підставі їхньої спрямованості на мирне врегулювання адміністративно-правового спору у судовому порядку. Зміст інституту примирення сторін в адміністративному судочинстві утворюють три найголовніші правові категорії, а саме: процедура примирення як певна нормативно визначена діяльність сторін

<sup>261</sup> Абдукадірова К.Е. Процедура врегулювання митного спору за участю судді. *Забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізаційних трансформацій*: Збірник матеріалів IV конференції молодих науковців (м. Київ, 28 травня 2021 р.). Київ: АПСВТ, 2021. С. 6–7; Оніщик Ю.В., Абдукадірова К.Е. Процедури вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 9. С. 9.

<sup>262</sup> Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 155.

<sup>263</sup> Абдукадірова К.Е. Процедура врегулювання митного спору за участю судді. *Забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізаційних трансформацій*: Збірник матеріалів IV конференції молодих науковців (м. Київ, 28 травня 2021 р.). Київ: АПСВТ, 2021. С. 7.

адміністративного спору спрямована на його мирне врегулювання з формальним закріпленням досягнутих домовленостей та наданням їм юридично-обов'язкового значення; мирова угода як процесуальний договір, в якому закріплюються умови врегулювання адміністративного спору; примирення сторін як певний юридичний факт, що охоплює попередні дві категорії та створює фактичний склад, за якого адміністративний спір об'єктивно перестає існувати, а провадження в адміністративній справі відповідно також припиняється<sup>264</sup>.

У ст. 190 КАС України встановлено, що сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на підставі взаємних поступок. Примирення сторін може стосуватися лише прав та обов'язків сторін. Сторони можуть примиритися на умовах, які виходять за межі предмета спору, якщо такі умови примирення не порушують прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. За клопотанням сторін суд зупиняє провадження у справі на час, необхідний їм для примирення. Умови примирення сторони викладають у заяві про примирення сторін. Умови примирення сторін затверджуються ухвалою суду. Затверджуючи умови примирення сторін, суд цією самою ухвалою одночасно закриває провадження у справі<sup>265</sup>.

Л.Р. Юхтенко серед етапів процедури примирення сторін виділяє такі: 1) ініціювання примирення – подання учасниками справи до суду заяви про надання часу для примирення; 2) затвердження умов примирення – поновлення провадження у справі для розгляду умов примирення; 3) виконання умов примирення, яке можливо декількома способами: у добровільному порядку (у разі виконання можна говорити про завершення процедури примирення); у примусовому порядку через державну виконавчу службу; у погоджувальному порядку – звернення до суду із заявою про проведення погоджувального засідання<sup>266</sup>.

---

<sup>264</sup> Сидельніков О.Д. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Х., 2017. С. 4.

<sup>265</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>266</sup> Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 148-149.

Зауважимо, що процедура примирення під час вирішення митних спорів у судовому порядку може бути розпочата тільки за клопотанням владного та підвладного суб'єктів митних правовідносин у справі, тобто за добровільним волевиявленням обох сторін. На початку процедури примирення суддя повинен роз'яснити можливість та права сторонам щодо урегулювання спору за допомогою примирення сторін. Суд не може самостійно ініціювати цю процедуру. Також цю процедуру не може самостійно ініціювати в імперативному порядку суб'єкт владних повноважень, або суб'єкт приватного права, які є стороною у справі, тільки за обоюдною згодою<sup>267</sup>. Процедура примирення сторін передбачає оперативне врегулювання правової суперечки між сторонами у випадку, коли сторони готові до досягнення консенсусу. Крім того, необхідно врахувати суб'єктний склад процедури примирення, яка не передбачає залучення судді або іншої особи для того, щоб сприяти вирішенню правової суперечки між сторонами конфліктного правовідношення<sup>268</sup>.

Слід зазначити, що під час вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві процедура врегулювання спору за участю судді може бути застосована виключно до початку розгляду справи по суті, а процедура примирення сторін – на будь-якій стадії розгляду і вирішення справ з митних спорів в порядку, встановленому КАС України. При цьому, зауважимо, що на відміну від процедури врегулювання спору за участю судді рішення за результатами процедури примирення сторін можна оскаржити<sup>269</sup>.

Розгляд справи по суті є центральною стадією під час вирішення митних спорів у судовому порядку. Саме на цій стадії може бути остаточно вирішено питання про правомірність чи неправомірність позовних вимог підвладного суб'єкта митних відносин<sup>270</sup>. Судовий розгляд з митних спорів являє собою

---

<sup>267</sup> Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 135.

<sup>268</sup> Там само. 144-145.

<sup>269</sup> Оніщик Ю.В., Абдукадірова К.Е. Процедури вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 9. С. 10.

<sup>270</sup> Толстолуцька М.М. Провадження у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2020. С. 83.

сукупність послідовних процесуальних дій суду та осіб, які беруть участь у справі з метою забезпечення всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин справи і постановлення справедливого рішення<sup>271</sup>. Згідно ч. 1 ст. 192 КАС України завданням розгляду справи по суті є розгляд та вирішення спору на підставі зібраних у підготовчому провадженні матеріалів, а також розподіл судових витрат<sup>272</sup>. В ході цієї стадії відкривається судове засідання, з'ясовуються обставини справи та досліджуються докази, відбуваються судові дебати, ухвалюється і проголошується (вручається) судове рішення.

Відповідно до КАС України суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше ніж через шістдесят днів з дня відкриття провадження у справі, а у випадку продовження строку підготовчого провадження – не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку. Суд розглядає справу по суті протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті. В ході відкриття судового засідання встановлюються особи, які прибули у судове засідання, оголошується склад суду і роз'яснюються права відводу, роз'яснюються учасникам справи їхні права та обов'язки, розглядаються заяви та клопотання. Під час з'ясування обставин справи та дослідження доказів суд заслуховує вступне слово учасників справи та з'ясовує обставини, на які учасники справи посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, та досліджує в порядку, визначеному в підготовчому засіданні у справі, докази, якими вони обґрунтовуються. На цьому етапі може бути відкладення розгляду справи або перерва в судовому засіданні. У судових дебатах виступають з промовами (заключним словом) учасники справи. Суди ухвалюють рішення іменем України негайно після закінчення судового розгляду. Судове рішення проголошується у судовому засіданні, яким завершується розгляд справи, негайно після виходу суду з нарадчої кімнати публічно, крім випадків, встановлених КАС України. Копії повного судового рішення вручаються учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, негайно після

---

<sup>271</sup> Мальярчук І.А. Проведення у справах з податкових спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. С. 92.

<sup>272</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

проголошення такого рішення. На етапі ухвалення і проголошення (вручення) судового рішення проміжним рішенням може бути ухвала про зупинення провадження у справі<sup>273</sup>.

Ключовим етапом розгляду справ з митних спорів є дослідження доказів. Доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються такими засобами: 1) письмовими, речовими і електронними доказами; 2) висновками експертів; 3) показаннями свідків. Докази мають бути належними (докази, які містять інформацію щодо предмета доказування), допустимими (суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом), достовірними (докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи), достатніми (докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування)<sup>274</sup>. Необхідно відмітити, що згідно ст. 77 КАС України у справах з митних спорів про протиправність рішень, дій чи бездіяльності митних органів обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача. У таких справах митний орган не може посилається на докази, які не були покладені в основу оскаржуваного рішення, за винятком випадків, коли він доведе, що ним було вжито всіх можливих заходів для їх отримання до прийняття оскаржуваного рішення, але вони не були отримані з незалежних від нього причин<sup>275</sup>. У справах з митних спорів основними доказами є документи. Особи, які переміщують товари, транспортні засоби комерційного

---

<sup>273</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>274</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>275</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

призначення через митний кордон України, зобов'язані надати митним органам документи та відомості, які необхідні для здійснення митного контролю<sup>276</sup>.

Важливе значення для забезпечення прав і законних інтересів суб'єктів митних відносин, прийняття законного, обґрунтованого і справедливого рішення у справах з митних спорів має діяльність вищестоящих адміністративних судів з перегляду судових рішень. Перегляд судових рішень у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві здійснюється у чотирьох формах: апеляційне провадження, касаційне провадження, провадження за виключними обставинами, провадження за нововиявленими обставинами<sup>277</sup>.

Реалізація конституційного права особи на судовий захист у частині забезпечення апеляційного провадження у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві зумовлена діяльністю системи судів апеляційної інстанції. Перевірка законності і обґрунтованості судових рішень, прийнятих адміністративними судами першої інстанції у справах з митних спорів, здійснюється апеляційними адміністративними судами у формі апеляційного провадження. Реалізація апеляційними судами свого процесуального статусу пов'язана фактично із додатковими гарантіями законності в адміністративному процесі, що спрямовані на захист прав, свобод та законних інтересів підвладних суб'єктів митних відносин. Апеляційний перегляд судових рішень є основною функцією судів апеляційної інстанції, а також є засобом усунення помилок, які були допущені під час розгляду митної спору адміністративними судами першої інстанції<sup>278</sup>.

Апеляційне провадження являє собою врегульований КАС України порядок оскарження фізичною чи юридичною особою рішення суду першої інстанції до суду вищого рівня; перегляд такого рішення, яке, на думку апелянта, прийняте на

---

<sup>276</sup> Толстолуцька М.М. Провадження у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2020. С. 91.

<sup>277</sup> Там само. С. 109.

<sup>278</sup> Толстолуцька М.М. Провадження у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2020. С. 109-110; Перегляд судових рішень в адміністративному процесі: у 2 кн.: підручник / наук.-ред. колегія: Р. Кайдашев (голова), Є. Романенко (співголова), О. Акімов, С. Гербеда (заступник голови), М. Гончаренко (заступник голови), В. Гурковський, О. Непомнящий, В. Силкін, Р. Сиротенко, І. Чаплай (відповідальний секретар, координатор проєкту). Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. Кн. 2. С.т 6.



підставі неправильного та неповного встановлення фактичних обставин справи або з підстав невідповідності рішення вимогам матеріального і процесуального права з метою забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, забезпечення права на судовий захист та дотримання принципу законності під час правосуддя<sup>279</sup>. Завданням апеляційного провадження в адміністративному судочинстві є перевірка законності й обґрунтованості судового рішення в контексті допущеної судової помилки<sup>280</sup>. Об'єктом перегляду в порядку апеляції можуть бути як питання фактів (правильність, об'єктивність та повнота оцінки доказів і встановлення фактів), так і питання права (правильність застосування матеріальних і процесуальних норм)<sup>281</sup>.

Згідно КАС України судом апеляційної інстанції у справах з митних спорів є: апеляційний адміністративний суд, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місцевий адміністративний суд (місцевий загальний суд як адміністративний суд чи окружний адміністративний суд), що ухвалив рішення; 2) Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції; 3) Велика Палата Верховного Суду переглядає в апеляційному порядку судові рішення Верховного Суду, ухвалені ним як судом першої інстанції. Правом на апеляційне оскарження наділені учасники справи та особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки. Зазначені суб'єкти мають право оскаржити в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду у випадках, передбачених ст. 294 КАС України. Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення.

---

<sup>279</sup> Кукурудз Р.О. Апеляція в адміністративно-юрисдикційному процесі: питання теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2010. С. 16.

<sup>280</sup> Поляков І.С. Перегляд рішень окружних адміністративних судів в апеляційному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2019. С. 87.

<sup>281</sup> Малярчук І.А. Провадження у справах з податкових спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. С. 124.

Апеляційна скарга подається у письмовій формі безпосередньо до суду апеляційної інстанції<sup>282</sup>.

Апеляційне провадження включає такі етапи: 1) відкриття апеляційного провадження; 2) апеляційний розгляд. За відсутності підстав для залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги чи відмови у відкритті апеляційного провадження суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження у справі. Питання про відкриття апеляційного провадження у справі вирішується не пізніше п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги або заяви про усунення недоліків. Відкриття апеляційного провадження полягає у надсиланні копій апеляційної скарги та доданих до неї матеріалів учасникам справи, приєднанні до апеляційної скарги, доповненні, зміні, відкликанні апеляційної скарги чи відмови від неї, поданні відзиву, прийнятті рішення про закриття апеляційного провадження. Апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції має бути розглянута протягом шістдесяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції – протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження. У виняткових випадках апеляційний суд за клопотанням сторони та з урахуванням особливостей розгляду справи може продовжити строк розгляду справи, але не більш як на п'ятнадцять днів, про що постановляє ухвалу<sup>283</sup>.

Апеляційний розгляд охоплює підготовку справи до апеляційного розгляду, призначення справи до розгляду в суді апеляційної інстанції, відкриття судового засідання, вирішення клопотань учасників справи, доповідь судді-доповідача, надання пояснень, судові дебати, ухвалення судового рішення. Апеляційний розгляд здійснюється колегією суддів у складі трьох суддів за правилами розгляду справи судом першої інстанції за правилами спрощеного позовного

---

<sup>282</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>283</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

провадження з урахуванням особливостей, встановлених для апеляційного розгляду справ<sup>284</sup>.

Зауважимо, що суд апеляційної інстанції може розглянути справу без повідомлення учасників справи (в порядку письмового провадження) за наявними у справі матеріалами, якщо справу може бути вирішено на підставі наявних у ній доказів, у разі: 1) відсутності клопотань від усіх учасників справи про розгляд справи за їх участю; 2) неприбуття жодного з учасників справи у судові засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання; 3) подання апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, які ухвалені в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін (у порядку письмового провадження)<sup>285</sup>.

За наслідками розгляду апеляційної скарги на судові рішення суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право: 1) залишити апеляційну скаргу без задоволення, а судові рішення – без змін; 2) скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити нове судові рішення у відповідній частині або змінити судові рішення; 3) скасувати судові рішення повністю або частково і у відповідній частині закрити провадження у справі повністю або частково або залишити позовну заяву без розгляду повністю або частково; 4) визнати нечинним судові рішення суду першої інстанції повністю або частково у визначених КАС України випадках і закрити провадження у справі у відповідній частині; 5) скасувати судові рішення і направити справу для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю; 6) у визначених КАС України випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, зазначених вище<sup>286</sup>.

Характерними ознаками апеляційного провадження в адміністративному судочинстві у справах з митних спорів є: 1) підставою оскарження є незгода

---

<sup>284</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>285</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>286</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

підвладного суб'єкта митних відносин із рішенням суду першої інстанції; 2) апеляція подається до вищестоящого органу відповідної юрисдикції, який уповноважений розглядати справу і вирішувати її; 3) предметом оскарження є прийняте рішення суду першої інстанції, яке, на думку підвладного суб'єкта митних відносин, не відповідає нормам матеріального чи процесуального права; 4) виконання оскаржуваного рішення суб'єкта владних повноважень, щодо якого був поданий позов до суду першої інстанції, зупиняється на час розгляду апеляції<sup>287</sup>.

Гарантією досягнення законних і обґрунтованих судових рішень є право на касаційне оскарження рішення адміністративного суду. Касаційне провадження спрямоване на забезпечення об'єктивного вирішення відповідного митного конфлікту та уникнення можливих помилок або ж неоднозначності підходів у правозастосуванні судами нижчих інстанцій<sup>288</sup>. Необхідність перегляду рішень і ухвал в касаційній інстанції зумовлено тим, що не всі порушення закону, допущені судами першої інстанції, усуваються судом другої (апеляційної) інстанції, вони частково самі допускають помилки при постановленні рішень у справах<sup>289</sup>. Відмінність між касаційним та апеляційним провадженням полягає в тому, що під час касаційного провадження є попередній розгляд справи та підстави для передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду.

Касаційне провадження являє собою перегляд судових рішень першої і апеляційної інстанцій у межах встановлених законом повноважень судом касаційної інстанції після перегляду їх у апеляційному провадженні за касаційними скаргами сторін та інших осіб, які брали участь у справі, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права,

---

<sup>287</sup> Малярчук І.А. Перегляд судових рішень у податкових спорах в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2016. Випуск 42. С. 78–83; Толстолицька М.М. Проведення у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2020. С. 117.

<sup>288</sup> Толстолицька М.М. Касаційне провадження у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2020. Svazek 7. 4. vydani. S. 197.

<sup>289</sup> Толстолицька М.М. Проведення у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2020. С. 118.

свободи та обов'язки<sup>290</sup>. Завданнями касаційного провадження в адміністративному судочинстві є: 1) встановлення під час касаційного провадження порушень норм матеріального чи процесуального права, допущених судами першої та апеляційної інстанцій, які призвели до неправильного вирішення адміністративної справи; 2) виправлення помилок судів першої та апеляційної інстанцій у питаннях застосування названих норм; 3) забезпечення правильного та однакового правозастосування судами нижчого рівня; 4) формування судової практики<sup>291</sup>.

М.М. Толстолуцька касаційне провадження у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві характеризує як врегульовану нормами законодавства про адміністративне судочинство факультативну процесуальну стадію провадження у справах з митних спорів, в ході якої суд касаційної інстанції здійснює перевірку законності та обґрунтованості судових рішень, що набрали законної сили, адміністративних судів першої інстанції, після їх перегляду адміністративним судом апеляційної інстанції, а також судових рішень адміністративних апеляційних судів щодо правильності застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права. Метою касаційного провадження у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві є можливість оскарження рішення адміністративного суду для справедливого вирішення справ з митних спорів та захисту прав, свобод і законних інтересів суб'єктів митних правовідносин<sup>292</sup>.

Касаційне провадження включає такі етапи: 1) відкриття касаційного провадження; 2) касаційний розгляд. Згідно КАС України судом касаційної інстанції в адміністративних справах є Верховний Суд. Право оскаржити в касаційному порядку рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи, а також постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково, мають учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд

---

<sup>290</sup> Основи адміністративного судочинства в Україні (навчальний посібник для юридичних факультетів та юридичних клінік) / За заг. редакцією Александрової Н.В., Куйбіди Р.О. К.: Конус-Ю, 2006. С. 246.

<sup>291</sup> Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України: навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 364.

<sup>292</sup> Толстолуцька М.М. Касаційне провадження у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2020. Svazek 7. 4. vydani. S. 201.

вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки. Підставами касаційного оскарження судових рішень є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права. Особа, яка не брала участі у справі, якщо суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, має право подати касаційну скаргу на судові рішення лише після його перегляду в апеляційному порядку за її апеляційною скаргою, крім випадку, коли судові рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи було ухвалено безпосередньо судом апеляційної інстанції. Касаційна скарга на судові рішення подається протягом тридцяти днів з дня його проголошення<sup>293</sup>.

Відповідно до законодавства про адміністративне судочинство касаційна скарга реєструється у день її надходження до суду касаційної інстанції та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу. Питання про залишення касаційної скарги без руху вирішується колегією суддів у складі трьох суддів не пізніше двадцяти днів з дня надходження касаційної скарги. Питання про повернення касаційної скарги суд касаційної інстанції вирішує протягом двадцяти днів з дня надходження касаційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків. Питання про відмову у відкритті касаційного провадження суд касаційної інстанції вирішує протягом двадцяти днів з дня надходження касаційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків. За відсутності підстав для залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги чи відмови у відкритті касаційного провадження суд касаційної інстанції постановляє ухвалу про відкриття касаційного провадження у справі. Питання про відкриття касаційного провадження у справі вирішується колегією суддів у складі трьох суддів не пізніше двадцяти днів з дня надходження касаційної скарги або з дня надходження заяви про усунення недоліків<sup>294</sup>.

Згідно КАС України попередній розгляд справи має бути проведений протягом п'яти днів після складення доповіді суддею-доповідачем без

---

<sup>293</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>294</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

повідомлення учасників справи. У попередньому судовому засіданні суддя-доповідач доповідає колегії суддів про обставини, необхідні для ухвалення судового рішення судом касаційної інстанції. Суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а рішення без змін, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення. Суд касаційної інстанції скасовує судові рішення за наявності підстав, які тягнуть за собою обов'язкове скасування судового рішення. Справа призначається до розгляду у судовому засіданні, якщо хоч один суддя із складу суду дійшов такого висновку. Про призначення справи до розгляду у судовому засіданні постановляється ухвала, яка підписується всім складом суду<sup>295</sup>.

Необхідно відмітити, що у ст. 345 КАС України передбачено умови та порядок касаційного розгляду справи в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами у разі: 1) відсутності клопотань від усіх учасників справи про розгляд справи за їх участю; 2) неприбуття жодного з учасників справи у судові засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання; 3) перегляду ухвал судів першої та апеляційної інстанцій; 4) перегляду рішень суду першої інстанції та постанов апеляційної інстанції у справах, розглянутих за правилами спрощеного позовного провадження. Якщо під час письмового провадження за наявними у справі матеріалами суд касаційної інстанції дійде висновку про те, що справу необхідно розглядати у судовому засіданні, то він призначає її до касаційного розгляду в судовому засіданні. Якщо справа була розглянута в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, то копія постанови або ухвали суду касаційної інстанції надсилається учасникам справи в порядку, визначеному КАС України<sup>296</sup>.

За наявності підстав суд касаційної інстанції може передати справу на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду. Суд,

---

<sup>295</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>296</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів, передає справу на розгляд палати, до якої входить така колегія, якщо ця колегія вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з цієї самої палати або у складі такої палати. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів або палати, передає справу на розгляд об'єднаної палати, якщо ця колегія або палата вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з іншої палати або у складі іншої палати чи об'єднаної палати. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів, палати або об'єднаної палати, передає справу на розгляд Великої Палати, якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів, палати або об'єднаної палати, передає справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії або палати, має право передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики<sup>297</sup>.

Крім цього, справа підлягає передачі на розгляд Великої Палати Верховного Суду, коли учасник справи оскаржує судові рішення з підстав порушення правил предметної юрисдикції, крім випадків, якщо: 1) учасник справи, який оскаржує

---

<sup>297</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).



судове рішення, брав участь у розгляді справи в судах першої чи апеляційної інстанції і не заявляв про порушення правил предметної юрисдикції; 2) учасник справи, який оскаржує судове рішення, не обґрунтував порушення судом правил предметної юрисдикції наявністю судових рішень Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду у справі з подібною підставою та предметом позову у подібних правовідносинах; 3) Велика Палата Верховного Суду вже виклала у своїй постанові висновок щодо питання предметної юрисдикції спору у подібних правовідносинах<sup>298</sup>.

За результатами касаційного розгляду справи суд касаційної інстанції має право: 1) залишити судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій без змін, а скаргу без задоволення; 2) скасувати судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і передати справу повністю або частково на новий розгляд, зокрема за встановленою підсудністю або для продовження розгляду; 3) скасувати судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і ухвалити нове рішення у відповідній частині або змінити рішення, не передаючи справи на новий розгляд; 4) скасувати постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково і залишити в силі рішення суду першої інстанції у відповідній частині; 5) скасувати судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і закрити провадження у справі чи залишити позов без розгляду у відповідній частині; 6) у визначених КАС України випадках визнати нечинними судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і закрити провадження у справі у відповідній частині; 7) у визначених КАС України випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, наведених вище. Після закінчення касаційного розгляду справа у п'ятнадцятиденний строк повертається до суду першої інстанції, який її

---

<sup>298</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

розглядав, якщо інше не зазначено у судовому рішенні суду касаційної інстанції<sup>299</sup>.

Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами є окремим видом провадження. Відрізняє цей вид провадження від апеляційного та касаційного оскарження те, що підставою такого перегляду є не судові помилки внаслідок неправильного застосування норм матеріального чи процесуального права, незаконність чи необґрунтованість судового рішення чи ухвали, а те, що під час розгляду адміністративної справи та ухвалення рішення суд не мав можливості знати певні обставини, які могли суттєво вплинути на прийняття судового рішення. На відміну від перегляду судового рішення в порядку апеляційного та касаційного оскарження, підставою такого перегляду є не недоліки розгляду справи судом (незаконність та (або) необґрунтованість судового рішення чи ухвали, неправильне застосування судом норм матеріального права, порушення норм процесуального права), а те, що на час ухвалення рішення суд не мав можливості врахувати істотну обставину, яка могла суттєво вплинути на вирішення справи, бо учасники судового розгляду не знали про неї та, відповідно, не могли надати суду дані про неї<sup>300</sup>.

Згідно КАС України підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є: 1) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи; 2) встановлення вироком суду або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі; 3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає

---

<sup>299</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>300</sup> Бакуліна С.В. Особливості судового розгляду та вирішення публічно-правових земельних спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Т., 2018. С. 169-170.

перегляду. Підставами для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами є: 1) встановлена Конституційним Судом України неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане; 2) встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні кримінального правопорушення, внаслідок якого було ухвалено судове рішення; 3) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом. При перегляді судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами суд не може виходити за межі тих вимог, які були предметом розгляду при ухваленні судового рішення, яке переглядається, розглядати інші вимоги або інші підстави позову<sup>301</sup>.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що процедури вирішення митних спорів у судовому порядку характеризуються певною специфікою<sup>302</sup>. Це зумовлено особливим суб'єктним складом (обов'язковими суб'єктами вирішення митних спорів у судовому порядку є митні органи та фізичні чи юридичні особи, які переміщують предмети через митний кордон), сферою правового регулювання (митні спори впливають з митних правовідносин) та доказами (документи та відомості, необхідні для здійснення митного контролю та митного оформлення). Серед процедур вирішення митних спорів у судовому порядку, насамперед, доцільно виділяти процедуру вирішення митних спорів у суді першої інстанції, процедуру врегулювання митного спору за участю судді та процедуру примирення сторін. Форми перегляду судових рішень мають певні особливості, але загалом здійснюються за загальним порядком розгляду і вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві. Запровадження таких процедур вирішення митних спорів, як врегулювання митного спору за участю судді та примирення сторін, потребують більш чіткої регламентації, оскільки форма,

---

<sup>301</sup> Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).

<sup>302</sup> Оніщик Ю.В., Абдукадірова К.Е. Процедури вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 9. С. 10.

спосіб та особливості їх реалізації сьогодні не належним чином врегульовані, що може призводити до різних варіантів застосування цих процедур.

## РОЗДІЛ 3

### ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУР ВИРІШЕННЯ МИТНИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

#### 3.1. Альтернативні процедури вирішення митних спорів

Однією з визначальних тенденцій розвитку правової системи України є пошук нових та ефективних процедур вирішення правових спорів. Сьогодні чинне законодавство України передбачає використання альтернативних процедур вирішення правових спорів. Враховуючи процес поширення та нормативно-правового закріплення альтернативних процедур врегулювання юридичних конфліктів сприяти прийняттю оптимальних рішень, які можуть максимально узгодити інтереси суб'єктів митних відносин, можуть альтернативні процедури вирішення митних спорів<sup>303</sup>.

Серед переваг альтернативних способів вирішення спорів наводяться такі:

- 1) покращення доступу до правосуддя в державі, яка підтримує альтернативне вирішення спорів;
- 2) швидкість розв'язання спору, адже сторони не мають чекати призначений для розгляду справи час, мінімізується вірогідність штучного затягування вирішення спору однією зі сторін;
- 3) вибір сторонами процедури та особи – посередника (медіатора, експерта, арбітра та ін.), що має особливе значення у спорах, вирішення яких потребує спеціальних знань;
- 4) конфіденційність, яка практично унеможлиблюється на судових засіданнях та при витребуванні судом документів тощо. І в приватних, і в комерційних спорах гарантії нерозголошення інформації, яку розкривають сторони спору у процесі вирішення спору, є саме тим чинником, який має сприяти популярності та ефективності альтернативних методів вирішення спорів;
- 5) остаточність рішення, адже сторони навряд чи оскаржуватимуть рішення, якого вони досягли самостійно та добровільно;
- 6) можливість для обох сторін вийти зі спору

---

<sup>303</sup> Оніщик Ю.В. Альтернативні способи вирішення митних спорів. *Krakowskie Studia Małopolskie*. 2022. № 4 (36). С. 122–123.

переможцями за відсутності переможених шляхом ухвалення взаємоприйняттого рішення; 7) збереження комерційних та особистих відносин, що ускладнюється, якщо сторона незадоволена, але має виконувати судове рішення<sup>304</sup>.

«Альтернатива» – це право вибору між двома або більше варіантами. В даному випадку, мова йде про інші, порівняно із адміністративними та судовими, процедурами вирішення митних спорів<sup>305</sup>. Альтернативні способи вирішення спору є універсальними механізмами врегулювання будь-яких конфліктів у суспільному житті. Термін «альтернативне вирішення спорів» почали використовувати в США для позначення гнучких і неформальних процедур врегулювання конфліктів. Ці способи отримали таку назву через те, що учасники конфлікту використовували процедуру, яка є альтернативою судовому розгляду справи та дозволяє уникнути виснажливого судового процесу<sup>306</sup>.

У юридичній літературі поняття «альтернативне вирішення спорів» розглядається як сукупність: форм захисту суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів; процедур, до яких можуть вдатися сторони для вирішення спору; взаємопов'язаних дій сторін спору та/чи інших осіб (зокрема, посередників, медіаторів)<sup>307</sup>.

Так, С.В. Ніколюкін вважає, що альтернативні способи вирішення спорів являють собою, по-перше, систему взаємопов'язаних дій сторін та інших осіб з розгляду виниклої суперечки, спрямованих на його позасудове врегулювання, або дозвіл на використання примирних чи інших незаборонених процедур, що здійснюються, як правило, на підставі добровільного волевиявлення сторін; по-друге, право вибору будь-якого (не забороненого законом) недержавного (приватного) способу вирішення спору та/або конкретної ситуації<sup>308</sup>. Ю.В. Розман трактує альтернативні способи вирішення спорів як сукупність різноманітних

<sup>304</sup> Мазаракі Н.А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. С. 114–116.

<sup>305</sup> Галупова Л.І. Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2021. С. 55.

<sup>306</sup> Сидельніков О.І. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. С. 150.

<sup>307</sup> Мазаракі Н.А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. С. 95–96.

<sup>308</sup> Ніколюкін С.В. Альтернативні способи врегулювання спорів у системі захисту цивільних прав. *Освіта і право*. 2012. № 9. С. 94.

процедур, спрямованих на врегулювання правових конфліктів (спорів), що виникають у приватноправовій сфері, на основі узгодження позицій та інтересів сторін, які здійснюються недержавними органами<sup>309</sup>.

Натомість Т.І. Шинкар звертає увагу на те, що з розвитком теоретичних розробок, законодавчих конструкцій і правозастосовної практики альтернативні процедури поступово поширюються на державну систему вирішення спорів і починають використовуватися не тільки поза, але й в рамках судочинства. Сьогодні альтернативні процедури все частіше становлять поєднання приватних і публічних елементів. Стосовно суддівської діяльності поширення цього явища має важливе значення, оскільки розширює і збільшує практику участі суддів в альтернативних процедурах<sup>310</sup>. У зв'язку з цим на її думку альтернативне вирішення спорів – це припинення юридичних конфліктів (спорів) без винесення акта за результатами розгляду справи по суті в судовому або адміністративному порядку, що відбувається шляхом досягнення сторонами взаємоприйнятної або взаємовигідної угоди про врегулювання наявних розбіжностей або шляхом прийняття обов'язкового третейського рішення, що зазвичай здійснюється на підставі добровільного волевиявлення сторін та за правилами, що самостійно встановлюються сторонами або застосовуються за їх згодою<sup>311</sup>.

Відсутність єдиного підходу до розуміння поняття «альтернативне вирішення спорів», по-перше, це обумовлено недосконалим розумінням власне самої альтернативності. У широкому розумінні під альтернативністю слід розуміти наявність усіх можливих способів правового врегулювання конфлікту, враховуючи судову процедуру, і можливість вибору одного з багатьох варіантів. Це можна визначити першим аспектом альтернативності, адже наявність можливості вибору серед безлічі варіантів дозволяє застосовувати загальний для всіх способів вирішення спору термін «альтернативне вирішення спорів», враховуючи в тому числі й судовий розгляд. По-друге, зовнішній прояв

---

<sup>309</sup> Розман Ю.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватноправових спорів. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 249.

<sup>310</sup> Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. С. 74.

<sup>311</sup> Там само. С. 75.

альтернативності виражається у можливості звернутися за захистом порушених прав чи оспорюваних інтересів як до судової системи, так і до інших альтернативних способів вирішення спорів<sup>312</sup>.

Система альтернативного вирішення спорів може бути розкрита за допомогою класифікації способів, що входять до неї за певними підставами. У зв'язку з цим у зарубіжній і вітчизняній правовій науці виділяються різноманітні критерії віднесення альтернативних способів до предметних груп залежно від завдань, характеру, змісту, порядку, сфери застосування, кінцевого результату та інших характерних рис<sup>313</sup>.

Автори дослідження «Альтернативне вирішення спорів: принципи та практика» пропонують розглядати методи вирішення спорів у певній послідовності, починаючи від переговорів, під час яких сторони спору зберігають максимальний контроль за прийняттям рішення у рамках гнучкої процедури, до судового розгляду, який відбувається у рамках жорстких процесуальних правил та мінімізує контроль сторін. Усі види альтернативного вирішення спорів, крім переговорів, передбачають участь третьої сторони, тому спектр методів вирішення спорів побудований також відповідно до зростання ролі та зменшення нейтральності цієї третьої сторони (медіатора, експерта, арбітражного судді, державного судді та ін.): фасилітативна медіація, оцінна медіація, колаборація (взаємодія), практика взаємодії, переговори через посередників, міні-суд, рання нейтральна оцінка, медіація-арбітраж, арбітраж-медіація, омбудсмен, присудовий арбітраж, рада з урегулювання спорів, швидке одноосібне вирішення спору, експертне рішення, арбітраж, адміністративний трибунал, приватний суддя, державне судочинство<sup>314</sup>.

Традиційним є поділ альтернативних способів в залежності від їх статусу і значення в системі альтернативного вирішення спорів на основні та

---

<sup>312</sup> Прущак В.Є. Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Одеса, 2020. С. 39-40.

<sup>313</sup> Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. С. 75-76.

<sup>314</sup> Brown H., A. Marriott. ADR principles and practice. Third edition London: Thomson Reuters, 2011. 868 p.; Мазаракі Н.А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. С. 98-102.



комбіновані<sup>315</sup>. До основних та найбільш поширених способів альтернативного вирішення спорів слід відносити<sup>316</sup>:

1) переговори (негаціяція), що є одним з первинних способів мирного врегулювання спору безпосередньо сторонами без залучення третіх осіб з метою досягнення узгодженого та такого, що влаштовує сторони рішення. Основною відмінністю означеної консенсуальної форми є відсутність її регулювання процесуальними правилами, адже зміст, порядок ведення та результат такої форми залежать безпосередньо від конкретних обставин спірної ситуації, досвіду сторін у веденні переговорів та прагнення учасників до досягнення компромісу;

2) медіація (посередництво) – це врегулювання юридичного конфлікту (спору) сторонами за сприяння неупередженого, незаінтересованого посередника (медіатора), покликаного сприяти примиренню сторін та досягненню ними угоди. Медіація орієнтована на припинення наявних розбіжностей самими сторонами при загальному керівництві проведенням процедури з боку медіатора;

3) арбітраж (третейський розгляд) – вирішення спору за участю нейтрального незалежного арбітра, який на відміну від обов'язків третьої сторони під час процедури медіації, виносить обов'язкове для сторін рішення, за правильність якого несе безпосередню відповідальність та яке підлягає примусовому виконанню;

4) консиліація – погоджувальна процедура, основна сутність якої полягає в активних діях посередника, що діє на підставі угоди сторін, переговорному процесі між сторонами конфлікту з метою досягнення ними взаємоприйняттого врегулювання спору. Відмінність примирення від медіації полягає у тому, що примиритель відіграє більш активну роль у врегулюванні спору. Він, як правило, інформує сторони про свою оцінку справи та дає власні рекомендації або пропонує варіант вирішення спору.

---

<sup>315</sup> Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. С. 76.

<sup>316</sup> Прущак В.С. Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Одеса, 2020. С. 43-44; Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. С. 76.

З-поміж усього різноманіття комбінованих способів зазвичай виділяють такі: медіація-арбітраж, арбітраж-медіація, міні-суд, незалежна експертиза щодо встановлення спірних обставин, врегулювання спорів за допомогою омбудсмена, приватне судочинство, комісія з розгляду спорів, необов'язковий арбітраж<sup>317</sup>. Саме різноманіття та особливість спорів та конфліктів, що у них виникають у суспільних відносинах, зумовили появу такого широкого спектра способів їх вирішення, адже суспільство прагне до мирного співіснування та ефективного співробітництва. Саме тому альтернативні способи вирішення спорів часто застосовують у гібридних формах з метою відповідності інтересам сторін у кожному окремому спорі<sup>318</sup>.

Правовою основою для створення та ефективного застосування системи альтернативних способів вирішення<sup>319</sup>, у першу чергу, є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, що визначає пріоритетність альтернативних способів вирішення спорів шляхом прийняття до судового розгляду справи лише після невдалої спроби її вирішення альтернативним шляхом<sup>320</sup>. Посередницький підхід до врегулювання спорів передбачений і у прийнятій 14 травня 1981 року Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № R (81) 7 щодо шляхів полегшення доступу до правосуддя, яка вказує на запровадження певних заходів щодо полегшення чи заохочення, де це можливо, примирення сторін або дружнього врегулювання спору до прийняття його до провадження або вже під час самого вирішення спору у судовому порядку<sup>321</sup>. Наступним актом є Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи від 16 вересня 1986 року № R (86) 12, основною метою запровадження якої є недопущення та скорочення судового навантаження, визначення необхідності

---

<sup>317</sup> Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. С. 77.

<sup>318</sup> Мазаракі Н.А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. С. 102.

<sup>319</sup> Прушак В.Є. Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Одеса, 2020. С. 39-41.

<sup>320</sup> Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text) (дата звернення 25.07.2022).

<sup>321</sup> Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи від 14 травня 1981 року № R (81) 7 щодо шляхів доступу до правосуддя. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_133#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_133#Text) (дата звернення 25.07.2022).

застосування процедур примирення та інших способів врегулювання спорів до або під час судового провадження<sup>322</sup>.

Створення можливостей для розвитку альтернативних способів розв'язання спорів є одним із завдань Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів<sup>323</sup>. У Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки до основних проблем, які зумовлюють необхідність подальшого удосконалення організації функціонування судової влади та здійснення правосуддя, віднесено відсутність дієвих механізмів альтернативного (позасудового) та досудового врегулювання спорів. З метою покращення доступу до правосуддя щодо розвитку альтернативного (позасудового) та досудового врегулювання спорів необхідно забезпечити: встановлення для окремих, визначених законом, категорій справ обов'язкового досудового порядку врегулювання спорів з використанням медіації та інших практик; опрацювання питання щодо запровадження інституту мирного судді; запровадження у справах адміністративного судочинства досудових процедур адміністративного оскарження з розширенням можливостей застосування досудових та позасудових процедур врегулювання спорів; оптимізація судових витрат та процедур їх адміністрування з метою заохочення використовувати позасудові способи врегулювання спору; удосконалення порядку утворення та діяльності третейських судів, у тому числі щодо підвищення вимог до засновників третейських судів, зміцнення інституційних можливостей третейського самоврядування, розширення підвідомчості справ третейським судам, поширення гарантій конфіденційності на третейських суддів; запровадження та розвиток

---

<sup>322</sup> Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 16 вересня 1986 року № R (86) 12 державам-членам щодо заходів з попередження і зменшення надмірного робочого навантаження в судах. URL: [http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/pd07072014\\_5.pdf](http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/pd07072014_5.pdf) (дата звернення 25.07.2022).

<sup>323</sup> Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text> (дата звернення 25.07.2022).

інституту медіації; удосконалення процедури врегулювання спору за участю судді<sup>324</sup>.

Необхідно відмітити, що запровадження альтернативних способів вирішення публічно-правових спорів, зокрема медіації, є дискусійним питанням. Деякі вчені вважають, що публічно-правові спори є немедіабельними, тобто такими, які не можуть бути вирішені шляхом застосування медіації. Насамперед, це зумовлено особливостями суб'єктного складу адміністративних правовідносин, а саме, тим фактом, що однією зі сторін завжди виступає орган публічної адміністрації<sup>325</sup>. Так, С.С. Білуга, на прикладі податкових спорів, стверджує, що податковий орган та платник податків не можуть домовитися про мирне врегулювання податкового спору, зокрема й за участю адміністративного суду, який розглядає справу, оскільки норми податкового права, їх зміст та тлумачення загалом не можуть бути предметом домовленості сторін публічно-правових (податкових) правовідносин<sup>326</sup>. Д.В. Лученко вважає, що впровадження альтернативних способів вирішення публічно-правових спорів не відповідає природі тих відносин, в яких ці спори виникають. Очевидно, що реалізація перш за все публічного інтересу в цих відносинах зумовлює другорядність договірних форм їх регулювання<sup>327</sup>. Натомість, на думку Л.О. Махової, процес застосування медіації не обмежений жодною галуззю права, і тому це може бути, зокрема, в адміністративних справах – урегулювання спору між органами державної влади чи місцевого самоврядування і приватними особами, яке спрямоване на мирне вирішення публічно-правових спорів, налагодження діалогу між громадянами та органами влади<sup>328</sup>.

---

<sup>324</sup> Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text> (дата звернення 25.07.2022).

<sup>325</sup> Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. С. 54.

<sup>326</sup> Білуга С.С. Досудове врегулювання адміністративно-правових спорів: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. С. 182.

<sup>327</sup> Лученко Д.В. Про основні ознаки адміністративно-правового спору. *Вісник Національної Академії правових наук України*. 2013. № 2 (73). С. 154.

<sup>328</sup> Махова Л.О. Переваги впровадження в Україні інституту медіації як позасудового способу врегулювання господарських спорів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 125.

З цього приводу О.І. Сидельніков зазначає, що складнощі із застосуванням способів альтернативних вирішення спорів при вирішенні публічно-правових спорів, перш за все, пов'язані з особливим суб'єктним складом учасників вказаних конфліктів. Так, однією із сторін у цьому випадку завжди є орган державної влади – специфічний суб'єкт, який є суттєво обмежений у свободі вчинення дій на власний розсуд, має враховувати інтереси держави при прийнятті рішення. Способи альтернативних вирішення спорів, у свою чергу, є характерними для приватноправових відносин, суб'єкти яких мають набагато більшу свободу у вчиненні дій, щодо розпорядження певними правами і обов'язками, що є предметом спору. З огляду на вказане, сфера застосування медіації та інших способів альтернативних вирішення спорів у спорах з державою є суттєво вужчою ніж у комерційних чи інших цивільно-правових конфліктах. Проте, адміністративні спори не є повністю непридатними для таких альтернативних механізмів їх вирішення, а законодавство більшості європейських країн виходить лише з того, що при застосуванні медіації чи інших способів альтернативних вирішення спорів у вказаній сфері має враховуватися особливий публічний характер цих конфліктів<sup>329</sup>.

Доцільно звернути увагу на те, що згідно Рекомендації Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами від 5 вересня 2001 року використання засобів, альтернативних судовому процесу, слід дозволяти або взагалі, або в певних категоріях справ, що вважаються відповідними, зокрема тих, які стосуються окремих адміністративних актів, договорів, цивільної відповідальності, і загалом позовів, пов'язаних із певною сумою грошей. Доречність альтернативних засобів змінюється залежно від спору, що розглядається. Деякі альтернативні засоби, як-от: внутрішній перегляд, примирення, медіація й пошук урегулювання шляхом переговорів, можуть застосовуватися до судового розгляду. Застосування цих засобів можна б було

---

<sup>329</sup> Сидельніков О.І. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. С. 158.

зробити обов'язковою попередньою умовою судового розгляду. Деякі альтернативні засоби, як-от: примирення сторін, медіація й урегулювання шляхом переговорів, можуть застосовуватися під час судового провадження – можливо, за рекомендацією судді<sup>330</sup>. Отже, кожна держава має самостійно визначатися із обсягом розповсюдження медіації в публічно-правовій сфері. Проте, необхідність застосування цих способів є загально визнаною у всьому Європейському Союзі<sup>331</sup>.

Суттєвим поштовхом у розвитку альтернативних способів вирішення спорів стало прийняття у 2021 році Закону України «Про медіацію», у ст. 3 якого встановлено, що його дія поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим)<sup>332</sup>.

Отже, альтернативні способи вирішення правових спорів можуть бути застосовані як у приватній, так і публічній сферах.

Аналіз чинного законодавства України дозволяє стверджувати про наявність альтернативних процедур вирішення спорів у митній сфері.

Насамперед, доцільно звернути увагу на інститут компромісу у справах про порушення митних правил. Правовий компроміс – це закріплений в праві різновид юридично значущого компромісу, який відображатиме ступінь досягнення балансу інтересів суб'єктів, отриманого на основі взаємних поступок, за допомогою тих чи інших видів юридичної діяльності, що тягне юридичні наслідки<sup>333</sup>.

<sup>330</sup> Рекомендація Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами від 5 вересня 2001 року. URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec\\_2001\\_9\\_2001\\_09\\_05.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2001_9_2001_09_05.pdf) (дата звернення 27.07.2022).

<sup>331</sup> Сидельніков О.І. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. С. 158–159.

<sup>332</sup> Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#top> (дата звернення 27.07.2022).

<sup>333</sup> Мазаракі Н.А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. С. 133.

У ч. 1 ст. 521 МК України встановлено, що за відсутності в діях особи, яка вчинила порушення митних правил, ознак кримінального правопорушення провадження у справі про це правопорушення може бути припинено шляхом компромісу. Компроміс полягає в укладенні мирової угоди між зазначеною особою та митним органом, посадова особа якого здійснює провадження у справі<sup>334</sup>.

Згідно ч. 2 ст. 521 МК України за умовами мирової угоди особа, яка вчинила порушення митних правил, у визначений у мировій угоді строк, який не може перевищувати 30 днів, зобов'язана: 1) внести до державного бюджету кошти в розмірі, що дорівнює сумі штрафу, передбаченого санкцією відповідної статті цього Кодексу, а у разі якщо санкцією статті встановлено нижню та верхню межу розміру штрафу, особа, яка вчинила порушення митних правил, зобов'язана внести до державного бюджету кошти в розмірі, що дорівнює нижній межі розміру штрафу, передбаченого санкцією відповідної статті, та 2) у разі якщо санкцією відповідної статті цього Кодексу передбачена конфіскація товарів, транспортних засобів – безпосередніх предметів порушення митних правил, помістити такі товари, транспортні засоби у митний режим: а) відмови на користь держави, або б) знищення або руйнування – у тому числі якщо за висновком митного органу зазначені товари, транспортні засоби не можуть бути поміщені у митний режим відмови на користь держави або випущені у вільний обіг, або в) імпорту або експорту – з обов'язковим дотриманням заходів тарифного та нетарифного регулювання, в тому числі сплатою належних митних платежів. При цьому до розміру коштів, передбачених пунктом 1 частини другої цієї статті, застосовується коефіцієнт 1,3. Транспортні засоби, що використовувалися для переміщення товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України поза митним контролем, а також товари та/або транспортні засоби із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для переміщення товарів – безпосередніх предметів

---

<sup>334</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

порушення митних правил через митний кордон України, можуть бути поміщені виключно в митний режим відмови на користь держави чи знищення або руйнування<sup>335</sup>.

Відповідно до ч. 3 ст. 521 МК України за умовами мирової угоди митний орган зобов'язаний припинити провадження у справі про порушення митних правил щодо особи, яка вчинила порушення митних правил, та здійснити митне оформлення задекларованих нею товарів, транспортних засобів відповідно до заявленого митного режиму<sup>336</sup>.

Згідно ч.ч. 4-9 ст. 521 МК України товари, транспортні засоби можуть бути предметом мирової угоди лише за умови, що особа, яка вчинила порушення митних правил, є власником цих товарів, транспортних засобів або уповноважена розпоряджатися ними. Особа, яка вчинила порушення митних правил, звертається до керівника митного органу із заявою довільної форми з проханням про припинення справи про це порушення митних правил шляхом компромісу. У разі відсутності законних підстав для припинення справи про порушення митних правил шляхом компромісу митний орган протягом одного робочого дня, наступного за днем подання заяви, надає заявнику вмотивовану відповідь про причини незастосування процедури компромісу. Мирова угода укладається у письмовій формі. Право її підписання від імені митниць надається керівникам цих митниць або їх заступникам, а від імені центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, - посадовим особам, уповноваженим на це відповідно до посадових інструкцій. У разі невиконання особою, яка вчинила порушення митних правил, у визначений мировою угодою строк, який не може перевищувати 30 днів, дій, угода вважається недійсною і провадження у справі про порушення митних правил поновлюється. Мирова угода у справі про порушення митних правил оскарженню не підлягає. У разі припинення провадження у справі про порушення митних правил шляхом компромісу особа,

---

<sup>335</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>336</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).



яка вчинила це правопорушення, вважається такою, що не була притягнута за нього до адміністративної відповідальності<sup>337</sup>.

Упровадження мирових угод, або, іншими словами, «митних компромісів», у практику (митної діяльності, протидії митним правопорушенням) врегулювання спірних правовідносин, що виникають між митним органом й порушником митних правил за своєю правовою підставою відповідає приписам Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 року, а за своєю ідеєю – одному з принципів митної справи: заохочення добросовісності (п. 8 ст. 8 МК України)<sup>338</sup>.

Аналіз практики застосування компромісу у справах про порушення митних правил відповідно до ст. 521 МК України свідчить, що нова для митного законодавства процедура поступово набуває поширення. Можливо, недостатньо швидко (наприклад, шляхом компромісу провадження у справах про порушення митних правил припинено/припиняється лише близько 1 % загальної кількості порушених справ<sup>339</sup>; відсоток укладених мирових угод у порівнянні із загальною кількістю протоколів про порушення митних правил є незначним, оскільки відсутня достатня мотивація – фінансовий тягар за вчинення правопорушення при укладенні мирової угоди є фактично таким самим, як і без неї<sup>340</sup>).

З метою стимулювання до компромісу, у літературі пропонується, після сплати штрафу за вчинення порушення митних правил, та/або вартості товарів, що підлягають конфіскації, передбачити можливість декларування товарів, що є предметом порушення митних правил, у митний режим, який передбачає випуск товарів у вільний обіг (на цей час пропонується декларувати товар лише у митні

<sup>337</sup> Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).

<sup>338</sup> Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_643#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text) (дата звернення 27.07.2022); Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022); Калантай М.В. Адміністративно-правове регулювання митних спорів: дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. С. 106.

<sup>339</sup> Шило О.І. Застосування компромісу у справах про порушення митних правил. Twenty second economic-legal discussions: матеріали Міжнар. інтернет-конф. 29.11.2017 р. URL: <http://www.spilnota.net.ua/us/article/id-2089/> (дата звернення 27.07.2022).

<sup>340</sup> Шило О.І. Застосування компромісу у справах про порушення митних правил. Twenty second economic-legal discussions: матеріали Міжнар. інтернет-конф. 29.11.2017 р. URL: <http://www.spilnota.net.ua/us/article/id-2089/> (дата звернення 27.07.2022); Калантай М.В. Адміністративно-правове регулювання митних спорів: дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. С. 106.

режими «відмова на користь держави» та «знищення або руйнування»). Крім цього, на сьогодні залишається не врегульованим питання застосування компромісу у справах про порушення митних правил, предметом правопорушення яких є українські товари, які експортуються з України. На цей час, з огляду на вимоги статей 175-185 МК України, мирова угода в частині декларування товарів в митні режими «відмова на користь держави» та «знищення або руйнування» не може бути виконана у разі, якщо предметами правопорушень є українські товари (відповідно до вимог зазначених статей у згадані митні режими можуть бути поміщені лише іноземні товари)<sup>341</sup>.

Л.Р. Юхтенко також звертає увагу на доцільності надання права ініціювання процедури застосування компромісу не тільки особі, яка вчинила порушення митних правил, а й митному органу, що створить законодавче підґрунтя для більш активного застосування компромісу для врегулювання деліктного конфлікту, який стосується порушення митних правил<sup>342</sup>.

Водночас, зауважимо, що процедура компромісу у справах про порушення митних правил поширюється на адміністративні спори, а не митні спори, оскільки притягнення особи до адміністративної відповідальності за порушення митних правил є адміністративно-правовим спором.

Однією із альтернативних процедур вирішення митних спорів є примирення сторін. Зауважимо, що необхідно чітко розрізняти примирення (консиліацію), як альтернативний спосіб вирішення спорів, та інститут примирення сторін, закріплений в КАС України. Наведенні у порівнянні терміни мають зовсім різну правову природу, так як судове примирення сторін, по суті, ототожнюється з мировою угодою у судовому юридичному процесі, у той час як позасудова процедура примирення є комплексом засобів, що мають на меті налагодити

---

<sup>341</sup> Шило О.І. Застосування компромісу у справах про порушення митних правил. *Twenty second economic-legal discussions: матеріали Міжнар. інтернет-конф.* 29.11.2017 р. URL: <http://www.spilnota.net.ua/us/article/id-2089/> (дата звернення 27.07.2022).

<sup>342</sup> Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 159.

контакт між сторонами, спонукати їх до узгодження своїх позицій та допомогти їм знайти між цими позиціями точки дотику без звернення до суду<sup>343</sup>.

У юридичній літературі примирення сторін розуміється як заснований на принципах права та нормах чинного законодавства, добровільний та швидкий спосіб дружнього (мирного) погодження сторонами публічно-правового спору взаємовигідних умов примирення у судовому порядку (без шкоди ідеї людиноцентризму та законності), що затверджуються адміністративним судом<sup>344</sup>; новітній альтернативний спосіб вирішення спорів в судочинстві, який має суттєві переваги, а саме – добровільність участі в такій процедурі, її швидкість та висока результативність, оскільки сторони можуть погодити взаємовигідний для них результат<sup>345</sup>; комплексний, міжгалузевий правовий інститут, який об'єднує норми адміністративного права та адміністративного процесуального права в організаційно визначену структуру на підставі їхньої спрямованості на мирне врегулювання адміністративно-правового спору у судовому порядку<sup>346</sup>; процесуальний юридичний факт досягнення згоди між сторонами публічно-правового спору, що проявляється у їх взаємному волевиявленні на проведення процедури примирення, укладенні мирової угоди та передачі її на затвердження до суду<sup>347</sup>.

В.В. Сливка виокремлює наступні істотні ознаки примирення сторін в адміністративному судочинстві України<sup>348</sup>: 1) ґрунтується на системі загальноправових, спеціальних і особливих принципів й урегульовується нормами КАС України, законодавством України; 2) гарантується державою й об'єктивується лише за наявності необхідних підстав і умов; 3) є формою правового консенсусу, що засвідчує плюралістичну тенденцію розширення

<sup>343</sup> Сидельніков О.І. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. С. 154.

<sup>344</sup> Сливка В.В. Основні ознаки примирення сторін в адміністративному судочинстві. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Т. 1. С. 270.

<sup>345</sup> Грицаєнко О.Л. До питання альтернативних способів врегулювання публічно-правового спору. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія: Юридична*. 2019. Т. 23. С. 126.

<sup>346</sup> Сидельніков О.І. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. С. 7.

<sup>347</sup> Там само. С. 71.

<sup>348</sup> Сливка В.В. Примирення сторін в адміністративному судочинстві в умовах євроінтеграції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2021. С. 40–48.

способів вирішення публічно-правових спорів, та як факт легалізується у рамках особливого судового порядку вирішення спору; 4) об'єктивується в якості процедури примирення, угоди про примирення (мирової угоди) та юридичного факту, що є результатом реалізації права на укладення угоди про примирення; 5) характеризується особливим суб'єктним складом; 6) дозволяє виходити за межі предмета спору без порушення принципу законності, прав чи законних інтересів третіх осіб.

Основними завданнями примирення сторін в адміністративному судочинстві України є: 1) створення сприятливих умов для конструктивного діалогу, у межах якого задовольнятиметься бажання мирно вирішити спір, знижуватиметься рівень конфліктності сторін публічно-правового спору й не буде загострюватись наявний між сторонами конфлікт; 2) здійснення конструктивних переговорів між сторонами, в яких сторони спору окреслюють власне бачення спору та шляхи його вирішення шляхом примирення, прагнуть досягнути взаєморозуміння; 3) вільне окреслення у переговорах сторонами реалістичної моделі взаємних поступок (умов примирення), якими визнаватиметься потреба задоволення прав і законних інтересів, вимог і потреб сторін спору, результатом чого має стати вичерпання конфлікту; 4) повне усвідомлення сторонами публічно-правового спору алгоритму дій з вирішення спору шляхом примирення та наслідків взаємних поступок, на які вони погоджуються; 5) складання та подання заяви про примирення, що ґрунтуватиметься на принципах примирення сторін в адміністративному судочинстві України, а також відповідатиме вимогам чинного законодавства України; 6) неупереджена та своєчасна перевірка судом справедливості та законності умов примирення, що дозволяє захистити панування права у суспільстві та забезпечити публічний інтерес, й у разі встановлення: відповідності заяви про примирення вимогам законодавства – затвердження умов примирення судом, невідповідності заяви про примирення вимогам законодавства – відмова у затвердженні умов примирення судом; 7) подальше виконання затверджених судом умов примирення, що обумовлюватиме відновлення

правопорядку та взаєморозуміння у публічно-правових відносинах сторін спору, що примирились<sup>349</sup>.

Отже, роль примирення сторін як процедури вирішення митних спорів полягає у тому, що її застосування можливе на будь-якій стадії провадження у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві України.

Ще однією альтернативною процедурою вирішення митних спорів є врегулювання спору за участю судді. Слід зазначити, що серед науковців відсутній єдиний підхід до розуміння сутності та правової природи інституту врегулювання спору за участю судді.

На думку Н.М. Грень врегулювання спору за участю судді є присудовою медіацією, яка своєю чергою постає самостійною моделлю медіації, що інтегрована у судову систему країни. Залежно від ролі судді у процедурі медіації можна зустріти декілька підходів до розуміння присудової медіації. Відповідно до першого підходу суддя безпосередньо повинен проводити процедуру посередництва за умов, передбачених національним процесуальним законодавством. А відповідно до другого підходу, до присудової медіації відносять процедури, які проводять відповідно до рекомендацій чи постанов судді після прийняття до свого провадження відповідної справи, а також як обов'язковий досудовий порядок в силу приписів закону<sup>350</sup>.

С.В. Ківалов вважає, що інститут примирення сторін є судовою медіацією, яка є своєрідним «містком» між судовим процесом і приватною медіацією<sup>351</sup>. До судової медіації відносить процедуру врегулювання спору за участю судді також О.Р. Кібенко<sup>352</sup>. Т. Кисельова визначає процедуру врегулювання спору за участю судді як спеціальну судову процедуру, яка дозволяє судді, в провадженні якого

<sup>349</sup> Сливка В.В. Примирення сторін в адміністративному судочинстві в умовах євроінтеграції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2021. С. 55–56.

<sup>350</sup> Грень Н.М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2016. С. 85.

<sup>351</sup> Ківалов С.В. Врегулювання публічно-правового спору за участю судді: нова форма правосуддя чи прояв медіації в суді. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2 т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 7.

<sup>352</sup> Кібенко О. Судова медіація в господарському процесі – бути чи не бути? URL:[https://censor.net/ru/blogs/3051121/sudova\\_medatsya\\_v\\_gospodarskomu\\_protsebuti\\_chi\\_ne\\_buti](https://censor.net/ru/blogs/3051121/sudova_medatsya_v_gospodarskomu_protsebuti_chi_ne_buti) (дата звернення 02.08.2022).

знаходиться справа, брати участь у врегулюванні спору сторін до початку розгляду справи по суті і за взаємною їхньою згодою та як наслідок виносити рішення по справі<sup>353</sup>.

Досліджуючи альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності Л.І. Галупова дійшла висновку, що сутнісні риси врегулювання спору за участю судді все ж таки схожі з медіацією, зокрема: рішення щодо врегулювання конфлікту приймають сторони; переговори між сторонами проходять за участю посередника; і врегулюванню спору за участю судді, і медіації притаманні принципи конфіденційності, нейтральності, рівноправ'я сторін, добровільності<sup>354</sup>.

О.В. Горецький стверджує, що поняття інститут врегулювання спору за участю судді є відносно самостійною системою правових норм, які регулюють специфічну групу суспільних відносин. Ця сукупність правових норм має властивості міжгалузевого інституту з огляду на спільність правової природи примирення сторін, тотожність завдань, що стоять перед судом, засоби їх досягнення, порядок здійснення і однорідність змісту правових норм<sup>355</sup>. Подібної думки дотримується Т.С. Федорова, яка відносить врегулювання спору за участю судді до самостійного виду примирних процедур<sup>356</sup>. Про те, що процедура врегулювання спору за участю судді є самостійною процедурою, яка не має нічого спільного з класичною фасилітаційною моделлю медіації наголошує Л.Д. Романадзе. На його думку врегулювання спору за участю судді є новою в українській практиці гібридною примирною процедурою, що не є медіацією<sup>357</sup>.

---

<sup>353</sup> Кисельова Т., Романадзе Л. Відмінності медіації від процедури врегулювання спору за участю судді. Програмний документ. Інтеграція медіації в судову систему України у рамках проекту Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні». Київ, 2017. URL: <https://rm.coe.int/kyselova-t-mediation-integration-ukr-new-31-07-2017/168075c1e7> (дата звернення 02.08.2022).

<sup>354</sup> Галупова Л.І. Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2021. С. 96.

<sup>355</sup> Горецький О.В. Процедури примирення в цивільному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2019. С. 5.

<sup>356</sup> Федорова Т.С. Господарська юстиція в системі інститутів сучасної держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2018. С. 17.

<sup>357</sup> Романадзе Л.Д. Какие пробелы в проектах новых ХПК, ГПК и КАС будут мешать примирению сторон судьей или медиатором. Закон і Бізнес: вебсайт газети. URL: [https://zib.com.ua/ru/128584-kakie\\_probely\\_v\\_proektah\\_novih\\_hpk\\_gpk\\_i\\_kas\\_budut\\_meshat\\_pr.html](https://zib.com.ua/ru/128584-kakie_probely_v_proektah_novih_hpk_gpk_i_kas_budut_meshat_pr.html) (дата звернення 02.08.2022).

З'ясовуючи процедуру врегулювання спору за участю судді при вирішенні цивільно-правових спорів у цивільному судочинстві України В.Є. Прущак<sup>358</sup> звертає увагу на те, що на перший погляд процедура врегулювання спору за участю судді дійсно дуже схожа на процедуру медіації, проте вона має як схожі риси, так і відмінні. Першою підставою, яка дає змогу віднести процедуру врегулювання спору за участю судді до інституту медіації, є залучення нейтрального посередника, адже у даному випадку безпосередньо суддя й відіграє роль посередника-медіатора, допомагаючи сторонам дійти порозуміння. Наступним фактором є конфіденційний характер процедури, адже отримана під час закритих нарад інформація не може бути розголошеною або використаною ані суддею, ані іншою стороною. Крім того, ще однією важливою спільною рисою є безпосередня відповідальність сторін за прийняте рішення.

Проте, законодавець дотримується позиції, відповідно до якої врегулювання спору за участю судді є самостійною процедурою, де посередником виступає суддя, який є безпосереднім повноважним представником судової гілки влади. Це і є основна відмінність розглянутої процедури від процедури медіації, де посередник, який не має повноважень органу судової влади, полегшує взаємодію між сторонами з метою створення для сторін умов для розв'язання ними конфлікту. Крім цього, як правило, особі медіатора необхідно пройти певне навчання для отримання відповідних навичок медіатора, водночас для судді-посередника законодавець не встановлює жодних обов'язків стосовно підвищення його професійного рівня задля можливості участі у врегулюванні спору як посередника, що здійснює примирення сторін, напевно вважаючи, що досвід судді у вирішенні спорів є більш ніж достатнім.

Ще однією підставою, на якій необхідно акцентувати увагу при з'ясуванні питання відмінностей між вищевказаними процедурами, є самостійність вільного вибору сторін нейтрального посередника. Так, особливістю медіації є те, що сторони конфлікту самостійно обирають медіатора, який не ухвалює остаточне

---

<sup>358</sup> Прущак В.Є. Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Одеса, 2020. С. 59–61.

рішення для сторін, а сприяє вирішенню конфлікту шляхом організації й проведення примирних процедур, зокрема переговорів, так, щоб сторони конфлікту самостійно ухвалили спільне рішення із спірного питання. Натомість під час процедури врегулювання спору за участю судді не передбачено для сторін право вільного вибору кандидатури судді-посередника задля врегулювання суперечностей, адже проведення врегулювання спору за участю судді з метою досягнення сторонами врегулювання спору спрямовується тим суддею, якого було визначено автоматизованою системою документообігу суду. Також врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті, в той час коли медіація може мати місце на будь-якій стадії судового провадження.

Про проведення процедури врегулювання спору за участю судді суд постановляє ухвалу, якою одночасно зупиняє провадження у справі. Таким чином, можна зробити висновок, що процедура врегулювання спору за участю судді не є самостійним видом провадження судочинства, по-перше, тому що зупинення провадження по справі являє собою тимчасове припинення судом вчинення усіх процесуальних дій під час судового розгляду; по-друге, тому що наслідком припинення провадження по справі є припинення цивільно-процесуальних правовідносин, які виникають лише між судом та іншими учасниками процесу з приводу розгляду та вирішення цивільної справи.

Врегулювання спору за участю судді можна визначити як переговорний, структурований та конфіденційний процес, в якому сторони спору намагаються самостійно, на добровільній основі вступити у перемовини за підтримки нейтрального неупередженого посередника – судді, який за допомогою власних професійних навичок та знань спрямовує сторони до мирного врегулювання спору<sup>359</sup>; спосіб вирішення справи, яка перебуває на вирішенні в суді (за якою відкрито провадження), за участю судді-доповідача, який ґрунтується на

---

<sup>359</sup> Прущак В.С. Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Одеса, 2020. С. 150.



принципах добровільності та конфіденційності і спрямований на мирне врегулювання справи між сторонами<sup>360</sup>.

Слід зазначити, що переваги інституту врегулювання спору за участю судді є очевидними як для сторін, так і для судової гілки влади, оскільки: учасники спору економлять час та кошти: позивачі – приватні, а держава – бюджетні. По-друге, не зазнають репутаційних втрат: позивачі у бізнесовій та діловій сфері, держава – в очах бізнесу та інвесторів. В свою чергу, суди не витрачають професійних та матеріальних ресурсів на розгляд справ, результати розгляду яких очевидні. І, як наслідок, суди апеляційної та касаційної інстанцій розвантажуються, оскільки вирішення справ у порядку судової медіації завершуються у першій інстанції до початку розгляду справи по суті<sup>361</sup>.

Узагальнюючи викладене, на наш погляд, врегулювання спору за участю судді є самостійною процедурою вирішення митних спорів, яка координується безпосередньо суддею. Врегулювання спору за участю судді порівняно з медіацією характеризується більш широким спектром дій, що можуть вчинятися суддею як посередником, включаючи переговори, роз'яснення мети та порядку проведення процедури, індивідуальних переговорів у формі спільних чи закритих нарад, та в кінцевому рахунку укладення сторонами мирової угоди, звернення до суду із заявою про її затвердження або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем, що є наслідком припинення процедури врегулювання спору за участю судді<sup>362</sup>.

Отже, альтернативні процедури вирішення митних спорів – це сукупність процедур, спрямованих на мирне врегулювання конфліктів шляхом взаємного волевиявлення обох сторін<sup>363</sup>. Аналіз чинного законодавства України дозволяє

---

<sup>360</sup> Петренко Н. Врегулювання спору за участю судді в господарському судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 75.

<sup>361</sup> Заверуха О. Судова медіація як форма захисту платників податків: *II Міжнародна науково-практична конференція «Судовий розгляд податкових і митних спорів: проблеми, виклики, пріоритети»*: збірник матеріалів. Київ, 2019. С. 290–291.

<sup>362</sup> Прущак В.С. Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Одеса, 2020. С. 150.

<sup>363</sup> Оніщик Ю.В. Альтернативні способи вирішення митних спорів. *Krakowskie Studia Małopolskie*. 2022. № 4 (36). С. 132–133.

стверджувати про наявність таких альтернативних способів вирішення митних спорів в судовому порядку: врегулювання спору за участю судді та примирення сторін. Під час вирішення митних спорів в судовому порядку врегулювання спору за участю судді може бути застосовано виключно до початку розгляду справи по суті, а примирення сторін – на будь-якій стадії розгляду і вирішення справи.

Необхідно зазначити, що існуюче правове регулювання альтернативних процедур вирішення митних спорів потребує оновлення, узгодження та систематизації. З метою ефективного функціонування альтернативних способів вирішення митних спорів в Україні доцільно на законодавчому рівні передбачити, що крім адміністративного та судового порядку, митні спори можуть також вирішуватися за допомогою альтернативних способів та регламентувати порядок застосування досудових та судових альтернативних способів вирішення митних спорів.

### **3.2. Напрями вдосконалення правового регулювання процедур вирішення митних спорів в Україні**

Митні органи відносяться до тих суб'єктів владних повноважень, яким найчастіше висловлюється недовіра серед громадян України (65 %) <sup>364</sup>. За даними Державної митної служби України понад 80 % митних спорів, які розглядаються в адміністративному порядку, вирішуються на користь митних органів, а у судах за позовами до митних органів перебуває майже 7000 справ на суму понад 11 млн. грн. <sup>365</sup>. За таких обставин існуюча система оскарження рішень, дій або

---

<sup>364</sup> Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (липень–серпень 2021р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy> (дата звернення 16.08.2022).

<sup>365</sup> Інформація щодо оскарження рішень. URL: <https://customs.gov.ua/informatsiia-shchodo-oskarzhen-rishen> (дата звернення 16.08.2022).

бездіяльності митних органів потребує вироблення нових підходів, спрямованих на ефективне функціонування процедур вирішення митних спорів.

Наразі МК України не містить такої головної системоутворюючої категорії у відносинах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів як «митний спір». У підрозділі 1.2 розділу 1 монографії було акцентовано увагу на доцільності у законодавстві вживати поняття «митний спір», яке буде охоплювати всі види спорів щодо переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. М.В. Калантай зазначає, що фіксування чіткого визначення категорії «митний спір», її сутнісних ознак й особливостей дозволить більш ефективно реалізовувати митну справу й захищати права і законні інтереси приватних осіб у митній сфері. У той же час осучаснення митного законодавства вимагає оновлення наявного термінологічного апарату і його критичного осмислення (див. ст. 4 МК України, наприклад), а також опрацювання категорій, без яких важко собі уявити цілісну будову митного права як комплексного державно-правового явища<sup>366</sup>. Тому ми цілком підтримуємо позиції тих науковців, які наполягають на введенні в МК України категорії «митний спір».

Згідно чинного законодавства України з питань митної справи митні спори вирішуються в адміністративному та судовому порядку. Процедура вирішення митних спорів в адміністративному порядку регламентована значною кількістю нормативно-правових актів (МК України, наказ Міністерства фінансів України від 23 листопада 2020 року № 724 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації особистого прийому громадян у Державній митній службі України та її територіальних органах», ПК України, наказ Міністерства фінансів України від 21 жовтня 2015 року № 916 «Про затвердження Порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами»). Розпорошеність норм в різних нормативно-правових актах не сприяє ефективності процедур вирішення митних спорів. Глава 4 МК України

---

<sup>366</sup> Калантай М.В. Адміністративно-правове регулювання митних спорів: дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. С. 50; Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 71-72.

«Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів» не охоплює в повному обсязі особливості вирішення митних спорів в адміністративному порядку.

З цього приводу В.В. Рева відмічає, що Митний кодекс України в частині оскарження робить відсилку до Податкового кодексу та інших актів, що, суттєво ускладнює реалізацію права на оскарження, оскільки не має чіткого алгоритму дій для особи, яка бажає оскаржити рішення, дію чи бездіяльність митних органів. Тому доцільно було об'єднати процедуру оскарження рішень, дій чи бездіяльності митних органів в одному нормативному акті<sup>367</sup>.

На наш погляд, процедури вирішення митних спорів в адміністративному порядку мають бути чітко визначені на законодавчому рівні. При цьому у МК України необхідно висвітлити всі питання, пов'язані з вирішенням митних спорів в адміністративному порядку, в тому числі, які на сьогодні передбачені в ПК України та інших підзаконних актах.

У МК України доцільно також передбачити принципи вирішення митних спорів в адміністративному порядку, оскільки у жодному нормативно-правовому акті, який стосується вирішення митних спорів в адміністративному порядку, нічого не зазначено про засади вирішення таких спорів на відміну від вирішення митних спорів в судовому порядку (ч. 2 ст. 2 КАС України). Такий стан справ вирішення митних спорів в адміністративному порядку не відповідає принципу правової визначеності – чіткості, точності, доступності й однозначності правових норм, системності та єдності правозастосування<sup>368</sup>. Тому для зрозумілості процедур вирішення митних спорів в адміністративному порядку необхідно передбачити у МК України принципи, на яких ґрунтується такий спосіб вирішення спорів між митними органами та підвладними суб'єктами митних правовідносин.

---

<sup>367</sup> Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 68.

<sup>368</sup> Панкратова В.О. Принцип правової визначеності: загальнотеоретична характеристика: монографія. Суми, 2016. С. 50.

На нашу думку, до принципів вирішення митних спорів в адміністративному порядку, слід віднести такі: верховенство права; рівність перед законом; правова визначеність; змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі; відкритість та прозорість; оперативність та своєчасність; неупередженість та справедливість; доступність та зручність; юридична відповідальність митних органів.

У цьому контексті варто також звернути увагу на відкритість та прозорість вирішення митних спорів в адміністративному порядку. Зокрема, процедура оскарження рішень митних органів у сфері оподаткування передбачає розгляд матеріалів скарг платників податків у закритому засіданні<sup>369</sup>. На наш погляд, вирішення митних спорів в адміністративному порядку має відбуватися виключно у відкритому засіданні.

Л.Р. Юхтенко вказує на наявність принципової різниці у призначенні адміністративного оскарження та оскарження в адміністративному порядку за Законом України «Про звернення громадян» (строках, процедурах, порядку оскарження прийнятого рішення), а також про різницю у формі розгляду матеріалів скарги під час адміністративного оскарження – у відкритому або закритому засіданні, на відміну Закону України «Про звернення громадян», де передбачено тільки усну або письмову форму звернення<sup>370</sup>.

В.В. Рева цілком слушно висловлює пропозицію щодо термінів розгляду скарг. Так, МК України встановлює місячний термін розгляду скарги, що є досить тривалим терміном, оскільки питання щодо оскарження діяльності митних органів завжди пов'язані з майновими інтересами суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а тому потребують найскорішого вирішення. Дана позиція підтримується і Міжнародною конвенцією про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 року, де в стандартному правилі 10.10 зазначено, що

---

<sup>369</sup> Про затвердження Порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами: наказ Міністерства фінансів України від 21 жовтня 2015 року № 916. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1617-15#Text> (дата звернення 15.07.2022).

<sup>370</sup> Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 175–177.

митна служба виносить рішення щодо скарги і направляє відповідне письмове повідомлення заявнику в можливо короткий термін. У зв'язку з цим необхідно внести зміни до МК України стосовно термінів розгляду скарг від 3 до 10 днів<sup>371</sup>.

Не зовсім зрозумілим є правовий статус та роль представників Ради бізнес-омбудсмена при вирішенні митних спорів в адміністративному порядку. На прикладі податкових спорів О.М. Бондаренко зазначає, що нормотворець, передбачивши можливість їх участі у цій процедурі, у жодний спосіб не визначає їх становище у ній, їх роль як учасників цієї процедури. У зв'язку з цим, логічно постає низка запитань, наприклад, якщо зазначені суб'єкти виконують роль сторонніх наглядачів за дотриманням законності під час розгляду справи і не беруть безпосередньої участі у її вирішенні по суті, то чи можна тоді такий розгляд називати закритим, як це передбачено у законодавстві; чому їх присутність на розгляді справи є більш важливою, аніж, скажімо, присутність ЗМІ, які виступають однією із основних складових інституту громадського контролю? Якщо ж представники Ради бізнес-омбудсмена центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, беруть участь у вирішенні справи, то якою мірою; чи здатні вони впливати на зміст рішення у справі, якщо так, то чому Порядком оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами, як суб'єктом прийняття рішення, зазначається тільки посадова особа (керівник, заступник керівника) контролюючого органу, а не відповідна комісія чи колегія у складі цієї посадової особи, та вищезазначених представників? Ці запитання потребують ретельної уваги нормотворця. І, напевне, доречно було б передбачити, що за загальним правилом вирішення справи відбувається відповідною посадовою особою вищестоячого контролюючого органу. Однак платник податків під час подання скарги на рішення контролюючого органу має право подати клопотання про вирішення спору колегією у складі зазначеної посадової особи представників Ради бізнес-омбудсмена та центрального органу

---

<sup>371</sup> Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 170-171.

виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику<sup>372</sup>.

На нашу думку, процедура оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів через Раду бізнес-омбудсмена, не дає ніяких гарантій фізичним та юридичним особам щодо вирішення митного спору в адміністративному порядку, оскільки Рада бізнес-омбудсмена, так само як і підвладний суб'єкт митних правовідносин, звертається з вирішенням митного спору до митного органу. У зв'язку з цим постає питання щодо доцільності існування такого консультативно-дорадчого органу Кабінету Міністрів України або прийняття рішення стосовно наділення його ширшими повноваженнями під час вирішення публічно-правових спорів у адміністративному порядку.

В.В. Рева пропонує створити при митних органах, постійно діючі органи, так звані, Комісії по розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність митних органів, їх посадових осіб та інших працівників, яку буде очолювати керівник відповідного митного органу. До складу Комісії повинні входити керівник юридичного відділу митного органу, посадові особи чи інші працівники, які братимуть безпосередню участь в підготовці розгляду скарги та спеціалісти, які мають знання з питань, викладених у скарзі, а також один представник від громадськості. Створення таких Комісій, сприятиме більш ефективному розгляду скарг фізичних та юридичних осіб та налагодженню партнерських стосунків між митними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності у сфері митної справи<sup>373</sup>.

Доцільність створення таких Комісій В.В. Рева обґрунтовує наступним:  
1) підвищення якості розгляду скарг, оскільки вони будуть розглядатися колегіально, спеціалістами у сфері митної справи, так як безпосередній розгляд скарг на рішення, дії або бездіяльність митних органів має свою правозастосовчу специфіку, а також за обов'язкової участі сторін; 2) доступність та оперативність

---

<sup>372</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 308-309.

<sup>373</sup> Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 95.

реагування на протиправні прояви в діяльності митних органів та можливість в досить короткі терміни отримати об'єктивну юридичну оцінку зі спірного питання; 3) розвантаження адміністративних судів з розгляду відповідних справ; 4) здійснення контролю по виконанню рішень прийнятих за результатами скарги, а також виявлення причин порушення посадовими особами митних органів положень чинного митного законодавства. Ефективність такого способу удосконалення інституту адміністративного оскарження в митній сфері підтверджується відсутністю додаткових фінансових затрат, відсутністю потреби формування додаткової матеріально-технічної бази, збільшення штатної чисельності співробітників, із зміною системи суб'єктів публічної адміністрації, реалізацією в найкоротші терміни<sup>374</sup>.

На наш погляд, якщо створювати орган щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність митних органів, то це має бути окрема установа від суб'єктів публічної адміністрації. Створення при митних органах Комісії по розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність митних органів не вирішить проблему необ'єктивного та упередженого підходу при розгляді й вирішенні скарг фізичних та юридичних осіб. Це пояснюється тим, що такі Комісії будуть функціонувати в складі митних органів, внаслідок чого буде залежність від митних органів та наявність корупційних ризиків під час прийняття рішення за результатами розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність митних органів. З огляду на це уповноважити розглядати скарги на рішення, дії або бездіяльність митних органів доцільно на Раду бізнес-омбудсмена за умови, що вона буде не консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, а окремим незалежним органом від суб'єктів публічної адміністрації.

Необхідно зазначити, що у багатьох країнах процедура вирішення митних спорів в адміністративному порядку є обов'язковою. Правило про обов'язкову процедуру адміністративного оскарження закріплено в законодавстві Австрії, Австралії, Данії, Бельгії, Греції, Словенії, Польщі, Кореї, Фінляндії, Канади,

---

<sup>374</sup> Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 172-173.



Угорщини, Нідерландів, Німеччини, Іспанії, Білорусії<sup>375</sup>. В кожній з цих країн діє відповідний Закон, який встановлює обов'язковість адміністративного порядку оскарження адміністративного рішення перед зверненням за захистом своїх порушених прав та свобод до суду. Цілком слушно відмічає В.В. Рева, що запровадження в Україні такої процедури вирішення митних спорів може зменшити навантаження на суди, чим підвищить якість його роботи щодо забезпечення прав і свобод громадян. Тому доцільно внести відповідні зміни до МК України щодо обов'язкового порядку адміністративного оскарження<sup>376</sup>.

Отже, існуюче правове регулювання процедур вирішення митних спорів у адміністративному порядку потребує оновлення, узгодження та систематизації. Усунення існуючих прогалин можливе шляхом внесення відповідних змін до МК України. Це сприятиме створенню ефективної моделі вирішення митних спорів у адміністративному порядку.

З метою підвищення ефективності процедур вирішення митних спорів в судовому порядку доцільно визначити в КАС України особливості судового розгляду і вирішення цієї категорії справ. З цього приводу заслуговують на увагу пропозиції В.В. Реви, який пропонує винести розгляд митних спорів в окреме провадження та доповнити параграф 2, глави 11, розділу II «Розгляд окремих категорій термінових адміністративних справ» Кодекс адміністративного судочинства України статтею 287-1 «Особливості провадження у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників» наступного змісту:

«1. Адміністративна справа з приводу рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб чи інших працівників, вирішується окружними адміністративними судами протягом десяти днів з дня відкриття провадження у справі.

---

<sup>375</sup> Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 158.

<sup>376</sup> Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 159.

2. У разі оскарження рішення, дії або бездіяльності митного органу, його посадових осіб чи інших працівників, пов'язаних із виконанням митних процедур та митного оформлення провадження в адміністративній справі здійснюється окружним адміністративним судом, у межах територіальної юрисдикції якого здійснювались митні процедури та митне оформлення.

3. За наслідками розгляду справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності митних органів, їх посадових осіб чи інших працівників суд має право:

1) залишити рішення митного органу без змін, а позовну заяву без задоволення повністю або частково; 2) визнати протиправним та скасувати індивідуальний акт чи окремі його положення;

3) визнати дії митного органу, його посадових осіб чи інших працівників протиправними та зобов'язати утриматися від вчинення певних дій;

4) визнати бездіяльність митного органу, його посадових осіб чи інших працівників протиправною та зобов'язати вчинити певні дії;

5) застосувати інший спосіб захисту прав та інтересів суб'єктів у сфері митних правовідносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, який не суперечить закону і забезпечує їх ефективний захист.

4. При вирішенні адміністративних справ, визначених цією статтею допускається врегулювання спору за участю судді.

5. Апеляційні скарги на судові рішення у справах, визначених цією статтею, можуть бути подані протягом десяти днів з дня його проголошення.

6. Суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку апеляційного оскарження з повідомленням учасників справи»<sup>377</sup>.

Сьогодні в Україні митні спори вирішуються в адміністративному або в судовому порядку. Натомість, у світі альтернативні способи вирішення спорів користуються великою популярністю і без медіаторів у сфері економіки, політики, бізнесу в деяких країнах (зокрема, США, Канада, Німеччина, Франція,

---

<sup>377</sup> Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. С. 129-130.

Італія, Аргентина, Іспанія та ін.) не проходить жодний серйозний переговорний процес. Водночас у США, випускаються журнали, що висвітлюють проблеми медіації («Щоквартальний журнал з медіації»). Існує Національний інститут дозволу диспутів, який займається розробкою нових методів медіації, діють приватні і державні служби медіації. Світова практика свідчить про те, що медіація сьогодні є однією з найпопулярніших форм врегулювання спорів. Якщо звернутися до статистики, то вона показує, що практично 90 % всіх процедур медіації завершуються успішно для конфліктуючих сторін. Зарубіжні юристи та адвокати вже не можуть уявити повсякденне управління конфліктом без застосування медіації<sup>378</sup>.

Окреслюючи концептуальні засади вдосконалення вирішення податкових спорів О.М. Бондаренко зазначає, що з метою підвищення якості та ефективності процедур позасудового вирішення податкових спорів, необхідно запровадити переговорну форму врегулювання конфліктів та врегулювати питання використання медіації для вирішення податкового спору. Переговори, на відміну від адміністративного та судового вирішення справи, ґрунтуються не на протистоянні сторін, а орієнтовані на пошук порозуміння між контролюючим органом та платником податків, спільне вироблення прийняттого для них обох рішення. Йдучи на переговори із платником податків, контролюючий орган у такий спосіб демонструє своє прагнення врегулювати розбіжності «мирним шляхом», як рівноправні партнери. У чинному українському законодавстві не закріплено чітких змістовних організаційно-правових засад організації і функціонування інституту медіації, як засобу вирішення податкового спору. Доречним було б передбачити у законі, що у випадку адміністративного оскарження, компетентний контролюючий орган перед тим, як почати розглядати спір, повинен з'ясувати, чи не бажає платник податків скористатися процедурою

---

<sup>378</sup> Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. С. 161.

медіації для врегулювання наявного податкового спору, із роз'ясненням її суті та наслідків<sup>379</sup>.

На його думку, переговорна форма врегулювання конфліктів допоможе зменшити навантаження на відповідні адміністративні та судові органи, уповноважені вирішувати податкові спори. Низка конфліктних ситуацій виникають через те, що сторони припускаються помилок у розумінні тих чи інших обставин ситуації, невірно тлумачать законодавчі положення. Такі проблеми, здебільшого, не мають суттєвого та складного характеру і цілком можуть бути вирішені між сторонами під час переговорів, тобто без залучення іншого суб'єкта, що наділений юрисдикційними повноваженнями, і початку відповідної адміністративної процедури чи адміністративного процесу. Також проведення переговорів сприятиме підвищенню якості та ефективності реалізації адміністративного та (або) судового вирішення податкових спорів, якщо перші (тобто переговори) не призвели до врегулювання розбіжностей. Йдеться про те, що проведення переговорів дозволяє сторонам податкового конфлікту більш чітко та змістовно зрозуміти позицію один одного, обставини та факти, якими кожна із них аргументує свою лінію поведінки у спорі. З огляду на це, сторони спору можуть більш якісно підготуватися до вирішення податкового спору у адміністративному чи судовому порядку. Крім того, результати, отримані в ході переговорів, можуть бути використані сторонами як додаткові докази, аргументи у адміністративній процедурі чи судовому провадженні із вирішення податкового спору<sup>380</sup>.

Однак станом на сьогодні законодавчо визначеними процедурами вирішення митних спорів є адміністративний та судовий порядок. Водночас вітчизняне законодавство передбачає використання альтернативних процедур вирішення митних спорів (примирення сторін, врегулювання спору за участю судді під час вирішення митних спорів в судовому порядку). Доцільно згадати і про такий

---

<sup>379</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 297, 300, 307.

<sup>380</sup> Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. С. 300–301.

альтернативний спосіб вирішення адміністративного спору у митній сфері як процедура компромісу у справах про порушення митних правил. З огляду на викладене вважаємо, що необхідно у законодавстві України з питань митної справи передбачити альтернативні процедури вирішення митних спорів. При цьому альтернативні процедури вирішення митних спорів мають бути як досудові, так і судові.

Враховуючи викладене, напрямами вдосконалення правового регулювання процедур вирішення митних спорів в Україні, є:

1) внести до МК України наступні зміни: ввести поняття «митний спір», визначити сутність, особливості та види митних спорів; встановити, що митні спори вирішуються у альтернативному, адміністративному та судовому порядку; передбачити принципи вирішення митних спорів в адміністративному порядку, а саме: верховенство права; рівність перед законом; правова визначеність; змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі; відкритість та прозорість; оперативність та своєчасність; неупередженість та справедливість; доступність та зручність; юридична відповідальність митних органів; детально регламентувати процедури вирішення митних спорів в адміністративному порядку; запровадити обов'язкову процедуру вирішення митних спорів в адміністративному порядку;

2) удосконалити правовий статус та роль Ради бізнес-омбудсмена при вирішенні митних спорів в адміністративному порядку та реформувати цю установу в окремий незалежний орган;

3) визначити в КАС України особливості розгляду і вирішення митних спорів в судовому порядку;

4) передбачити на законодавчому рівні застосування досудових та судових альтернативних процедур вирішення митних спорів.

Запропоновані напрями мають сприяти створенню необхідних умов для ефективного функціонування процедур вирішення митних спорів в Україні.

## ВИСНОВКИ

У монографії здійснено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні сутності та особливостей правового регулювання процедур вирішення митних спорів в Україні. Сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, направлених на вирішення зазначеного завдання. Основні з них такі:

1. Складність, різноманітність та протиріччя правового регулювання митних відносин безпосередньо впливають на стан правопорядку у сфері митної справи. У митній сфері публічні інтереси вступають в протиріччя з приватними інтересами, оскільки реалізація одних пов'язана із обмеженням або заборобою (неможливістю) реалізації інших. Наслідком цього є виникнення протистояння приватного і публічного інтересу у сфері митної справи. Така ситуація зумовлена прагненням кожного учасника митних правовідносин реалізувати та задовольнити власний інтерес. Тому публічні та приватні інтереси у сфері митної справи є конфліктними виходячи з сутності митних правовідносин та їх публічності. Конфліктний характер митних правовідносин вказує на можливість виникнення митних спорів.

2. Зіткнення протилежних інтересів суб'єктів митних правовідносин є основною конфлікту інтересів між митними органами та фізичними чи юридичними особами, які переміщують товари і транспортні засоби через митний кордон України. Конфлікт у сфері митних правовідносин є передумовою виникнення митного спору. Однак не будь-який митний конфлікт стає митним спором. Митний спір виникає з моменту звернення особи до митного органу або адміністративного суду. Митний спір – це публічно-правовий спір, що виникає між учасниками митних відносин у зв'язку з порушенням, застосуванням чи тлумаченням норм законодавства України з питань митної справи. Предметом митного спору є суб'єктивні права учасників митних відносин. Підстави митного спору – це сукупність юридичних фактів, що свідчать про переконання однієї зі сторін про порушення її прав та існування обґрунтованих вимог щодо їх захисту.

Специфікою суб'єктного складу митного спору є наявність у ньому, з одного боку, фізичної чи юридичної особи, які здійснюють дії щодо переміщення предметів через митний кордон України і яким дійсно або ймовірно належать спірні права, а з іншого – суб'єкт владних повноважень, митний орган, який безпосередньо здійснює митну справу. Митний спір характеризується особливим правовим регулюванням та порядком розгляду і вирішення спорів у сфері митних відносин.

3. Процедури вирішення митних спорів – це встановлений порядок діяльності уповноважених суб'єктів щодо розгляду і вирішення індивідуально-конкретних справ у сфері митних відносин. Завданням цих процедур є упорядкування дій її учасників, а метою створення умов для ефективної реалізації прав, свобод і законних інтересів підвладних суб'єктів митних правовідносин та досягнення певного результату, дотримуючись необхідного балансу між приватними та публічними інтересами. Правова модель митного спору з погляду форми в теоретичному плані може реалізовуватися в двох основних процедурах: вирішення митного спору в адміністративному порядку та вирішення митного спору в судовому порядку.

4. Процедури вирішення митних спорів у адміністративному порядку регламентовано нормами митного, адміністративного та податкового законодавства. До процедур вирішення митних спорів у адміністративному порядку доцільно віднести такі: процедура оскарження рішень митних органів, порядок оскарження яких визначено МК України; процедура оскарження рішень митних органів у сфері оподаткування; процедура оскарження дій або бездіяльності митних органів; процедура опрацювання звернень, що надходять до митних органів з державної установи «Урядовий контактний центр»; процедура оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів через Раду бізнес-омбудсмена. Особливими ознаками процедур вирішення митних спорів у адміністративному порядку є: вирішення митних спорів у адміністративному порядку регулюється сукупністю норм різної галузевої належності; митним спором в адміністративному порядку є той спір, який впливає з митних

правовідносин; обов'язковими суб'єктами митного спору в адміністративному порядку є владний та підвладний суб'єкти митних правовідносин. Процедури вирішення митних спорів в адміністративному порядку мають альтернативний та факультативний (необов'язковий) характер, оскільки вибір процедури адміністративного вирішення митних спорів є правом фізичних та юридичних осіб, а не їх обов'язком. Законодавством України з питань митної справи особам надається право відразу оскаржити рішення, дії або бездіяльність митних органів до суду.

5. Процедури вирішення митних спорів у судовому порядку характеризуються певною специфікою. Це зумовлено особливим суб'єктним складом (обов'язковими суб'єктами вирішення митних спорів у судовому порядку є митні органи та фізичні чи юридичні особи, які переміщують предмети через митний кордон), сферою правового регулювання (митні спори впливають з митних правовідносин) та доказами (документи та відомості, необхідні для здійснення митного контролю та митного оформлення). Серед процедур вирішення митних спорів у судовому порядку, насамперед, доцільно виділяти процедуру вирішення митних спорів у суді першої інстанції, процедуру врегулювання митного спору за участю судді та процедуру примирення сторін. Під час вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві процедура врегулювання спору за участю судді може бути застосована виключно до початку розгляду справи по суті, а процедура примирення сторін – на будь-якій стадії розгляду і вирішення справ з митних спорів в порядку, встановленому КАС України. При цьому на відміну від процедури врегулювання спору за участю судді рішення за результатами процедури примирення сторін можна оскаржити. Перегляд судових рішень у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві здійснюється у чотирьох формах: апеляційне провадження, касаційне провадження, провадження за виключними обставинами, провадження за нововиявленими обставинами. Форми перегляду судових рішень мають певні особливості, але загалом здійснюються за загальним порядком розгляду і вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві.



6. Альтернативні процедури вирішення митних спорів – це сукупність процедур, спрямованих на мирне врегулювання конфліктів шляхом взаємного волевиявлення обох сторін. Перевагами альтернативних процедур вирішення митних спорів є: зменшення навантаження на відповідні адміністративні та судові органи, уповноважені вирішувати митні спори; сприяння підвищенню якості та ефективності реалізації адміністративного та (або) судового вирішення митних спорів, якщо переговори не призвели до врегулювання розбіжностей; результати, отримані в ході переговорів, можуть бути використані сторонами як додаткові докази, аргументи у адміністративній процедурі чи судовому провадженні із вирішення митного спору.

7. У законодавстві немає жодної заборони щодо застосування сторонами альтернативних процедур вирішення митних спорів. Аналіз чинного законодавства України дозволяє стверджувати про наявність таких альтернативних процедур під час вирішення митних спорів в судовому порядку: примирення сторін та врегулювання спору за участю судді. Примирення сторін – це досягнення згоди між сторонами митного спору взаємовигідних умов на проведення процедури примирення шляхом укладенні мирової угоди, що затверджується адміністративним судом. Врегулювання спору за участю судді – це процедура вирішення справи, що перебуває на вирішенні в адміністративному суді (за якою відкрито провадження), за участю судді-доповідача, яка спрямована на мирне врегулювання митного спору між сторонами.

8. Існуюче правове регулювання процедур вирішення митних спорів потребує оновлення, узгодження та систематизації. Для вдосконалення правового регулювання процедур вирішення митних спорів в Україні необхідно:

1) внести до МК України наступні зміни: ввести поняття «митний спір», визначити сутність, особливості та види митних спорів; встановити, що митні спори вирішуються у альтернативному, адміністративному та судовому порядку; передбачити принципи вирішення митних спорів в адміністративному порядку, а саме: верховенство права; рівність перед законом; правова визначеність; змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у

справі; відкритість та прозорість; оперативність та своєчасність; неупередженість та справедливість; доступність та зручність; юридична відповідальність митних органів; детально регламентувати процедури вирішення митних спорів в адміністративному порядку; запровадити обов'язкову процедуру вирішення митних спорів в адміністративному порядку;

2) удосконалити правовий статус та роль Ради бізнес-омбудсмена при вирішенні митних спорів в адміністративному порядку та реформувати цю установу в окремий незалежний орган;

3) визначити в КАС України особливості розгляду і вирішення митних спорів в судовому порядку;

4) передбачити на законодавчому рівні застосування досудових та судових альтернативних процедур вирішення митних спорів.

Запропоновані напрями мають сприяти створенню необхідних умов для ефективного функціонування процедур вирішення митних спорів в Україні.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 25.10.2022).
2. Найденко О.Є., Єніна А.О., Костяна О.В. Основні аспекти становлення та розвитку митної справи України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 23. С. 506–511.
3. Сандровский К.К. Таможенное право в Украине: учеб. пособие. Киев: Вентури, 2000. 208 с.
4. Шишка Р.Б., Сергієнко В.В. Митне право України: Навч. посібник. Харків: Еспада, 2002. 296 с.
5. Настюк В.Я., Шульга М.Г. Митне право України: Навч. посібник. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2001. 114 с.
6. Жорін Ф.Л. Правові основи митної справи в Україні (конспект курсу лекцій з програмних тем): Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2001. 248 с.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум; Нац. ун-т внутр. справ, 2001. 656 с.
8. Хатнюк Н.С. Система податкових правовідносин: проблеми теорії та практики правового забезпечення: монографія / за заг. ред. д.ю.н., професора, заслуженого юриста України В.І. Литвиненка. Київ: «Видавництво Людмила», 2018. 464 с.
9. Панов І.О. Митні правовідносини як вид правових відносин. *Право і безпека*. 2009. № 2. С. 11–15.
10. Митне право України: навч. посіб. / Р.Б. Шишка, В.В. Сергієнко. Х.: Еспада, 2002. 296 с.
11. Муравйова І.А. Адміністративно-правовий статус суб'єктів митних правовідносин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом». Київ, 2020. 214 с.

12. Комзюк В.Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2003. 191 с.

13. Оніщик Ю.В. Митні правовідносини: поняття, ознаки, види. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2012. № 1 (56). С. 142–147.

14. Оніщик Ю.В. Інститут митних платежів: особливості правового регулювання. *Митна справа*. 2012. № 5 (83). С. 61–66.

15. Оніщик Ю.В. Правове регулювання митних відносин в Україні та в країнах Європейського Союзу: фінансово-правовий аспект: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. 439 с.

16. Оніщик Ю.В. Правова конструкція «митні платежі»: проблеми сучасної інтерпретації. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2016. № 3-4. С. 23–28.

17. Наливайко Л.Р. Поняття та основні ознаки функцій держави. *Правова держава: щорічник наук. праць*. 2005. Вип. 16. С. 177–191.

18. Коломоєць Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: моногр. Запоріжжя: «Поліграф», 2004. 404 с.

19. Гайворонська Я.В. Адміністративно-правовий примус у системі фінансового моніторингу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2016. 221 с.

20. Шевчук О.М. Засоби державного примусу у правовій системі України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2003. 22 с.

21. Клімова С.М. Організаційно-правові основи управління публічними фінансами в Україні: дис. ... докт. юрид. наук. Харків, 2018. 559 с.

22. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.

23. Кармаліта М.В. Приватний і публічний інтерес у системі податкових правовідносин: монографія. Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2019. 328 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 139).

24. Чернадчук В.Д. Стан та перспективи розвитку бюджетних правовідносин в Україні: монографія. Суми: Університетська книга, 2008. 456 с.

25. Семчик О.О. Функції держави у сфері фінансової діяльності в умовах сьогодення. *Держава і право*. 2009. Випуск 46. С. 403–410.

26. Роздайбіда А.А. Забезпечення балансу інтересів при вирішенні податкових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2015. 198 с.

27. Абдукадірова К.Е. Конфлікт у сфері митних правовідносин як передумова виникнення митного спору. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2020. Випуск 47. Том 1. С. 50–53.

28. Усенко Є.А. Податковий конфлікт та податковий спір: співвідношення понять. *Право і суспільство*. 2010. № 3. С. 165–167.

29. Тихомирова Є.Б. Конфліктологія як теорія переговорів. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 240 с.

30. Гасанова А.К. Адміністративно-правові засади вирішення конфліктів в діяльності органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2011. 215 с.

31. Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. 221 с.

32. Бобровник С.В. Компроміс і конфлікт у праві: теоретико-методологічне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2013. 21 с.

33. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка. К.: ТОВ «Вид-во «Юрид. думка», 2007. 992 с.

34. Оніщик Ю.В., Толстолуцька М.М. Правова ідентифікація дефініції «митний спір». *Правові новели*. 2019. № 9. С. 114–119.
35. Латковська Т.А. Правова природа податкових конфліктів. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2013. № 1. С. 139–151.
36. Податкові конфлікти: особливості вирішення: навч. посіб. / за заг. ред. Л.В. Трофімової. К.: КНТ, 2010. 360 с.
37. Бучинський О.Й. З'ясування сутності поняття «податковий спір». *Правова позиція*. 2019. № 1 (22). С. 103–111.
38. Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К., 2020. 433 с.
39. Абдукадірова К.Е. Митний спір як вид правового спору. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 6 (35). С. 62–65.
40. Веннікова В.В. Загальна характеристика поняття правового спору та його особливості у праві соціального забезпечення. *Правова доктрина основа формування правової системи держави*: матеріали Міжнар. наук. практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України» (Харків, 20–21 листоп. 2013 р.). Харків, 2013. С. 763–766.
41. Бучинський О.Й. Застосування практики Європейського суду з прав людини під час вирішення податкових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2019. 192 с.
42. Божко Ю.В. Правові аспекти розгляду податкових спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2014. 214 с.
43. Ківалов С.В. Выборчий спір як різновид публічно-правового спору. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2011. Т. 10. С. 7–19.
44. Бачеріков О.В. Адміністративне судочинство у справах, пов'язаних із виборчим процесом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. О., 2011. 21 с.

45. Толстолицька М.М. Митний спір як предмет адміністративного судочинства. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 2. С. 19–26.
46. Сьоміна В.А. Адміністративно-правовий спір: сутність та зміст. *Право і управління*. 2011. № 1. С. 440–451.
47. Осадчий А.Ю. Юрисдикція судів із розгляду публічно-правових спорів. *Юридичний вісник*. 2013. № 3. С. 101–106.
48. Хлібороб Н.Є. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Л., 2012. 22 с.
49. Бакуліна С.В. Особливості судового розгляду та вирішення публічно-правових земельних спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Т., 2018. 215 с.
50. Квак В.В. Поняття «публічно-правовий спір» та «адміністративно-правовий спір» в законодавчій термінології. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 7. С. 125–129.
51. Педько Ю.С. Публічно-правовий спір – предмет юрисдикції адміністративних судів України. *Актуальні проблеми застосування Цивільного процесуального Кодексу та Кодексу адміністративного судочинства України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 січня 2007 р. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2007. С. 249–252.*
52. Тимошенко К.О. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикції як предмет юрисдикції адміністративних судів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2012. 20 с.
53. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 18.09.2022).
54. Правова доктрина України у 5 т. Х.: Право, 2013. Т. 2: Публічно-правова доктрина України / Ю.П. Битяк, Ю.Г. Барабаш, М.П. Кучерявенко та ін.; за заг.ред. Ю.П. Битяка. 864 с.

55. Абдукадірова К.Е. Причини і підстави виникнення митних спорів. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Ужгород, 14-15 лютого 2020 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2020. С. 67–69.
56. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): [монографія]. Х.: Право, 2008. 240 с.
57. Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. 224 с.
58. Калантай М.В. Адміністративно-правове регулювання митних спорів: дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. 222 с.
59. Загальний класифікатор спеціалізацій суддів та категорій справ: наказ Державної судової адміністрації України від 21 грудня 2018 року № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0622750-18#Text> (дата звернення 12.08.2022).
60. Про Класифікатор категорій адміністративних справ та Методичні роз'яснення щодо його застосування: рішення Ради суддів адміністративних судів України від 31 жовтня 2013 року № 114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0114413-13#Text> (дата звернення 12.08.2022).
61. Калантай М.В. Щодо визначення терміна «митні спори». *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 2 (12). С. 1-8.
62. Толстолицька М.М. Проведення у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2020. 182 с.
63. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/predmet> (дата звернення 14.05.2020).
64. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.



65. Про Довідку щодо узагальнення практики застосування адміністративними судами положень Митного кодексу України в редакції від 13 березня 2012 року: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 13 березня 2017 року № 2. URL: [http://www.vasu.gov.ua/plenum/post\\_plenum/postanova\\_plenumu\\_2\\_13-03-2017/](http://www.vasu.gov.ua/plenum/post_plenum/postanova_plenumu_2_13-03-2017/) (дата звернення 07.07.2022).

66. Квеліашвілі І. Проблеми контролю визначення митної вартості у національному законодавстві: судження. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 3 (67). С. 42–46.

67. Постанова Верховного Суду від 13 липня 2021 року у справі № 200/6521/20-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98306315> (дата звернення 20.08.2022).

68. КАС ВС розглянув справу щодо визначення митної вартості товару. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/kas-vs-rozglyanuv-spravu-shchodo-viznachennya-mitnoyi-vartosti-tovaru.html> (дата звернення 20.08.2022).

69. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 12 лютого 2013 року в справі К/9991/51556/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/29399379> (дата звернення 14.04.2022).

70. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

71. Тлумачний словник української мови / А.О. Івченко. Харків: «Фоліо», 2002. 543 с.

72. Юридична енциклопедія: В 6 т. / редкол. Ю.С. Шемшученко (відп ред.) та ін.. Київ.: «Укр. Енцикл», т. 4: Н-П, 2003. 736 с.

73. Бліхар М.В. Правова природа інвестиційних відносин: фінансово-правове регулювання: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2018. 488 с.

74. Булгаков О.С. Юрисдикція адміністративного суду щодо вирішення справ у сфері публічної служби: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2018. 204 с.

75. Словник іншомовних слів / [уклад. Морозов С.М., Шкарапута Л.М.]. К.: Наукова думка, 2000. 680 с.
76. Юридичні терміни: тлумачний словник / за ред. В.Г. Гончаренка. К.: Либідь, 2003. 320 с.
77. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. Т.В. Бусел]. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
78. Новий тлумачний словник української мови: у 4х томах. Т. 3. К.: Аконіт, 2003. 927 с.
79. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5: П-С. 2003. 736 с.
80. Николина К.В. Належна юридична процедура: теоретичні аспекти визначення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. № 94. С. 44–46.
81. Галіцина Н.В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 163–177. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10gnviar.pdf> (дата звернення 24.04.2022).
82. Теличко М.В. Адміністративні процедури та їх роль в інституті державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2014. № 35. С. 33–42.
83. Системний звіт «Адміністративне оскарження: поточний стан та рекомендації» (липень 2019, Рада бізнес-омбудсмена) / уклад.: Я. Грегірчак, В. Забудський та ін. Київ, 2019. 78 с. URL : [https://boi.org.ua/media/uploads/system\\_aug2019/2\\_2019\\_sytem\\_ua.pdf](https://boi.org.ua/media/uploads/system_aug2019/2_2019_sytem_ua.pdf) (дата звернення 21.04.2022).
84. Керівні принципи для митної справи в Україні: Американська торговельна палата в Україні. Київ, 2020. 38 с. URL: [https://chamber.ua/wp-content/uploads/2020/01/guidelines\\_for\\_customs\\_policy\\_in\\_ukraine\\_ua.pdf](https://chamber.ua/wp-content/uploads/2020/01/guidelines_for_customs_policy_in_ukraine_ua.pdf) (дата звернення 21.04.2022).

85. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядник В.П. Тимошук. К.: Факт, 2003. 496 с.

86. Овчарук С.С. Теоретичні аспекти визначення поняття і змісту інституту адміністративних процедур у адміністративно-правовій науці України. *Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2012. № 173. Ч. 1: Право. С. 183–190.

87. Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. І., 2007. 21 с.

88. Адміністративне право України: навч. посібник: у 2 т. / [В.В. Галуцько, В.І. Олефір, М.П. Пихтін та ін.] / за заг. ред. В.В. Галуцька. Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. Т. 1: Загальне адміністративне право. 320 с.

89. Біла В.Р. Адміністративна процедура як нормативна модель процесуальних правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Випуск 30. Том 2. С. 12–15.

90. Адміністративно-процесуальне право України: підруч. / О.В. Кузьменко, Т.О. Гуржій; за ред. О.В. Кузьменко. К.: Атіка, 2007. 416 с.

91. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України: навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2008. 495 с.

92. Миколенко О.І. Місце адміністративного процедурного права в системі юридичних знань та системі права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. З., 2011. 40 с.

93. Весельська Т.Ф. Адміністративні процедури та їх індивідуально-регламентуючий характер. *Право України*. 2009. № 7. С. 141–145.

94. Миколенко О.І. Теорія адміністративного процедурного права: монографія. Х.: Бурун Книга, 2010. 336 с.

95. Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу: монографія. К.: Атіка, 2005. 352 с.

96. Кузьменко О.В. Адміністративний процес у парадигмі права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2006. 32 с.
97. Адміністративне право України: підручник / [Т.О. Коломоєць, Ю.В. Пиріжкова, Н.О. Армаш та ін.]; за заг. ред. Т.О. Коломоєць. К.: Істина, 2009. 480 с.
98. Касьяненко Л.М. Фінансово-правовий процес. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2010. 505 с.
99. Скакун О.Ф. Теорія права і держави [Текст]: підручник. Київ: Правова єдність: Алерта, 2014. 524 с.
100. Галіцина Н.В. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 3. С. 54–59.
101. Адміністративна процедура: конспект лекцій / І.В. Бойко, О.Т. Зима, О.М. Соловійова; за заг. ред. І.В. Бойко. Харків: Право, 2017. 132 с.
102. Школик А.М. Порівняльне адміністративне право: навчальний посібник. Л.: ЗУКЦ, 2007. 308 с.
103. Усенко Є.А. Правове регулювання процедур вирішення податкових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2010. 199 с.
104. Кучерявенко М.П. Налоговые процедуры: правовая природа и классификация: монография. Киев: Правова єдність, 2009. 496 с.
105. Кучерявенко Н.П. Курс налогового права. В 6 т. Харьков: Легас. Т. II: Введение в теорию налогового права. 2004. 600 с.
106. Усенко Є.А. Процесуальне регулювання вирішення податкових спорів. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «Юридические науки»*. 2010. Том 23 (62). № 1. С. 211–215.
107. Абдукадирова К.Е. Процедури вирішення митних спорів у адміністративному порядку. *KELM*. 2021. № 3 (39). Vol. 1. S. 184–189.
108. Циганов О.Г. Адміністративне оскарження як важливий засіб забезпечення законності при наданні адміністративних послуг у сфері правоохоронної діяльності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 1. С. 207–216.

109. Оніщик Ю.В. Правовий статус організації – платника податків: Монографія. Київ: Вид-во «Криниця-2007», 2012. 202 с.

110. Караченцев І.В. Процедури адміністративного узгодження позицій платників та податкових органів при вирішенні податкових спорів. *Форум права*. 2011. № 2. С. 366–369. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP\\_index.htm\\_2011\\_2\\_56](http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_2_56) (дата звернення 27.04.2022).

111. Лученко Д.В. Про оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень як інститут демократичної держави. *Вісник Академії митної служби України. Серія: «Право»*. 2013. № 1 (10). С. 41–47. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/460/1/9.pdf> (дата звернення 27.04.2022).

112. Тимощук В.П., Шишкін В.І. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права: навч. посіб. Київ: Старий світ, 2006. 576 с.

113. Лошицький М.В. Адміністративне оскарження як спосіб захисту прав громадян у діяльності органів публічної адміністрації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 31. Т. 2. С. 146-150.

114. Поворознюк М.І. Адміністративний позов у системі засобів захисту прав громадян у сфері публічно-правових відносин. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 3. С. 137–145.

115. Лученко Д.В. Скарга як процесуальна форма правозахисту в адміністративно-правових відносинах. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2014. № 1 (16). С. 286–293.

116. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.07.2022).

117. Абдукадірова К.Е. Процедурне регулювання вирішення митних спорів. *Забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізаційних трансформацій: Збірник*

матеріалів III конференції молодих науковців (м. Київ, 29 травня 2020 р.). Київ: АПСВТ, 2020. С. 5–7.

118. Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації особистого прийому громадян у Державній митній службі України та її територіальних органах: наказ Міністерства фінансів України від 23 листопада 2020 року № 724. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0086-21#Text> (дата звернення 15.07.2022).

119. Положення про державну установу «Урядовий контактний центр»: наказ Господарсько-фінансового департаменту Секретаріату Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2020 року № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0086-21#Text> (дата звернення 15.07.2022).

120. Урядовий контактний центр. URL: <https://ukc.gov.ua> (дата звернення 15.07.2022).

121. Про утворення Ради бізнес-омбудсмена: постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року № 691. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.07.2022).

122. Актуальні проблеми бізнесу у митній сфері: системний звіт Ради бізнес-омбудсмена. Київ, 2018. 55 с. URL: [https://boi.org.ua/media/uploads/systemic\\_report\\_ii\\_2018/ii\\_2018\\_sytem\\_ua.pdf](https://boi.org.ua/media/uploads/systemic_report_ii_2018/ii_2018_sytem_ua.pdf) (дата звернення 16.07.2022).

123. Ситуація на митниці стимулює корупцію: інтерв'ю DW від 08.08.2018 р. заступника бізнес-омбудсмена України Я. Грегірчак. URL: <https://www.dw.com/uk/заступник-бізнес-омбудсмена-ярослав-грегирчак-ситуація-на-митниці-стимулює-корупцію/a-44996830> (дата звернення 16.07.2022).

124. Recommendation Rec (2001) 9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties (Adopted by the Committee of Ministers on 5 September 2001 at the 762nd meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://rm.coe.int/16805e2b59> (дата звернення 16.07.2022).

125. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.07.2022).

126. Самсін І.Л. Податкове зобов'язання: вид і міра поведінки, правовідношення чи інститут права? *Форум права*. 2013. № 2. С. 492–496. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP\\_index.htm\\_2013\\_2\\_77.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_2_77.pdf) (дата звернення 18.07.2022).

127. Гетманцев Д.О., Макарчук Р.В., Толкачов Я.С. Юридична відповідальність за податкові правопорушення. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 752 с.

128. Науково-практичний коментар до статті 58 Податкового кодексу України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/КК006398> (дата звернення 18.07.2022).

129. Смичок Є.М. Досудовий порядок вирішення податкових спорів. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 77–82.

130. Мінаєва К.В. Оскарження рішення контролюючих органів в адміністративному порядку в контексті вирішення податкових спорів. *Форум права*. 2011. № 4. С. 479–486.

131. Мінаєва О.М. Особливості доюрисдикційної процедури вирішення податкових спорів. *Право та інновації*. 2016. № 3 (15). С. 53–57.

132. Податковий кодекс України: постатейний коментар: у 2-х ч. / В.В. Білоус, Л.К. Воронова, О.О. Головашевич та ін.; за ред. М.П. Кучерявенка. Харків, 2011. Ч. 1. 704 с.

133. Жернаков М.В. Податкові спори: реформування механізмів вирішення: монографія. Х.: Право, 2015. 287 с.

134. Про затвердження Порядку оформлення і подання скарг платниками податків та їх розгляду контролюючими органами: наказ Міністерства фінансів України від 21 жовтня 2015 року № 916. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1617-15#Text> (дата звернення 15.07.2022).

135. Мінаєва О.М. Адміністративні процедури вирішення податкових спорів. *Право та інноваційне суспільство*. 2016. № 2 (7). С. 29–34.

136. Оніщик Ю.В., Абдукадірова К.Е. Процедури вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 9. С. 8–11.

137. Гнап Д.Д. Відкриття провадження в адміністративній справі як стадія адміністративного процесу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 111–114.

138. Абдукадірова К.Е. Процедура врегулювання митного спору за участю судді. *Забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізаційних трансформацій: Збірник матеріалів IV конференції молодих науковців* (м. Київ, 28 травня 2021 р.). Київ: АПСВТ, 2021. С. 5–7.

139. Заверуха О. Судова медіація як форма захисту прав платників податків. *II Міжнародна науково-практична конференція «Судовий розгляд податкових і митних спорів: проблеми, виклики, пріоритети»* (м. Київ, 4-5 липня 2019 року): Збірник матеріалів. Київ, 2019. С. 284–291.

140. Головачов Я. Врегулювання спорів за участю судді: «Що?» і «Як?». URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vregulyuvannya-sporiv-za-uchastyu-suddi-shcho-i-yak.html> (дата звернення 24.07.2022).

141. Сидельніков О.Д. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Х., 2017. 20 с.

142. Малярчук І.А. Проведення у справах з податкових спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 208 с.

143. Перегляд судових рішень в адміністративному процесі: у 2 кн.: підручник / наук.-ред. колегія: Р. Кайдашев (голова), Є. Романенко (співголова), О. Акімов, С. Гербеда (заступник голови), М. Гончаренко (заступник голови), В. Гурковський, О. Непомнящий, В. Силкін, Р. Сиротенко, І. Чаплай (відповідальний секретар, координатор проекту). Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. Кн. 2. 304 с.



144. Кукурудз Р.О. Апеляція в адміністративно-юрисдикційному процесі: питання теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2010. 20 с.

145. Поляков І.С. Перегляд рішень окружних адміністративних судів в апеляційному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2019. 194 с.

146. Малярчук І.А. Перегляд судових рішень у податкових спорах в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2016. Випуск 42. С. 78–83.

147. Толстолуцька М.М. Касаційне провадження у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2020. Svazek 7. 4. vydani. S. 197–202.

148. Основи адміністративного судочинства в Україні (навчальний посібник для юридичних факультетів та юридичних клінік) / За заг. редакцією Александрової Н.В., Куйбіди Р.О. К.: Конус-Ю, 2006. 256 с.

149. Оніщик Ю.В. Альтернативні способи вирішення митних спорів. *Krakowskie Studia Małopolskie*. 2022. № 4 (36). С. 122–139.

150. Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 220 с.

151. Мазаракі Н.А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. 484 с.

152. Галупова Л.І. Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2021. 224 с.

153. Сидельніков О.І. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 201 с.

154. Ніколюкін С.В. Альтернативні способи врегулювання спорів у системі захисту цивільних прав. *Освіта і право*. 2012. № 9. С. 93–114.

155. Розман Ю.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватноправових спорів. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 245–256.

156. Прущак В.Є. Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України: дис. ... докт. філ. за спеціальністю 081 «Право». Одеса, 2020. 192 с.

157. Brown H., A. Marriott. ADR principles and practice. Third edition London: Thomson Reuters, 2011. 868 p.

158. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text) (дата звернення 25.07.2022).

159. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи від 14 травня 1981 року № R (81) 7 щодо шляхів доступу до правосуддя. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_133#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_133#Text) (дата звернення 25.07.2022).

160. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 16 вересня 1986 року № R (86) 12 державам-членам щодо заходів з попередження і зменшення надмірного робочого навантаження в судах. URL: [http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/pd07072014\\_5.pdf](http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/pd07072014_5.pdf) (дата звернення 25.07.2022).

161. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text> (дата звернення 25.07.2022).

162. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text> (дата звернення 25.07.2022).

163. Білуга С.С. Досудове врегулювання адміністративно-правових спорів: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 256 с.

164. Лученко Д.В. Про основні ознаки адміністративно-правового спору. *Вісник Національної Академії правових наук України*. 2013. № 2 (73). С. 148–156.

165. Махова Л.О. Переваги впровадження в Україні інституту медіації як позасудового способу врегулювання господарських спорів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 124–128.

166. Рекомендація Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами від 5 вересня 2001 року. URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec\\_2001\\_9\\_2001\\_09\\_05.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2001_9_2001_09_05.pdf) (дата звернення 27.07.2022).

167. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#top> (дата звернення 27.07.2022).

168. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_643#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text) (дата звернення 27.07.2022).

169. Шило О.І. Застосування компромісу у справах про порушення митних правил. Twenty second economic-legal discussions: матеріали Міжнар. інтернет-конф. 29.11.2017 р. URL: <http://www.spilnota.net.ua/us/article/id-2089/> (дата звернення 27.07.2022).

170. Сливка В.В. Основні ознаки примирення сторін в адміністративному судочинстві. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Т. 1. С. 266–271.

171. Грицаєнко О.Л. До питання альтернативних способів врегулювання публічно-правового спору. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія: Юридична*. 2019. Т. 23. С. 122–126.

172. Сливка В.В. Примирення сторін в адміністративному судочинстві в умовах євроінтеграції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2021. 227 с.

173. Грень Н.М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2016. 250 с.

174. Ківалов С.В. Врегулювання публічно-правового спору за участю судді: нова форма правосуддя чи прояв медіації в суді. *Правові та інституційні*

*механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції:* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2 т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 5–8.

175. Кібенко О. Судова медіація в господарському процесі – бути чи не бути? URL:[https://censor.net/ru/blogs/3051121/sudova\\_medatsya\\_v\\_gospodarskomu\\_protses\\_buti\\_chi\\_ne\\_buti](https://censor.net/ru/blogs/3051121/sudova_medatsya_v_gospodarskomu_protses_buti_chi_ne_buti) (дата звернення 02.08.2022).

176. Кисельова Т., Романадзе Л. Відмінності медіації від процедури врегулювання спору за участю судді. Програмний документ. Інтеграція медіації в судову систему України у рамках проекту Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні». Київ, 2017. URL: <https://rm.coe.int/kyselova-t-mediation-integartion-ukr-new-31-07-2017/168075c1e7> (дата звернення 02.08.2022).

177. Горецький О.В. Процедури примирення в цивільному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2019. 20 с.

178. Федорова Т.С. Господарська юстиція в системі інститутів сучасної держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2018. 22 с.

179. Романадзе Л.Д. Какие пробелы в проектах новых ХПК, ГПК и КАС будут мешать примирению сторон судьей или медиатором. Закон і Бізнес: вебсайт газети. URL: [https://zib.com.ua/ru/128584-kakie\\_probeli\\_v\\_proektah\\_novih\\_hpk\\_gpk\\_i\\_kas\\_budut\\_meshat\\_pr.html](https://zib.com.ua/ru/128584-kakie_probeli_v_proektah_novih_hpk_gpk_i_kas_budut_meshat_pr.html) (дата звернення 02.08.2022).

180. Петренко Н. Врегулювання спору за участю судді в господарському судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 73–77.

181. Заверуха О. Судова медіація як форма захисту платників податків: II Міжнародна науково-практична конференція «Судовий розгляд податкових і митних спорів: проблеми, виклики, пріоритети»: збірник матеріалів. Київ, 2019. 354 с.

182. Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (липень–серпень 2021р.). URL:

<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-oriantatsii-gromadian-ukrainy> (дата звернення 16.08.2022).

183. Інформація щодо оскарження рішень. URL: <https://customs.gov.ua/informatsiia-shchodo-oskarzhen-rishen> (дата звернення 16.08.2022).

184. Панкратова В.О. Принцип правової визначеності: загальнотеоретична характеристика: монографія. Суми, 2016. 185 с.